

**Louise Vander Velpen (Hoegaarden 26.07.1891–Luluaburg 31.10.1954)  
en haar oorlogsdagboek (31.07.1914-19.07.1919)**

*(Maurice Dodion en Wasily Pedjko)*

## **Inleiding**

### ***Het gezin Edouard Vander Velpen - Clemence Lodewijckx was welstellend tot juni 1910.***

Zowel van moederskant als van vaderskant was het gezin Vander Velpen-Lodewijckx welstellend en behoorden ze tot de rijken en gecultiveerde elite van het dorp. Edouard Vander Velpen was zijn vader opgevolgd in de bloeiende huidvetterij en getrouwd met Clemence Lodewijckx, dochter van de gemeentesecretaris. Het gezin was welstellend en bewoonde een riant herenhuis in de Fabriekstraat (nu Henri Dotremontstraat). Er komt abrupt een einde aan de welvaart door een inbraak in 1911. Tijdens de nacht van 23 juni wordt ingebroken in hun woonst, de brandkast geforceerd en alle geld en waardepapieren gestolen! Ongelukkiglijk was men juist bezig de huidvetterij stop te zetten en te vervangen door een handel in lederwaren, maar die omschakeling was nog volop bezig en nog niet rendabel!

### ***Louise behaalde omwille van de gezinslast een diploma onder haar mogelijkheden, maar kreeg een verzorgde opvoeding en beheerste de Duitse taal.***

Tante Louise Lodewijckx, de meter van Louise, was een ongehuwde gediplomeerde onderwijzeres. Ze gaf aan de kinderen Vander Velpen en Lodewijckx elementair en basisonderwijs. Wij zijn nog in de periode dat er geen onderwijsplicht was. De neefjes én nichtjes kregen huisonderwijs op twee locaties, in de voormiddag les in het huis van de grootouders in de Pastorijstraat. 's Namiddags, als er les werd gegeven, onderwees Louise in het huis Vander Velpen. De kleinsten leerde ze lezen, schrijven en rekenen. De groteren kregen systematisch in het Frans: opstel, spelling, dictee, spraakkunst en aardrijkskunde. In het Nederlands, maar minder frequent, kregen ze spraakkunst, dictee en rekenkunde. Duits werd aangeleerd als extra taal. Louise had aanleg voor taal en het Duits, dat ze vlot beheerste, zal goed van pas komen tijdens de oorlogsjaren. Gedurende die vier jaren trad ze op als tolk voor de burgemeester en vertaalde zij de correspondentie met de bezetter. Wanneer er geen les was en ook geen natuurwandeling moesten de kinderen studeren en daarna pas mocht er gespeeld worden.

Tante Louise was zeer godsdienstig en op dat vlak gaf ze het praktische voorbeeld aan de kinderen. Zij en tante Julie waren de eersten in Hoegaarden en lange tijd de enigen die de oproep van de paus volgden om dikwijls en zelfs elke dag te communie te gaan, iets wat tot dan buiten de paastijd, maar uitzonderlijk gebeurde. De neefjes en de nichtjes gingen elke dag naar de mis en zagen haar voorbeeld. Ook haar reis naar Palestina, toen ze al erg door kanker was aangetast, een reis waar ze veel over vertelde, sprak tot de verbeelding van de kinderen. Het rozenhoedje werd elke dag bij valavond gebeden, een gewoonte in zeer vele huisgezinnen, zeker als de grootmoeders nog inwoonden.

Zo kreeg Louise een beschermde opvoeding. Met de buurkinderen kon pas omgegaan worden na de eerste communie, op de leeftijd van elf jaar. Was men van de tweede helft van het jaar, dan was men de elf jaren voorbij. Op 29 maart 1903 was het zo ver! En het sacrament van het Vormsel kreeg ze toegediend op 17 augustus 1904. Nu was ze ook oud genoeg om op pensioonaat te gaan. Omdat dat kon bij de zusters te Hoegaarden mocht ze half interne worden. Elke avond was ze thuis. Ook haar drie oudere zussen waren al te Hoegaarden in Mariadal. Louise volgde er de afdeling snit en naad van de beroepsschool en kreeg haar diploma in 1907. Haar talenknobbel staafde het vermoeden dat ze hoger had kunnen mikken in haar studies, maar men oordeelde dat er thuis hulp nodig was in hert ondertussen kroostrijke gezin. Gedaan met schoollopen en Louise werd thuis ingeschakeld in het huishouden. Brood kneden en de bakoven

stoken deed ze liefst, maar ook het andere zware keuken- en tuinwerk schrikte haar niet af. Al van toen ze nog klein was had ze de naam van een mislukte jongen te zijn!

***Elf kinderen in leven in 1914, Louise wist wat zwaar werk was en knokken om te overleven.***

Bij het uitbreken van de oorlog was Louise 23 jaar. Zus Maria was in het klooster te Hoegaarden getreden en Charlotte was getrouwd in april 1914. Anne was te Waremmes om oom Charles te gaan helpen in zijn lederwarenhandel aldaar. In de loop van 1913 had ze daarvoor haar betrekking bij de 'Bibliothèque Choisie' te Leuven aan Gabriëlle overgelaten. Deze was nu terug van Leuven. Hélène en Elisabeth deden hun laatste jaren voor onderwijzeres in de normaalschool te Hoegaarden. Joséphine was op pensioonaat. Henri en Joseph waren begonnen aan hun humaniora in het college te Tienen. Emile was als vrijwilliger in de oorlog. Daarmee hebben we de in leven zijnde tien broers en zussen van Louise gehad. Twee kindjes hadden amper geleefd.

Louise was nu meer dan ooit nodig thuis. Niet alleen moest ze mama blijven helpen in het huishouden en alles wat er kwam bij kijken, maar ook moest er extra geld in het laatje komen omdat door de oorlog de financiële situatie van het huis Vander Velpen er niet op verbeterde, integendeel. Ondanks haar diploma was Louise geen naaister, maar met kantwerk wat geld verdienen, dat zei haar wel wat. Ze begon met kant te maken voor enkele dames uit het dorp. Om meer te verdienen begon ze te leveren aan grote Brusselse magazijnen. De vraag werd nu veel groter en samen met haar moeder begon ze een kantatelier. Meisjes uit de buurt werden door hen opgeleid en ze presteerden succesvol, maar omdat Louise niet commercieel was aangelegd, werden ze er zeker niet rijk van. Ook hier komt nog eens tot uiting dat Louise haar 'mannelijke' kon staan.

***Het familietijdschrift 'L'Ami Fidèle' kwam op haar schouders terecht, zodat Louise het gewoon was van regelmatig te schrijven.***

Al in 1880 hadden een broer en zus Lodewijckx een familietijdschriftje volgeschreven, elke maand opnieuw en met de regelmaat van een klok. De eerste jaren werd het aantal nodige exemplaren met de hand overgeschreven. Met de tijd werden het de oudste kinderen Vander Velpen die het werk klaarden. Niet verwonderlijk gezien die zus Lodewijckx niemand minder was dan Clemence Lodewijckx, de moeder van Louise. Toen Anna in 1911 een betrekking kreeg te Leuven bleef zij redactrice, maar omdat zij door de week te Leuven verbleef werd ze vanaf nu geholpen door een secretaresse, Louise! Zo kon het blaadje door Louise geschreven worden én gekopieerd én bleef het redactieadres in de Fabriekstraat te Hoegaarden. Wanneer de eerste wereldoorlog uitbreekt is Louise 23 jaar. 'L'Ami Fidèle' zal gedurende vier jaar en half niet verschijnen. Pas in 1919 krijgen de abonnees het terug in hun bus. Omdat ondertussen ook Anna ingetreden is in het klooster zal Louise zowel de redactie als het secretariaatswerk op zich nemen tot in 1926. Begin augustus 1926 vertrekt ze voor een termijn van 5 jaren als lekenhelpster mee naar Congo met de vier eerste zusters van Mariadal.

Het familietijdschrift zal dan ophouden te verschijnen. In 1955 zal E. H. Joseph Vander Velpen, jongste broer van Anna; en auteur van de *Geschiedenis van Hoegaarden*, samen met een schoonbroer het maandelijkse blaadje heropstarten. In de jaren 1970 zal het nog een tijdje onregelmatig verschijnen om in de tweede helft van dat decennium van het toneel te verdwijnen

***Louise kon doorzetten om te bereiken wat ze wilde bereiken, maar was misschien wel op het naïeve af optimistisch.***

Al tijdens de oorlog had zij Rode Kruis lessen gevolgd in *Mariadal*, gegeven door een familielid, dokter Emile Lodewijckx. Wie na het volgen van die cursus examen ging afleggen te Leuven verwierf een getuigschrift. Louise behaalde het en toen ze vernam dat de zusters naar Congo zouden gaan ging ze aan het Tropisch Instituut studeren en slaagde ook daar na twee

jaar in het examen. Zo kon ze mee als gediplomeerde lekenhelpster met de zusters en kreeg ze een riante staatswedde.

Van 1926 tot 1931 deed ze haar termijn van 5 jaren uit op de missiepost van de zusters van Hoegaarden, ze verzorgde onvermoeibaar de zwarten en deelde het sobere leven van de zusters. Toen een zwarte zieke onverwacht genas kwam die man op een dag Louise bedanken. Hij schreef zijn genezing toe aan haar goede zorgen. En uit dankbaarheid tooide hij zich met zijn inheemse traditionele dracht en danste voor haar zijn mooiste plaatselijke dans. Louise kon er niet mee lachen. Had zij zich daarvoor afgesloofd. Na die jaren Congo en lichamelijke hulp aan de zwarten, waren ze dus nog altijd heidenen! En Louise redeneerde: 'Ik moet mij niet bezig houden met de materiële verbetering van die mensen, ik moet vanaf nu alleen nog maar bidden voor het heil van hun ziel.

Daarom trad Louise binnen in de Karmel van Matagne in 1932. Zij had vernomen dat een Carmel ging gesticht worden in Congo vanuit Matagne. Zij wou bij die stichting zijn als eerste zuster karmelietes op Congolese bodem. Haar gezondheid en daarna de overste besliste er anders over. Pas in 1936 zal zij met de derde reeks Belgische zusters mee mogen vertrekken naar Congo.

*'De indruk die ik nu over die oorlogsjaren heb is precies alsof het een kwade droom was; ik heb de indruk dat het dagdagelijkse leven nu verdergaat waar het voor de oorlog was blijven stilstaan. En die vier jaren schijnen als een ver verleden van een simpel slecht moment. Is het omdat toen niets natuurlijk leek? Ik weet het niet. Heel die tijd deed het onrecht zich voor bij daglicht; men ging walgen van het leven, van de mensen en de dingen. Gelukkig komen met de vrede ook de mooie dingen terug, of nog beter gezegd, die komen terug met onze soldaten en onze regering.'* Was een ontboezeming die ze op 22 november 1918 in haar dagboek noteerde.

### ***Het oorlogsdagboek begint op 31 juli 1914 en eindigt op 19 augustus 1919)***

In een gelijnd schoolschrift heeft Louise Vander Velpen, onder het pseudoniem *L. des Fleppes*,<sup>1</sup> een dagboek bijgehouden over de eerste wereldoorlog met als titel '*Guerre de 1914-1918-19, Hougaerde*'. Louise scheef in het Frans, de taal van haar onderwijs en de taal die ook in haar familie van goeuden normaal werd gebruikt onder gelijkgezinden.<sup>2</sup>

Op 131 pagina's heeft zij quasi dag voor dag opgeschreven wat relevant was, of wat althans zij dacht dat relevant was. Op de laatste bladzijde heeft zij het als volgt uitgedrukt (in een vrije vertaling):

*'Lieve Hélène, dit heeft Hoegaarden meegemaakt tijdens de Grote Oorlog.<sup>3</sup> Ik heb vooral de dagelijkse gebeurtenissen nauwgezet genoteerd en er hier en daar een circulerende en/of persoonlijke bedenking bijgevoegd. Het ging mij niet om een literair werk, deze pretentie had ik niet. Ook de begane wreedheden en de verschrikkelijke drama's die hand in hand gaan met deze barbaarse oorlog heb ik terzijde gelaten. Hoegaarden is er nog niet het ergst aan toe geweest in deze grote tragedie.'*

Meestal wordt er geschreven in telegramstijl. Opmerkelijk is dat zij ondanks de stagnatie van het front eind oktober 1914 en ondanks de monotonie die daaruit volgde, zij blijft schrijven ook

---

<sup>1</sup> De Velve is een bijrivier van de Grote Gete die ontspringt te Opvelp en dwars door het Hageland loopt om buij Halen op de plaats Velpen in de Gete uit te monden; de oudst gekende schrijfwijze is '*Felepe*' ('*Fleppe*' in het romaans); het voorvoegsel '*fel*' betekent vaal (= vuil-geel) en het achtervoegsel '*epe*' of '*apa*' is een uitgang die veel voorkomt in dorps en riviernamen; Velve is dus '*een beek met geelachtig water*.' (zie Carnoy)

<sup>2</sup> Slechts een paar woorden en één gedicht, Nieuwjaar 1915, in het Nederlands

<sup>3</sup> De tijdgenoten spraken steevast over de 'Grote oorlog'; de benaming 'Eerste Wereldoorlog' is pas in voege gekomen na de oorlog van 1939/40-45; zo begonnen wij dan te spreken over een eerste en een tweede oorlog. Hou er rekening mee dat onze (over)grootouders die de oorlog 1914-18 hebben meegemaakt, geen oorlog hadden meegemaakt in ons land, en ook hun ouders en voorouders niet sinds de Franse Tijd (einde 18<sup>de</sup> eeuw) en nauwelijks in de periode van de Belgische Onafhankelijkheidsstrijd (1830)

na het beëindigen van de vijandelijkheden op 11 november 1918, tot na de ondertekening van het verdrag van Versailles op 28 juni 1919.

In het begin schrijft ze elke dag, al is het maar om te melden dat zij de kanonnen hoort bulderen, of ze juist niet hoort die dag. Naderhand slaat ze dagen over, maar zonder een hiaat te laten ontstaan.

Haar persoonlijke bedenkingen zijn altijd optimistisch van toon en zijn een weerspiegeling van haar goed humeur en vurig patriottisme. Haar misprijzen voor de 'moffen' (*boches, alboches*) steekt ze niet onder stoelen of banken en de 'Kaiser' Willem II is voor haar de baarljke duivel zelf.

Ze heeft het over alle facetten van de oorlog. Zij beschrijft het dagelijkse leven in oorlogstijd, zoals de dreuchten en roddels die de ronde doen, vliegtuigen en zeppelins die overvliegen, de klandstiene en de andere dagbladen, de bijna dagelijkse aanplakbrieven met verordeningen, de levensduurte (met de opgave van prijzen), de leugens en de truckjes die gebruikt worden om de vijand te misleiden.

Zij beschrijft scènes uit het dorpsleven: de meetings van de activisten, de nachtelijke tochten naar de molen om zijn graan te laten malen, de middeltjes om zijn 'Geleitschein' meerdere keren te kunnen gebruiken, de koffiemolen om graan te malen. Ze beschrijft een groep bedriegers op de buurttram. Ze vertelt over de huiszoekingen om aardappelen op te eisen of kippen, over de registratie van de duiven, de opeising van het koper, van de wol, ...Niets heeft ze over het hoofd gezien.

*De voornaamste teksten uit haar dagboek tijdens de maand augustus en de eerste helft van september 1914 (tot aan de septemberkermis, traditioneel de 2<sup>e</sup> zondag)*

*Het dagelijkse leven is al zijn gewoon ritme kwijt vooraleer de vijandelijkheden het dorp bereiken*

**Drie militieklassen** worden opgeroepen (woensdag 29.07.1914). **De Duitse leerlingen** (internen) in *Mariadal* vertrekken terug naar hun moederland (vrijdag 31.07). **Om één uur 's nachts wordt Hoegaarden gewekt door trompetgeschal.** Alle militieklassen vanaf 1901 worden onder de wapens geroepen. (zaterdag 01.08).

**Opeising van het vee.** Van elf uur in de voormiddag tot twee uur in de namiddag passeert er een stoet van opgeëiste dieren richting station. Ossen, koeien, schapen, varkens, karren vol met aardappelen, en nog andere zaken zien we voorbijtrekken. Voor veel mensen was deze zondag geen rustdag, maar een werkdag. Al deze levensmiddelen zijn trouwens bestemd voor Luik. (zondag 02.08)

De oorlog is verklaard. Wij zien regimenten soldaten voorbijtrekken. De ongerustheid neemt nog toe in Hoegaarden. **Ik ben mij te Brussel gaan aanbieden bij het Rode-Kruis.** Heel de dag waren er soldaten op de toren van de kerk (woensdag 05.08). De mensen verwachten dat er in de omgeving een veldslag zal plaatsvinden. **Charlotte komt terug van Luik.** Zij heeft er gisteren en gedurende gans de nacht een hevig geweervuur gehoord en het geluid van de afgeschoten obussen vanuit de forten. **Regimenten soldaten trekken door Hoegaarden** (donderdag 06.08). Een bataljon dat te Luik gevochten heeft komt afgemat aan te Hoegaarden. **Wij moeten logies verschaffen** aan majoor Malego van het 11<sup>de</sup> Linieregiment, aan zijn commandant Van Herke en zijn luitenant Jacobs. Ook de beenhouwers van het regiment zijn bij ons. Het moesten er in totaal een veertigtal zijn, maar er zijn er maar een dertigtal meer over. Een tiental slapen er op de zolder van ons woonhuis op drie matrassen van onze bedden. De andere beenhouwers en een vijftigtal soldaten slapen op stro op onze andere zolders (zaterdag 08.08). **Iedereen moet om negen uur binnenshuis zijn,** deuren op slot. (woensdag 12.08).

**Wij zien het eerste vliegtuig.** Het is een Duitser. Er wordt op geschoten. De majoor komt naar buiten en beveelt op te houden met schieten; het is onmogelijk om hem te raken. Ons huis is precies een kazerne (zondag 09.08).

Men heeft de brug over de Gete laten springen. **Heel de nacht rijden er auto's af en aan. Wij horen het geluid van de aanleg van versperringen** en wij zien het licht van de brandende bermen. **Regimenten soldaten trekken ook nog voorbij.** En al dat lawaai duurt tot de volgende morgen (maandag 10.08).

**Wij zien de eerste Duitse soldaat.** Hij is gevangen genomen en aan de voeten gewond. Men brengt hem naar het gemeentehuis. Om te kunnen stappen leunt hij op de schouders van twee van onze soldaten, die hun vijand broederlijk helpen. (zaterdag 15.08.1914)

**Kanongebulder in de verte.** (maandag 17.08.1914)

### *De gevechten van 18 augustus 1914 te Hoegaarden aan de Grote Brug, op ca 700 meter van Louise's woonst.*

Wij horen geweervuur en kanonnengeschet (rond half zes in de namiddag). Wij verhuizen naar de kelder. Wij zien de rook van brandhaarden in de richting van het station. Wij horen het gefluit van de obussen die over Hoegaarden vliegen<sup>4</sup>. Vlug verstoppen we ons in de kelder (zes uur). Rond half acht horen wij geweersalvo's aan de hoek van onze straat en de Gasthuisstraat. Wij horen roepen. Kreten van pijn, woede-uitvallen, enz. Het is angstaanjagend! Dan stopt het vuren. Een kar hobbelt voorbij. Alles wordt stil. Eén voor één komen we uit de kelder. Het huis van *Th. Collaert*<sup>5</sup>. staat in brand. Ook het huis van *A. Vandermolen*<sup>6</sup> begint te branden. De mensen die in de kelder schuilden bij *Vandermolen* hebben schrik dat de vlammen het strooien dak van een schuur zullen doen ontvlammen, waaronder zich hun kelder bevindt.

Zij durven er niet meer naar binnen en komen bij ons. Tegen middernacht keren zij toch terug. Alles blijft doodstil. Het enige wat wij nog gehoord hebben is het geluid van een patrouille in de Gasthuisstraat en het geknetter van de verwoestende brand. De storm of beter nog, het duivelse legioen, is gepasseerd. (dinsdag 18.08.1914, geschreven de woensdagmorgen)

Wij dachten dat er veel gewonden en/of doden op de straat zouden liggen, maar er was maar op één plaats een plas bloed te zien. Een buurman, die in de dakgoot stond van zijn huis, vertelt dat de Duitsers een kar zijn gaan halen in de '*Plezante Hof*'<sup>7</sup>, dat zij er stro op gelegd hebben en dat ze zo hun gewonden en/of doden hebben meegenomen, samen met twee van onze soldaten. Zij zijn het die de hoeve van *Th. Collaert* in brand hebben gestoken. Heel de stationsstraat heeft in brand gestaan. De pastoor van Outgaarden is gedood<sup>8</sup>, en ook een andere burger. *Madame Geens*<sup>9</sup> is ernstig gewond (men zegt dat ze twee kogels in de rug heeft gekregen). Eén van haar kinderen heeft een kogel in de dij gekregen. *Madame R. Putzeys*<sup>10</sup> is in de arm geschoten. Bij onze onderpastoor *Van Eynde* heeft men een gewonde en een stervende soldaat binnengebracht.

### *De dagen na het gevecht herneemt het dagelijkse leven maar in mineur en onzekerheid en vooral gevoed door roddels.*

Vandaag zien we geen Belgische soldaten meer, maar de Duitsers zijn op het gemeentehuis. Ze hebben er de Belgische vlag verwijderd en haar aan flarden gescheurd (en elk van hen heeft er

---

<sup>4</sup> Het leger probeerde aan de Grote Brug de Duitsers zolang mogelijk tegen te houden; het commando en de reserves stonden op de hoogvlakte achter de gehuchten Nerm-Aalst en zo vlogen de obussen over hun woonst, gelegen tussen de stationsbuurt en de hoogvlakte

<sup>5</sup> De prachtige 'Zwaluwenhoeve' aan de Grote Brug

<sup>6</sup> In de Gasthuisstraat, zeer kort bij hun eigen woonst

<sup>7</sup> Eveneens in de Gasthuisstraat

<sup>8</sup> Werd door de Duitsers aangehouden en als levend schild gebruikt

<sup>9</sup> De echtgenote van de molenaar op de Grote Molen aan de Getebrug ook

<sup>10</sup> Van het grote café aan het station dat ook in de vlammen opging; het lot van 45 huizen op die 18<sup>de</sup> augustus

een stukje van meegenomen). Deze geuzen zijn in de kerk op zoek geweest om te zien of er geen Belgen in de toren zaten.

De pastoor van Outgaarden en 4 andere Belgen zijn vandaag begraven. (donderdag 20.08).

We zijn gaan kijken naar de verwoestingen aan de kant van het station. Het is een droevig schouwspel. Aan die kant van het dorp zijn bijna alle huizen afgebrand. Van de Stationsstraat blijft bijna niets over. Tussen een aantal afgebrande huizen staat er nog één enkel oud huisje met een strooien dak recht! Ook in de 'bedeleers omkeer'(nu *Slachthuisstraat*) en op de Vroente staan er nog maar hier en daar een huis recht. Hoeveel huizen er afgebrand zijn heb ik niet geteld, maar er wordt gezegd dat het er 36<sup>11</sup> zijn. (vrijdag 21.08.1914)

Rond half negen hoorden wij vlakbij een zware slag, kanonschot of obus inslag. Direct daarna reden er auto's voorbij. Niemand weet wat dit moge betekenen. De mensen zijn doodsbang. (zaterdag 22.08.1914)

Van twee tot vier uur in de nacht is er kanongebulder geweest op drie of vier mijl van hier. De kanonnade is herbegonnen is rond zeven uur herbegonnen en heeft geduurd tot de middag.

In de loop van de namiddag zijn wij tot aan de loopgraven en de versperringen gewandeld die onze soldaten hadden opgericht.

Ik ben naar de mis geweest in het pensioonaat *Mariadal*. (zondag 23.08.1914)

Ik heb deze morgen brood gebakken. Nog nooit heb ik er zoveel tijd over gedaan. Om 4 uur nam ik de broden uit de oven en zij waren niet beter dan de vorige keren, integendeel!!!...

*Jules Taverniers*<sup>12</sup> en compagnie zijn deze namiddag terug thuisgekomen. Ze zijn met de Duitsers mee gemoeten tot Waterloo en ze zijn zaterdagmorgen vrijgelaten. Vandaag hebben wij geen vliegtuigen meer gezien. Het is de eerste dag sinds zondag 9 augustus dat er geen overgevlogen zijn. (maandag 24.08.1914)

Uit de richting van Leuven hebben wij vandaag het kanongebulder nog gehoord. Maar hier is alles rustig. **Alleen wordt er wat afgeroddeld.**

Er wordt gezegd dat de Russen oprukken naar Berlijn!

Er wordt gezegd dat de Engelsen de oorlog hebben verklaard aan Holland!

Er wordt gezegd dat de Duitse vrouwen hun land ontvluchten en dat er veel te Tienen zijn!

Er wordt gezegd dat Amerika (ongetwijfeld de Verenigde Staten), een ultimatum heeft gestuurd aan Duitsland!

Er wordt gezegd dat de Belgen niet meer moeten vechten en hetzij te Antwerpen, hetzij in de forten van Luik of Namen zijn en dat de vrijwilligers naar huis zijn gestuurd! (27.08).

Vermits het nu rustig is in Hoegaarden sinds de Duitsers vertrokken zijn en vermits we geen dagbladen meer hebben, ben ik wel verplicht voort te gaan op wat er verteld wordt.

Deze middag heb ik vrouwen bezig gehoord die terugkwamen van de markt van Tienen. Zij vertelden dat ze om de Tiense poort te passeren een toelatingsbewijs van de Duitsers moesten hebben, maar omdat ze niet allemaal er een hadden kunnen krijgen, moesten ze wachten tot er een hele groep was om te passeren??? (28.08).

Later hoorde ik vertellen dat een Duits officier, die zich liet scheren door een Leuvense barbier, de keel was overgesneden door deze man (is het wel waar?).Als wraak werd heel de Stationsstraat in brand gestoken.

Deze morgen ben ik naar de mis geweest in het lokaal van de broeders<sup>13</sup> (vrije school). Geëscorteerd door een Duitser is mijnheer pastoor naar Tienen gegaan om toelating te vragen

---

<sup>11</sup> 45 volgens de inlichtingen verstrekt aan het aartsbisdom, zie nota 10

<sup>12</sup> Stationsbediende, door de Duitsers meegenomen na het gevecht te Hoegaarden

<sup>13</sup> Nu parochiecentrum

de kerk terug te mogen openen. Het is hem toegestaan. Wij zijn al naar het lof kunnen gaan in onze kerk, maar de Belgische vlag die er tot nu hing is vervangen door een witte vlag. (zondag 30.08).

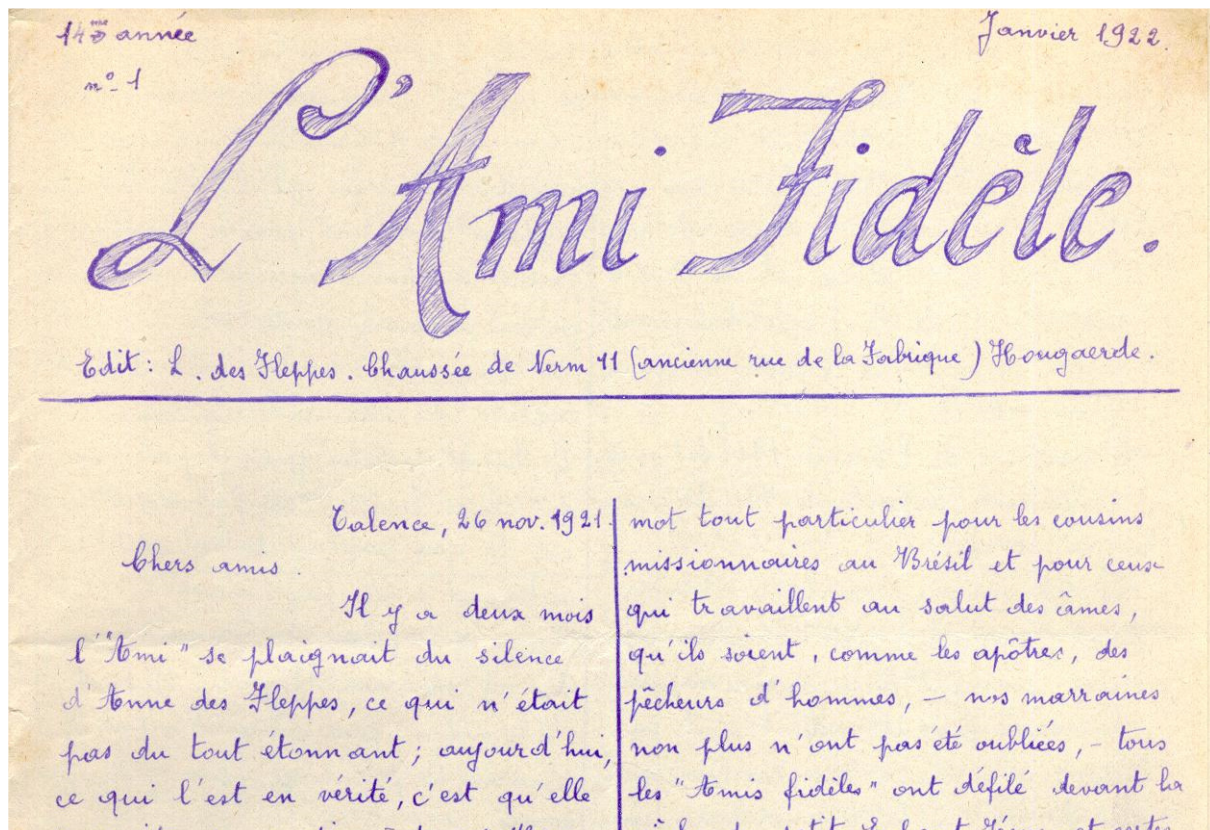
***Vliegtuigen maar ook Zeppelins vlogen over Hoegaarden.***

Wij hebben een ‘duivelse’ nacht achter de rug. Het begon met een ongewoon lawaai toen we pas in bed lagen. We stonden zonder lawaai te maken op, maar er was niets te zien, niets meer te horen. We gingen terug slapen. Een halfuur later worden we opnieuw gealarmeerd. Nu was het mysterie opgelost, het zijn ratten in de dakgoot die al dat lawaai maken. *Hélène* heeft ze gezien. Om half twaalf schiet ik terug wakker van een zeer geprononceerd gerommel. Ik dacht onmiddellijk aan een vliegtuig, maar omdat ik ondanks de maneschijn niets kon zien en het gerucht zo langzaam voorbijtrok, dacht ik dat het een zware Duitse auto was. Om half twee hetzelfde gerommel, maar weer niets te zien. Om 5 uur heb ik het geluid nog eens gehoord en dan hebben *Hélène* en de anderen een ...**Zeppelin** gezien. Mama had hem al om half elf gehoord. Er zijn mensen die beweren dat ze hem al om half tien hadden gehoord. Er wordt gezegd dat de luchtschepen voorzien zijn van een zeer krachtige reflector. Ikzelf heb geen licht gezien, maar misschien kon dat niet omwille van de maneschijn, ofwel hebben mensen de maan voor een reflector gehouden! (woensdag 02.09).

***En in de plaats van kermis te vieren dit:***

Rond half acht is het kanongeschut herbegonnen. Het geeft de indruk verderaf te zijn, maar het geschut is wel aanhoudend en fel. Tot vier uur in de namiddag heeft het geduurd (kermiszondag 13.09).

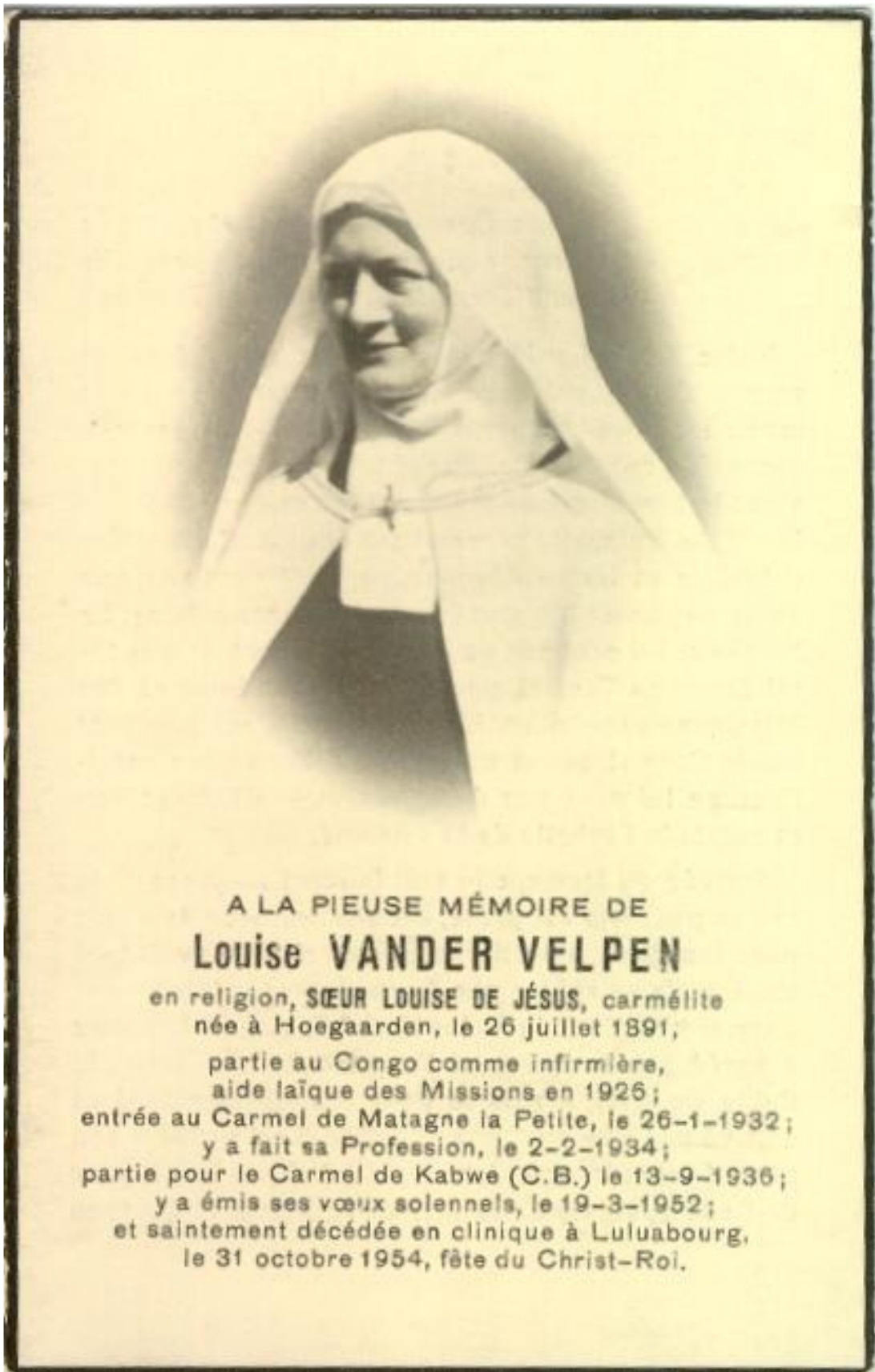
Deze morgen hebben we nogmaals het kanongebulder gehoord. Het was vrij kortbij, maar het was niet zoals gewoonlijk. Wij hoorden 2 à 3 slagen en dan een korte pauze, en dan weer opnieuw 2 à 3 schoten en dat gedurende een half uur. Moest het een gewoon jaar geweest zijn, dan zou het nu de 2<sup>de</sup> dag van de kermis van Hoegaarden zijn, maar nu heb ik vandaag brood moeten bakken en het huis kuisen! Maar ondanks de droeve tijden is er ergens ook een plezierige kant aan. Een flauwe plezante had iets gevonden om de dorpingen schrik aan te jagen. Hij vertelt dat de Duitsers ontredderd zijn en alle burgers oppakken om hen mee in de vuurlinie te sleuren, ze zouden zeker langs Hoegaarden komen. Om meer geloofwaardig over te komen vermeldde hij in zijn verhaal ernstige mensen. Veel ‘dappere’ Hoegaardiërs zijn nu doodsbang. Weten ze nog altijd niet dat de Duitsers burgers gebruiken om voor zich uit te lopen, zodat ze zelf beschermd zijn! En wat het feit betreft dat ze ontredderd zouden zijn? We zullen wel zien als ze voorbijkomen! (maandag van de Grote Kermis, 14.09). Zo eindigt haar notitie voor die dag, die een kermisdag had moeten zijn, toch nog optimistisch: *‘We zullen wel zien als ze voorbijkomen!’*



**Bovenste helft van de titelpagina van 'L'Ami Fidèle', jan. 1922: uitgever Louise des Fleppes, Steenweg op Nerm 11 (vroeger Fabriekstraat) Hoegaarden (14<sup>e</sup> jg., nr. 1)**



**Woonst van de familie Vander Velpen - Lodewijckx, huidige situatie (oorspronkelijk was het een hoeve met woonhuis en aanhankelijkheden (Henri Dotremontstraat 11)**



*Gedachtenisprentje van Louise Vander Velpen (1891-1954)*

## **De vertaling van haar oorlogsdagboek.<sup>14</sup>**

P1

Drie militieklassen worden opgeroepen (woensdag 29.07.1914).

De Duitse leerlingen (*internen van Sainte Anne*) in Mariadal vertrekken terug naar hun moederland (vrijdag 31.07.1914).

Om één uur 's nachts wordt Hoegaarden gewekt door trompetgeschal. Alle militieklassen vanaf 1901 worden onder de wapens geroepen. Er is grote opschudding onder de doodsbanige Hoegaardiers. Wordt dat alleen gedaan om onze grenzen te bewaken en onze neutraliteit te doen respecteren, of zit er erger achter? (zaterdag 01.08.1914).

Opeising van het vee. Van elf uur in de voormiddag tot twee uur in de namiddag passeert er een stoet van opgeëiste dieren richting station. Ossen, koeien, schapen, varkens, karren vol met aardappelen, en nog andere zaken zien we voorbijtrekken.

Voor veel mensen was deze zondag geen rustdag, maar een werkdag. Al deze levensmiddelen zijn trouwens bestemd voor Luik (zondag 02.08.1914).

Het vee dat op transport moest gezet zijn vanaf twee uur in de namiddag, is maar vertrokken om twee uur deze nacht (maandag 03.08.1914).

Duitsland heeft een ultimatum gestuurd naar België. De vijandelikheden zijn begonnen (dinsdag 04.08.1914).

De oorlog is verklaard. Wij zien regimenten soldaten voorbijtrekken. De ongerustheid neemt nog toe in Hoegaarden.

Ik ben mij te Brussel gaan aanbieden bij het Rodekruis.

Heel de dag waren er soldaten op de toren van de kerk (woensdag 05.08.1914).

P2

De mensen verwachten dat er in de omgeving een veldslag zal plaatsvinden. Charlotte komt terug van Luik. Zij heeft er gisteren en gedurende gans de nacht een hevig geweervuur gehoord en het geluid van de afgeschoten obussen vanuit de forten.

Regimenten soldaten trekken door Hoegaarden (donderdag 06.08.1914).

Een bataljon dat te Luik gevochten heeft komt afgemat aan te Hoegaarden.

Heer Edmond Cleeren, van het 12<sup>de</sup> Linierement, een oud-leerling ook van het college van Waremmes wendt zich tot ons. Hij kent Emile. Cleeren en een aantal van zijn medesoldaten was krijgsgevangen genomen door de Duitsers. Toen een ander Belgisch regiment deze Duitsers beschoot, niet wetend dat zij Belgen vasthielden, zijn de Duitsers gevlucht. En de Belgen kunnen ontsnappen (vrijdag 07.08.1914).

Bijna al de soldaten die te Luik gevochten hebben zijn nu te Hoegaarden. Wij moeten logies verschaffen aan majoor Malego van het 11<sup>de</sup> Linierement, aan zijn commandant Van Herke en zijn luitenant Jacobs. Ook de beenhouwers van het regiment zijn bij ons. Het moesten er in totaal een veertigtal zijn, maar er zijn er maar een dertigtal meer. Een tiental slapen er op de zolder van ons woonhuis op drie matrassen van onze bedden. De andere beenhouwers en een vijftigtal soldaten slapen op stro op onze andere zolders (zaterdag 08.08.1914).

---

<sup>14</sup> De paginering van de originele Franstalige tekst wordt aangehouden.

Wij zien het eerste vliegtuig. Het is een Duitser. Er wordt op geschoten. De majoor komt naar buiten en beveelt op te houden met schieten; het is onmogelijk om hem te raken. Ons huis is precies een kazerne (zondag 09.08.1914).

P3

's Morgens vertrek in spoedtempo van de regimenten. De beenhouwers maken zich 's avonds klaar om te vertrekken. Dan komt er een tegenbevel. Maar ze vertrekken toch om te gaan logeren in een onbewoond huis op de hoek van onze straat.

Overdag heeft men de brug over de Gete laten springen en ook een brug van de suikerfabriek over de Gete.

Heel de nacht rijden er auto's af en aan. Wij horen het geluid van de aanleg van versperringen en wij zien het licht van de brandende berm. Regimenten soldaten trekken ook nog voorbij. En al dat lawaai duurt tot de volgende morgen (maandag 10.08.1914, er staat verkeerdlijkt 18.08).

Alles is veel rustiger geworden. Soldaten blijven voorbijtrekken. In de verte heb ik een kanon horen bulderen. Er vliegt nog een vliegtuig over (dinsdag 11.08.1914).

Wij hebben nog vliegtuigen gezien. *Georges* is teruggekomen uit Luik.

Iedereen moet om negen uur binnenshuis zijn, deuren op slot (woensdag 12.08.1914).

Wij krijgen een brief van Emile, hij is in Wespelaar.

*Groote M. gaat P. en L.* naar Rillaar brengen en vraagt of er niemand wil meegaan. *Hélène* en ik zullen meegaan, *Hélène* naar Rillaar en ik naar Wespelaar. De kleine *B. Herm.* zal ook meegaan.

Te Leuven hebben *Groote en Hélène* vlug een correspondentie, maar ik moet anderhalf uur wachten. In het station hoor ik zeggen dat het 6<sup>de</sup> en het 26<sup>ste</sup> linieregiment te Aarschot zijn. Ongelukkiglijk moet ik met het kleine meisje naar Wespelaar en heb ik *Emile* natuurlijk niet gezien.

De terugkeer verliep veel vlotter tot Tienen. Maar van Tienen naar Hoegaarden moet ik te voet gaan en het begint

P4

reeds te duisteren (het is halfnacht). Tot zeven maal toe heb ik mijn "ravitaillering" moeten laten zien!!!

In de Koffiestraat kom ik mama, *Groote* enz. tegen. *Groote* en *Hélène* hebben *Emile* gezien. Wij zijn allen binnengegaan bij *tante Julie* en toen we daar vertrokken was het al negen uur en enkele minuten. Wij hebben nog eens tweemaal ons "billet" (*doorgangsbewijs, ons pasje*) moeten laten zien en zeggen waar we naartoe gingen, om thuis te geraken ( donderdag 13.08.1914).

Vrij rustige dag. Vliegtuigen zien is normaal geworden. (vrijdag 14.08.1914).

Wij zien de eerste Duitse soldaat. Hij is gevangen genomen en aan de voeten gewond. Men brengt hem naar het gemeentehuis. Om te kunnen stappen leunt hij op de schouders van twee van onze soldaten, die hun vijand broederlijk helpen (zaterdag 15.08.1914).

Nog meer regimenten trekken voorbij.

Het kanon buldert van twee kanten tegelijk. Zuidwest en noordoost (zondag 16.08.1914).

Er zijn nog weinig soldaten. Bij valavond wordt de uitrusting van een gedode Duitse soldaat naar het gemeentehuis gebracht. Even later wordt *Ch.* Naar het gemeentehuis geroepen. *S.L.* is er al. Zij moeten twee Duitse postkaarten vertalen die de soldaat bij zich had. Op de eerste kaart schrijft hij naar zijn broer dat een Luiks fort is gevallen en dat er nog zeven moeten ingenomen worden. Op de tweede kaart staat dat 8 forten zijn gevallen, dat ze hoofdzakelijk door Franse soldaten waren bezet en dat zij,

P5

buiten een kleine cavalerie, geen Belgen hebben ontmoet, en dat ze nu naar Antwerpen oprukken.

Overdag zijn inwoners van Outgaarden gevlucht tot Hoegaarden. Later zijn ze terug naar huis gegaan. Men had hen ervan verzekerd dat het Fransen waren en dat zij alleen maar te Goetsenhoven waren.

Kanongebulder in de verte (maandag 17.08.1914).

Tweede vlucht van de inwoners van Outgaarden. De Duitsers trekken met duizenden tegelijk Outgaarden binnen. Zij zijn al aan de Gete. Wij horen geweervuur en kanonnengeschet (rond halfzes). Wij verhuizen naar de kelder. Wij zien de rook van branden in de richting van het station. Wij horen het gefluit van de obussen die over Hoegaarden vliegen. Vlug verstoppen we ons in de kelder (zes uur). Rond halfnacht horen wij geweersalvo's aan de hoek van onze straat en de Gasthuisstraat.

Wij horen roepen. Kreten van pijn, woede-uitvallen, enz. Het is angstaanjagend! Dan stopt het vuren. Een kar hobbelt voorbij. Alles wordt stil. Eén voor één komen we uit de kelder. Het huis van *Th. Col.* Staat in brand. Ook het huis van *A. Vander Molen* begint te branden. De mensen die in de kelder schuilden bij *H. V.d.M.* hebben schrik dat de vlammen het strooien dak van een schuur zullen doen ontvlammen, waaronder zich hun kelder bevindt. Zij durven er niet meer naar binnen en komen bij ons. Tegen middernacht keren zij toch terug.

P6

Alles blijft doodstil. Het enige wat wij nog gehoord hebben is het geluid van een patrouille in de Gasthuisstraat en het geknetter van de verwoestende brand in het huis van *V.d.M.*

De storm of beter nog, het duivelse legioen, is gepasseerd. (dinsdag 18.08.1914, geschreven de woensdagmorgen)

Wij dachten dat er veel gewonden en/of doden op de straat zouden liggen, maar er was maar op één plaats een plas bloed te zien. Een buurman, die in de dakgoot stond van zijn huis, vertelt dat de Duitsers een kar zijn gaan halen in de 'Plezante Hof', dat zij er stro op gelegd hebben en dat ze zo hun gewonden en/of doden hebben meegenomen, samen met twee van onze soldaten. Zij zijn het die de hoeve van *Th. Collaert* in brand hebben gestoken. Heel de stationsstraat heeft in brand gestaan. De pastoor van Outgaarden is gedood, een ook een andere burger. *Madame Geens* is ernstig gewond (men zegt dat ze twee kogels in de rug heeft gekregen). Eén van haar kinderen heeft een kogel in de dij gekregen. *Madame R. Putzeys* is in de arm geschoten. Bij onze onderpastoor *Van Eynde* heeft men een gewonde en een stervende soldaat binnengebracht.

Vandaag zien we geen Belgische soldaten meer, maar de Duitsers zijn op het gemeentehuis. Ze hebben er de Belgische vlag verwijderd en haar aan flarden gescheurd (en elk van hen heeft er een stukje van meegenomen). Deze geuzen zijn in de kerk op zoek geweest om te zien of er geen Belgen in de toren zaten.

P7

En ze hebben de klerk die hen moest vergezellen zo slecht behandeld dat hij meer dood dan levend was en hij zijn ontslag heeft gegeven. Ze hebben een kar en een wagen gepakt en ze zijn overal brood en andere levensmiddelen gaan ophalen (in onze straat zijn ze niet geweest). De burgemeester is moeten op het appèl komen onder voorwendsel dat een burger op hen zou geschoten hebben, maar dat was niet waar. De burgemeester heeft op zijn knieën vergiffenis moeten vragen voor zijn dorp, zij hebben hem meegenomen, ze hebben hem zevenmaal op de knieën gedwongen. Ze hebben ook verschillende keren een revolver op zijn slapen, zijn mond of zijn hart gedrukt en een sabel op zijn keel gezet, maar uiteindelijk hebben ze hem toch laten gaan.

Heel de dag marcheren er Duitse regimenten voorbij met voor zich uit vreedzame burgers. Het is op die manier dat de *heer en mevrouw Grolaux* tot Overlaar zijn moeten meegaan met de Duitsers.

De heer stationschef, *Jules Taverniers* en een derde bediende van het station zijn met de Duitsers meegevoerd.

In de loop van de namiddag is een compagnie van het Rode Kruis voor onze deur gepasseerd. Verschillende van hen zijn bij ons binnen geweest en ze vroegen: '*Brot, brot, brot, hüngr, hüngr*'. Wij hebben en drie broden gegeven en zij hebben ons er twee mark voor betaald. Zij vertelden dat zij optrokken naar Brussel (woensdag 19.08.1914).

Deze morgen zijn er weer regimenten voorbijgetrokken

P8

van Duitse soldaten, die zeven Belgische artilleriesoldaten meevoerden.

De pastoor van Outgaarden en 4 andere Belgen zijn vandaag begraven (donderdag 20.08.1914).

We zijn gaan kijken naar de verwoestingen aan de kant van het station. Het is een droevig schouwspel. Aan die kant van het dorp zijn bijna alle huizen afgebrand. Van de Stationsstraat blijft bijna niets over. Tussen een aantal afgebrande huizen staat er nog één enkel oud huisje met een strooien dak recht! Ook in de '*bedeleers omkeer*' en op de Vroente staan er nog maar hier en daar een huis recht.

Hoeveel huizen er afgebrand zijn heb ik niet geteld, maar er wordt gezegd dat het er 36 zijn (vrijdag 21.08.1914).

Het is een rustige dag. Gisteren werd er gezegd dat er 2.000 Duitsers zouden komen logeren te Hoegaarden, maar we hebben ze niet gezien.

*Georges* heeft verschillende spullen van de Duitsers gevonden, zoals een brief, een biografie van een soldaat, geboren te Mainz op 6 september 1891. De namen en het beroep van zijn ouders staat erin te lezen, ook dat hij katholiek is, dat hij te Bremen in een regiment infanterie heeft dienstgenomen, enz., enz. Wij zouden er kunnen aan toevoegen dat hij te Hoegaarden gevochten heeft en vermoedelijk is gesneuveld.

Rond halfnegen hoorden wij vlakbij een zware slag, kanonschot of obusinslag. Direct daarna reden er auto's voorbij. Niemand weet wat dit moge betekenen. De mensen zijn doodsbang (zaterdag 22.08.1914).

Van twee tot vier uur in de nacht is er kanongebulder geweest op drie of vier mijl van hier.

P9

De kanonnade is herbegonnen is rond zeven uur herbegonnen en heeft geduurd tot de middag. Naar het schijnt zou het van het fort van Cognelée en van nabij Eghezée komen.

In de loop van de namiddag zijn wij tot aan de loopgraven en de versperringen gewandeld die onze soldaten hadden opgericht.

Ik ben naar de mis geweest in het pensionaat Mariadal (zondag 23.08.1914).

Ik heb deze morgen brood gebakken. Nog nooit heb ik er zoveel tijd over gedaan. Om 4 uur nam ik de broden uit de oven en zij waren niet beter dan de vorige keren, integendeel!!!..

*Jules Taverniers* en compagnie zijn deze namiddag terug thuisgekomen. Ze zijn met de Duitsers mee gemoeten tot Waterloo en ze zijn zaterdagmorgen vrijgelaten. Vandaag hebben wij geen vliegtuigen meer gezien. Het is de eerste dag sinds zondag 9 augustus dat er geen overgevlogen zijn (maandag 24.08.1914).

Uit de richting van Leuven hebben wij vandaag het kanongebulder nog gehoord. Maar hier is alles rustig.

Alleen wordt er wat afgeroddeld.

Van tijd tot tijd zien we enkele Duitsers voorbijtrekken (dinsdag 25.08.1914).

Er wordt verteld dat de Duitse verpleegsters in Tienen zijn aangekomen. Daar zijn nog altijd Duitsers, maar het schijnt dat er nu oudere soldaten toekomen (woensdag 26.08.1914).

Op de Tiensestraat zijn gisteren tijdens de avond 79 Duitse auto's voorbijgereden. Ze reden naar Waver. Op de ene ervan stond 'Naar Parijs', op de andere 'Luik-Parijs via Antwerpen' of 'Luik-Antwerpen'.

Deze morgen zijn er 36 auto's

P10

langs de baan op Meldert gepasseerd. Zijn het die van gisterenavond die verkeerd zijn gereden? Ze kwamen alleszins van Jodoigne en ze reden richting Tienen, maar ze zijn enkele minuten later weergekeerd van de weg naar Tienen en hebben de baan naar Meldert genomen. De eerste reed voorbij in volle vaart, de anderen reden heel traag. Die Duitsers hebben aan de burgemeester gevraagd om alle richtingaanwijzers terug te laten plaatsen die door de Belgische soldaten (naar het schijnt) waren weggenomen. De Duitsers waren zeer brutaal, ofwel waren ze kwaad. Ook hier Zou ook hier het feit dat ze verloren reden de reden zijn van hun humeurigheid?

Nu ga ik enkele van de circulerende geruchten noteren:

Er wordt gezegd dat de Russen oprukken naar Berlijn!

Er wordt gezegd dat de Engelsen de oorlog hebben verklaard aan Holland!

Er wordt gezegd dat de Duitse vrouwen hun land ontvluchten en dat er veel te Tienen zijn!

Er wordt gezegd dat Amerika (ongetwijfeld de Verenigde Staten), een ultimatum hebben gestuurd aan Duitsland!

Er wordt gezegd dat de Belgen niet meer moeten vechten en hetzij te Antwerpen, hetzij in de forten van Luik of Namen zijn en dat de vrijwilligers naar huis zijn gestuurd!

Er wordt gezegd -en dit schijnt wat ernstiger te zijn- dat een compleet Duits regiment verpletterd is in het bos van Buis tussen Perwez en Ramillies. Het zou zo gebeurd zijn: (Het is *mijnheer Tomsin* die daar kortbij verblijft en die het mij verteld heeft).

P11

De Duitsers hadden overal aan de ingang van het bos mitrailleursten geplaatst. Ze bezetten het dus helemaal (ze wisten dus blijkbaar niet dat een Frans artilleriedetachement niet ver daarvandaan lag). De kanonnen konden de plaats bereiken en de mitrailleurs waren van geen nut. Op het einde van (...) bleef er geen enkele Duitser over, en als de geruchten kloppen, zouden de Fransen slechts drie man verloren hebben. Alle mannen uit de omgeving werden opgeroepen om de gesneuvelde Duitsers te begraven.

Er wordt verteld dat de Duitsers ook te Namen een massa manschappen verloren hebben, maar dat ongelukkiglijk het fort van Cognelée in de lucht is gevlogen.

Het schijnt dat de paus overleden is. De heilige man zal dus het einde van deze verschrikkelijke slachting niet meemaken. Moge hij bij de Goede God ten beste spreken om recht en rechtvaardigheid te laten zegevieren (donderdag 27.08.1914).

Vermits het nu rustig is in Hoegaarden sinds de Duitsers vertrokken zijn en vermits we geen dagbladen meer hebben, ben ik wel verplicht voort te gaan op wat er verteld wordt.

Deze middag heb ik vrouwen bezig gehoord die terugkwamen van de markt van Tienen. Zij vertelden dat ze om de Tiensepoort te passeren een toelatingsbewijs van de Duitsers moesten hebben, maar omdat ze niet allemaal er een hadden kunnen krijgen, moesten ze wachten tot er een hele groep was om te passeren; Zij vertelden ook

P12

dat de inwoners van Leuven te Tienen aankwamen, maar dat de Duitsers van Tienen hen in de richting van St-Truiden stuurden.

Later hoorde ik vertellen dat een Duits officier, die zich liet scheren door een Leuvense barbier, de keel was overgesneden door deze man (is het wel waar?). Als wraak werd heel de Stationsstraat in brand gestoken, samen met een aantal merkwaardige gebouwen. En naar het schijnt zouden de Duitsers twee uren de tijd gegeven hebben aan de Leuvenaars om hun stad te verlaten.

Er wordt ook verteld dat de Tiense burgerwacht door de Duitsers naar Aken is gezonden.

Wanneer zullen we eindelijk verlost geraken van de *moffen*? (Vrijdag 28.08.1914).

Er wordt ook verteld dat de vicerector van de universiteit is terechtgesteld, evenals mijnheer De Becker-Remy; er wordt ook gesproken over nog andere geweldplegingen op geestelijken en kloosterzusters van Leuven (?). Wanneer zullen de wreedheden begaan door deze moderne Nero ophouden? Kijkt Willem, zoals voorheen Nero, ook naar wat hij aanricht? Niet naar één brandende stad, maar naar de brand en plundering van ganse steden en dorpen. En aangezien het moeilijk zou zijn om dit spektakel te bekijken vanop de top van een berg, heeft de moderne Nero vliegtuigen; en van hoog in de lucht kan hij dan een redevoering voorbereiden voor zijn troepen om zijn soldaten aan te sporen hun...

P13

religieuze plichten te volbrengen, en hij, de Keizer van de Vrede, kan dan aankondigen dat hij tot het laatste moment gepleit heeft voor vrede onder de Europese volkeren. Moge hij, zoals Nero, zijn rijk aan het wankelen brengen!

Ik verneem zopas dat ook het huis van ... is afgebrand, zoals heel die rij huizen trouwens. De keizer van de Vrede zal overal vervloekt worden (zondag 29.08.1914).

Deze morgen ben ik naar de mis geweest in het lokaal van de broeders(school). Geëscorteerd door een Duitser is mijnheer pastoor naar Tienen gegaan om toelating te vragen de kerk terug te mogen openen. Het is hem toegestaan. Wij zijn al naar het lof kunnen gaan in onze kerk, maar de Belgische vlag die er tot nu hing is vervangen door een witte vlag.

Wij kregen nieuws uit Nivelles, de knecht van het klooster van Nivelles is aangekomen te Hoegaarden. De Duitsers zijn in Nivelles en hebben verschillende huizen geplunderd, o.a. 'l' *Enfant Jésus*'. 'Le *Sacré-Coeur*' is gespaard gebleven. Deze man bracht nieuwsberichten mee uit de Engelse 'Times' en uit de Antwerpse 'Le *Matin*'. De kroonprins is overleden. De Engelsen ontschepen te Vlissingen. Ze hebben Triëste ingenomen en ze beschieten Hamburg. Pegoud heeft 5 zeppelins vernietigd en het station van Trier gebombardeerd. De Fransen hebben een overwinning behaald te Hannuit, enz., enz.

P14

*Irène, Augusta, Paul en Léon* zijn aangekomen te Hoegaarden. *Louis* was ze in Rillaar gaan halen. Te Rillaar zijn 16 huizen afgebrand. De inwoners worden er geterroriseerd. Rillaar en Aarschot hebben veel te lijden gehad van de Duitse brutaliteiten. De doortocht van de Duitsers heeft er een tiental dagen geduurd (zondag 30.08.1914).

Er wordt verteld dat de Fransen in het bos van Heylisseem zitten!!

Wij hebben een Duits vliegtuig zien overvliegen (maandag 31.08.1914).

Wij zijn naar het hospitaal geweest om *madame Putzeys* te bezoeken. Zij stelt het goed, maar *madame Geens* stelt het niet te best (dinsdag 01.09.1914).

Wij hebben een 'duivelse' nacht achter de rug. Het begon met een ongewoon lawaai toen we pas in bed lagen. We stonden zonder lawaai te maken op, maar er was niets te zien, niets meer te horen. We gingen terug slapen. Een halfuur later worden we opnieuw gealarmeerd. Nu was het mysterie opgelost, het zijn ratten in de dakgoot die al dat lawaai maken. *Hélène* heeft ze gezien.

Om halftwaalf schiet ik terug wakker van een zeer geprononceerd gerommel. Ik dacht onmiddellijk aan een vliegtuig, maar omdat ik ondanks de maneschijn niets kon zien en het gerucht zo langzaam voorbijtrok, dacht ik dat het een zware Duitse auto was. Om halftwee hetzelfde gerommel, maar weer niets te zien. Om 5 uur heb ik het

geluid nog eens gehoord en dan hebben *Hélène* en de anderen een ...Zeppelin gezien. Mama had hem al om halfelf gehoord. Er zijn mensen die beweren dat ze hem al om half tien hadden gehoord.

P15

Er wordt gezegd dat de luchtschepen voorzien zijn van een zeer krachtige reflector. Ikzelf heb geen licht gezien, maar misschien kon dat niet omwille van de maneschijs, ofwel hebben mensen de maan voor een reflector gehouden! (woensdag 02.09.1914).

Wij hebben nieuws uit Waremmes. Zoals overal zijn de Duitsers er de baas. Er zijn geen branden geweest.. Er wordt verteld dat de keizer de vrede zou gevraagd hebben, maar dat de geallieerden het geweigerd hebben (?) (donderdag 03.09.1914).

*Georges* is per fiets naar Luik vertrokken.

Wij hebben weer eens een vliegtuig gezien, maar het vloog veel hoger dan die die we de laatste dagen zagen. En het leek niet op een vogel, het vliegtuig schitterde ook zeer fel in de zon. Waarschijnlijk is het een Fransman.

Heel de voormiddag kanongebulder

Er wordt gezegd dat Mechelen in brand staat. In de avond hebben we nog de kanonnen gehoord, maar dichterbij nu, richting Leuven (vrijdag 04.09.1914).

*Soleke* is terug thuis. Hij had gedacht van te voet naar Antwerpen te gaan, maar kwam slechts tot St-Joris-Weert. Hij heeft Leuven gezien en alles wat door de Duitsers is in brand gestoken langs de wegen. Maar hij verzekert ons dat er gisteren niet gevochten is in de omgeving van Leuven, maar wel enkele mijlen verder.

Het kanongebulder dat wij gisteren hoorden moet van Hever gekomen zijn. Dat is inderdaad richting Leuven, maar enkele mijlen verder.

Dat kanongebulder hebben wij gans de voormiddag gehoord en tot in de namiddag. (zaterdag 05.09.1914).

De aardappelen van Alex T. zijn gestolen,

P16

Ondanks een verordening van de Duitsers waarin staat dat wie op heterdaad betrapt wordt van diefstal, ter plaatse zal geëxecuteerd worden (ongeacht het gaat om een man of een vrouw).

Wij beschikken over enkele nieuwsberichten uit de 'Times', 'Le Matin' van Antwerpen en 'Het Handelsblad' van Antwerpen en van een Frans militair dagblad. Ze geven allemaal goed nieuws.

*Georges* is terug van Luik. Volgens hem schijnt het te Luik niet erg goed te zijn op dit moment. De Duitsers verwachten een Engelse aanval. Iedereen moet zich voorzien van proviand voor vijf dagen en niemand mag zijn huis verlaten. De burgers worden verplicht loopgraven te graven. Straten en bruggen zijn ondermijnd. De Luikenaars denken dat de keizer te Luik verblijft in het paleis van de prins-bisschoppen. Er loopt veel Duitse adel rond in de stad (zondag 06.09.1914).

Er is hier een 'scheresliep' geweest. Wij geloven, wij zijn er zeker van dat het een Duitser is. Waarom komt hij een ronde doen hier in het dorp? Is het een deserteur? Een spion misschien? Het is in elk geval zeer verdacht (maandag 07.09.1914).

Wij zijn naar Tienen geweest. Er zijn daar nog veel Duitsers; ik heb veel jonge mannen gezien.

*Groote* heeft mij iets verteld van wat er gebeurd is te Hoegaarden op 9 augustus II. En dat ik helemaal niet wist. De soldaten die te Luik gevochten hebben, hebben hier te Hoegaarden een zijden Belgische vlag gekregen met gouden franjes eraan. De koning zelf

P17

had ze moeten overhandigen aan onze moedige soldaten, maar hij is niet kunnen komen. Generaal Hanoteau heeft ze hen dan gegeven (dinsdag 08.09.1914).

*Irène en Augusta* zijn vertrokken. Mama heeft daarstraks een brief geschreven naar *Emile*. Zij heeft hem meegegeven met een man die dagelijks de dagbladen naar Tienen brengt en de brieven meeneemt uit de omgeving om ze te posten te Schaffen, tegen Diest, waar de Belgen opnieuw meester zijn.

Oom *Emile* was gisteren te Brussel. De Brusselaars zijn niet bang voor de Duitsers, er hangen nog veel Belgische vlaggen aan de gevels. Oom heeft dagbladen meegebracht. De nieuwsberichten zien er rooskleurig uit voor ons (woensdag 09.09.1914).

Wij horen kanongebulder in het noorden. Wat is de oorlog toch verschrikkelijk! Vooral met al die moderne snufjes! Dagelijks doden duizenden mensen mekaar. Elke dag worden andere steden beschoten en verwoest. De Duitsers hebben kanonnen die door 36 paarden moeten voortgetrokken worden. Elk kanonschot kost duizenden marken. Hun obussen richten ravages aan tot 150 meter in het rond. Elke dag worden wij geconfronteerd met nieuwe wreedheden (donderdag 10.09.1914).

Ondanks een tempeestwind horen we deze morgen het kanongebulder. Het heeft heel erg geresend. Om 3 uur horen wij hardnekkig kanongebulder, vrij kortbij (noorden). Er wordt gezegd dat te Tienen de Belgen

P18  
terug meester zijn geworden (?).  
Het kanongeschut heeft zonder ophouden voortgeduurd tot de avond (vrijdag 11.09.1914).

Van 's morgens tot 11 uur hebben we de kanonnen heel luid gehoord. Ook vanaf 4 uur tot 9 uur of nog later in de avond. Een rijkswachter in burgerkledij is te Hoegaarden achter een fiets komen vragen om naar Leuven te rijden. Er wordt gezegd dat de Belgen en de Engelsen vanuit Aarschot en Zoutleeuw oprukken en de Duitsers naar de kant van Leuven terugdringen, en als de Duitsers Leuven niet verlaten zullen de geallieerden de stad beschieten. Is het om de burgers aan te zetten te vertrekken dat die rijkswachter naar Leuven moest? (zaterdag 12.09.1914).

Rond half acht is het kanongeschut herbegonnen. Het geeft de indruk verderaf te zijn, maar het geschut is wel aanhoudend en fel. Tot vier uur in de namiddag heeft het geduurd (zondag 13.09.1914).

Deze morgen hebben we nog maar eens het kanongebulder gehoord. Het was vrij kortbij, maar het was niet zoals gewoonlijk. Wij hoorden 2 à 3 slagen en dan een korte pauze, en dan weer opnieuw 2 à 3 schoten en dat gedurende een half uur. Moest het een gewoon jaar geweest zijn, dan zou het nu de 2<sup>de</sup> dag van de kermis van Hoegaarden zijn, maar nu heb ik vandaag brood moeten bakken en het huis kuisen! Maar ondanks de droeve tijden is er ergens ook een plezierige kant aan. Een flauwe plezante had iets gevonden om de dorpelingen schrik aan te jagen. Hij vertelt dat de Duitsers ontredderd zijn en

P 19  
alle burgers oppakken om hen mee in de vuurlinie te sleuren, ze zouden zeker langs Hoegaarden komen. Om meer geloofwaardig over te komen vermeldde hij in zijn verhaal ernstige mensen. Veel 'dappere' Hoegaardiërs zijn nu doodsbang. Weten ze nog altijd niet dat de Duitsers burgers gebruiken om voor zich uit te lopen, zodat ze zelf beschermd zijn! En wat het feit betreft dat ze ontredderd zouden zijn? We zullen wel zien als ze voorbijkomen! (maandag 14.09.1914).

Er wordt verteld dat 4 Belgische soldaten, die zich te Tienen in een kelder hadden verstopt, verraden zijn door een meisje van 13 jaar. Arme soldaten! (dinsdag 15.09.1914).

Sommige mensen vertellen dat de Belgen de eerste drie dagen van de oorlog, uitgevochten in de omgeving van Leuven, gewonnen hebben, maar dat ze de vierde dag verloren. Anderen vertellen dan weer dat de Belgen niet verloren hebben en tenslotte zijn er die zeggen dat de Belgen wel degelijk teruggeslagen zijn (woensdag 16.09.1914).

Het schijnt dat de Duitsers veel verliezen hebben geleden in Frankrijk. Er wordt ook verteld dat de Canadezen ontscheept zijn te Antwerpen. De witte vlag is van de toren van onze kerk weggenomen (donderdag 17.09.1914).

De overste van de zusters te Nivelles is naar Hoegaarden gekomen en heeft voor ons een brief meegebracht van zuster Francisca<sup>15</sup>. (vrijdag 18.09.1914).

---

<sup>15</sup> Zuster Francisca is de kloosternaam van Maria Vander Velpen (Hoegaarden 1887-1978), oudste zus van de schrijfster van dit dagboek en eerstgeborene van Edouard Vander Velpen en Clemence Lodewijckx. De zusters van Hoegaarden hadden een bijhuis te Nivelles.

We hebben een rustige dag gekend. Ik heb al ons zilverwerk uit de kelder terug naar boven gehaald.  
(zaterdag 19.09.1914).

Het is verboden licht aan te steken!!  
(zondag 20.09.1914).

P 20

Georges<sup>16</sup> heeft een tweetalige krant, Duits-Frans, meegebracht. Het is een speciale uitgave voor België. Het is een stijlvol druksel in een verzorgde taal uitgegeven, gevuld met leugens en verontschuldigen.  
(maandag 21.09.1914).

Gisteren ging het bericht rond dat er 's nachts een vuurgevecht is geweest tussen de Duitsers en de Belgen te Vissenaken. Maar een tijdje later werd er verteld dat Duitsers op andere Duitsers geschoten hebben per vergissing. Deze droegen een nieuw uniform dat erg geleek op de uitrusting van onze lansiers. En nu zegt men dat het toch wel degelijk Belgen waren, maar dat de Duitsers het verhaal van de uniformen verzonnen hebben om niet te moeten toegeven dat de Belgen zo kort bij Tienen zijn.  
(dinsdag 22.09.1914).

Ik heb deze nacht een Zeppelin horen overvliegen. Ben aan het venster gaan kijken, maar heb hem niet gezien. Er is afgekondigd dat onze landbouwers onmiddellijk de loopgraven die door onze soldaten zijn gegraven, moeten dichtgooien.  
(woensdag 23.09.1914).

De Duitsers hebben affiches verspreid waarop staat dat de boeren onmiddellijk hun graan moeten dorsen, omdat ze het stro zullen komen opkopen (opkopen is onderlijnd). Als het graan niet gedorst is zullen ze alles meenemen! Het is voortaan verboden op straat te komen met de fiets, de moto of de auto! De moffen<sup>17</sup> laten al zeer vlug voelen dat ze de baas zijn. We zijn het al direct dik beu!  
(donderdag 24.09.1914).

Gisterenavond hebben we een Zeppelin gehoord en gezien. Hij vloog in de richting van Leuven. Deze morgen om 4 uur hebben we hem horen terugvliegen.  
(vrijdag 25.09.1914).

We hebben twee vliegtuigen gezien. In het noordwesten horen we de kanonnen bulderen.  
(zaterdag 26.09.1914).

P 21

Vanaf deze morgen 6 uur horen we de kanonnen, maar een beetje meer naar het westen nu. Tot 's avonds hebben we het gehoord.  
(zondag 27.09.1914).

Terug kanongebulder vanaf 9 uur 's morgens tot 's avonds (noordwesten). Om 9 uur 's avonds hebben we een licht gezien op de weg naar Meldert; waarschijnlijk ging het om een signaal.  
(maandag 28.09.1914).

Het kanongeschut herbegint om 6 uur. Er wordt verteld dat de Russen slag leveren te Brussel; dat de Fransen snel oprukken in België...Gisterenavond hebben we met Alice Girouille gesproken die naar Luik was geweest en bij het terugkomen langs Wareme is gepasseerd. Alles is er in orde en Anna heeft gezegd dat ze een dezer dagen naar Hoegaarden komt. Ze zou naar het schijnt ook nieuws ontvangen hebben van Emile, die op dat ogenblik te Antwerpen was.

Tot 's avonds laat hebben we de kanonnen gehoord, ik geloof dat ze zelfs de hele nacht hebben gebulderd.  
(dinsdag 29.09.1914).

---

<sup>16</sup> Georges Grolaux was de echtgenoot van Charlotte Vander Velpen, ook oudere zus van de schrijfster, die zelf de vierde in de rij was. Georges Grolaux (Perwez 25.05.1889) was zoon van Téléphore Grolaux, onderdirecteur in de suikerfabriek. De familie Grolaux-Hooremans woonde in het begin van de Tiensestraat, het huis waar jarenlang de familie Moens gewoond heeft.

<sup>17</sup> Uitdrukking die Louise voortaan zal gebruiken om de Duitse bezetter aan te duiden 'alboches' is een samentrekking van Allemands (Duitsers) en Boches (scheldwoord voor Duitsers); het Nederlandse equivalent is 'moffen'

Vanaf deze morgen horen we weeral niets anders dan kanonnen, nog altijd in dezelfde richting. Het schijnt dat zuster Emma een brief uit Duitsland heeft gekregen van één van haar novicen. Ze schrijft dat de Russen in Berlijn zouden zijn.

Er wordt ook verteld dat er een Franse voorhoede te Jauche is aangekomen. Het gerucht gaat dat het beslissende gevecht tussen Fransen en Duitsers één van deze dagen zal plaats vinden tussen Brussel en Waremme. Weer anderen vertellen dat de Belgen en de Engelsen slag leveren te Rotselaar, Sint-Joris-Weert en Audergem. (woensdag 30.09.1914).

Onafgebroken kanongebulder.

P 22

Al voor de zesde dag op rij horen we het gebulder, altijd ongeveer uit dezelfde richting. Ze salvo's schijnen een beetje meer uit het noorden te komen en we hebben de indruk dat de het van dichterbij komt. Er wordt hevig gevuld...

De brief die zuster Emma gekregen heeft vertelde absoluut niet dat de Russen in Berlijn waren. Integendeel zijn het de Duitsers die de Russische grens zijn overgestoken. Zij gaf wel toe dat de Duitsers in de Vogezen zijn verslagen, maar dat alleszins de Duitsers overtuigd zijn van de uiteindelijke overwinning. (donderdag 01.10.1914).

Deze morgen nog altijd kanonnades, maar veel meer vanuit het westen en veel verder af. Waarschijnlijk gaat het om de aanval op het fort van Walem, dat sinds enige dagen hevig wordt bestookt. Van dat fort wordt er hier verteld dat de Belgen stro hebben aangedragen en het in brand hebben gestoken. Toen de Duitsers de vlammen zagen dachten ze dat de Belgen zich overgaven. De Duitsers trokken massaal naar het fort en wanneer ze op de gewenste afstand waren aangekomen openden de Belgen het vuur. Zestienduizend Duitsers zijn uitgeschakeld. Hopelijk is het waar!

Tussen 10 en 2 uur hebben we van dichterbij, ander kanongebulder gehoord. (vrijdag 02.10.1914).

De kanonnen blijven bulderen.

Er wordt verteld dat de Belgen en de geallieerden aangekomen zijn in Hasselt, Diest, Aarschot, Mechelen en Dendermonde. Men vertelt<sup>18</sup> dat Antwerpen wordt verdedigd door 800.000 man (Belgen, Engelsen, Hindoes)

P 23

En dat het een gedeelte van deze 800.000 zijn die naderbij komen. (zaterdag 03.10.1914).

Tijdens de nacht heb ik de kanonnen gehoord. Wij horen heel in de verte geschut. Van tijd tot tijd horen wij ook schieten kortbij.

Wij zijn gaan kijken tot aan de loopgraven van Overlaar, zij zijn al voor de helft gevuld.

Er wordt beweerd dat de geallieerden te Tongeren en Sint-Truiden zijn. Zou het waar zijn?

Maar wij horen de kanonnen niet meer van zo dichtbij als op donderdag 1 oktober. Zouden de Belgen die oprukten in onze richting zijn teruggeslagen?

(zondag 04.10.1914).

Voortdurend kanongebulder. Heeft de keizer nog altijd geen medelijden met zijn soldaten, want het schijnt dat de Duitsers grotere verliezen lijden dan de geallieerden? Er zijn er al duizenden gesneuveld. Er wordt verteld dat ze hun lijken verbranden. Overvolle treinen sporen naar Duitsland met gewonden. En toch, naar het schijnt, willen ze koste wat kost Antwerpen veroveren, al moet hen dat een miljoen manschappen kosten! Wat een krankzinnig bloedbad!

(maandag 05.10.1914).

Nog altijd ononderbroken kanongebulder. Er wordt verteld dat de Duitsers het fort van Walem hebben verlaten en nu bezig zijn met het fort van Lier te beschieten.

Irène en Augusta zijn te Hoegaarden aangekomen. Ze zijn maar moeizaam tot hier geraakt.

(dinsdag 06.10.1914).

P 24

---

<sup>18</sup> deze twee woorden zijn met een stippellijn onderstreept.

Ik heb deze nacht de kanonnen gehoord.

Men vertelt vandaag dat de forten van Walem, Duffel en Broechem zich hebben overgegeven.

Deze middag is Anna toegekomen vanuit Waremmes. Daar zijn er nog slechts 17 Duitsers.

Men denkt dat de Duitsers er niet goed voorstaan. Ik heb er vandaag drie zien passeren.

Anna heeft geen brief gekregen, maar heeft er een gestuurd langs Maastricht.

(woensdag 07.10.1914).

De kanonnades van de vorige dagen zijn blijkbaar gestopt. Soms horen we zwakke schoten naar het westen toe.

Er wordt verteld dat er geen enkel fort rond Antwerpen is ingenomen door de Duitsers, ook niet dat van Walem(?)<sup>19</sup>.

(donderdag 08.10.1914)<sup>20</sup>.

Anna is terug naar Waremmes vertrokken. Eerst te voet tot Tienen en dan mee met de kamion van Haubrechts. Ch(arles), Hél(ène) et El(isabeth)<sup>21</sup> die meegegaan zijn tot Tienen, hebben een brief bij van Emile, gedateerd op 15 september te Bevel. Hij heeft vijf dagen gevochten in de omstreken van Leuven en hij is er heelhuids uitgekomen.

Gisteren is een Duitse dame het stoffelijk overschot van haar zoon komen halen, die te Zétrud was begraven. In haar auto had zij een doodskist. Er wordt verteld dat ze minstens een beetje of misschien wel helemaal doordraaide. (vrijdag 09.10.1914).

Er wordt verteld dat Antwerpen is ingenomen. Dat is raar want er nochtans geen enkel fort in handen van de Duitsers gevallen! Hierover horen wij dus de zoveelste tegenspraak!

P.25

De Duitsers zouden te Tienen een telegram hebben ontvangen waarin de overgave van Antwerpen zou vermeld zijn. Dit feit zou te Brussel zelfs aangeplakt zijn. Het schijnt dat de Duitsers te Tienen deze overwinning gevierd hebben en daarna hebben de Tiense Duitsers, die er het wachtcommando vormden de stad verlaten om de wacht te gaan optrekken in Antwerpen. Men zegt zelfs dat dat allemaal staat in de Belgische kranten.

Andere burgers vertellen dat een Belgisch soldaat vanuit Antwerpen is komen zien hoe de situatie ervoor staat in de streek (er schijnen veel soldaten uitgezonden te zijn naar her en der). En deze militair zegt dat er geen enkel fort is gevallen, maar dat integendeel 300.000 Fransen optrekken in de omgeving van Enghien. De Duitsers weten het en hebben de forten gelaten voor wat ze zijn en zijn vertrokken om de Fransen aan te vallen.

Nog anderen vertellen dan weer dat de Duitsers van Tienen weigerden naar het slagveld op te trekken en dat men hen dan maar wijs gemaakt heeft dat Antwerpen was gevallen en dat ze er de wacht moesten gaan optrekken.

Het gaat zelfs zover dat er beweerd wordt dat de Belgische regering naar Oostende is verhuisd!!!

Men zegt ook nog dat er geen enkel fort is gevallen, maar dat de Duitsers langs een kant zijn binnengekomen waar er geen forten zijn. Dat vind ik nu eens absurd, want Antwerpen is helemaal omringd met forten. Wie in leven blijft, zal het ooit weten.<sup>22</sup>

(zondag 11.10.1914)<sup>23</sup>.

P 26

Rustige dag! Er zijn toch wel momenten dat men de moed zou opgeven! Sinds vorige zaterdag avond heeft men nu al zo dikwijls gezegd dat Antwerpen zich heeft overgegeven! Ik kan het nog altijd niet geloven, maar het is een feit dat onze arme soldaten veel te lijden hebben van de brutale overmacht van de moffen.

(maandag 12.10.1914).

Ir(ène) en Aug(usta)<sup>24</sup> zijn terug naar Rillaar vertrokken.

---

<sup>19</sup> Het vraagteken is geplaatst door de schrijfster.

<sup>20</sup> Wacht optrekken te Antwerpen is met een stippellijn onderstreept en in deze laatste zin, beginnend met 'Men zegt', is er een dubbele streep getrokken onder die twee woorden.

<sup>21</sup> Charles Grolaux, Hélène en Elisabeth Vander Velpen, schoonbroer en twee zussen.

<sup>22</sup> Qui vivra, verra.

<sup>23</sup> Voor zaterdag 10.10.1914 is er geen mededeling.

<sup>24</sup> Irène (1871-1945) en Augusta (1888-1968) Theyskens zijn kinderen van Anastasie Vander Velpen en Evrard Theyskens van Rillaar. Anastasie was een zuster van Edouard Vander Velpen en dau een tante van de schrijfster. Gezien de situatie in de streek rond Aarschot veel erger was door de Duitse brutaliteiten waren o.a. Irène en Augusta, beiden ongehuwd en ook ongehuwd gebleven, te Hoegaarden gebleven tot het ergste blijkbaar door was rond Rillaar.

Antwerpen is nog niet gevallen, integendeel zijn volgens de ene bron er 40.000, volgens de andere 70.000 Duitsers in Antwerpen, niet als overwinnaars, maar als gevangenen. De krant die het verhaal bracht over de inname van Antwerpen is de 'Ami de l'Ordre', een Naamse krant, gedrukt onder directie van de Duitsers. De Duitsers schrijven dat de Fransen en de Engelsen liegen, maar wie liegt er eigenlijk het hardst? (dinsdag 13.10.1914).

Door een circulaire van de heer Pouillet<sup>25</sup> vernemen we dat de moffen de belegering van Antwerpen hebben opgegeven om het terugtrekken van de rechtervleugel van het Duitse leger te ondersteunen, Duitse troepen die door de Fransen zijn verslagen.<sup>26</sup> Aha! Duitse Arend, gij die het verlekkerd waart op het Belgische schaap, ik heb de indruk dat uw krachten aan het afnemen zijn. Zijn het misschien de slagen die u door Albion<sup>27</sup> en zijn bondgenoot worden toegebracht, die u pijn doen? Gij vliegt al niet meer zo hoog en pas maar op als ge nog lager komt!

In westelijke richting horen we nog altijd de kanonnen, maar je moet wel op het veld, buiten de bebouwde kom zijn om de kanonnen te horen. (woensdag 14.10.1914).

P 27

Ik hoor het gebulder van de kanonnen, maar precies een beetje meer langs het noorden.

Th. Tomsin<sup>28</sup>, die teruggekomen is van Brussel zegt dat Antwerpen wel degelijk in handen van de Duitsers is gevallen.<sup>29</sup>; Moest hij daarstraks hier geweest zijn, ik zou hem naar de keel zijn gevlogen...

Maar nu zijn mijnheer Ch. Ros(ier) en zijn<sup>30</sup> onderpastoor te Hoegaarden aangekomen en zij vertellen hetzelfde. Wat moeten wij er nu allemaal van denken?

(donderdag 15.10.1914).

Het schijnt dat nu ook in 'la Flandre Libérale' is gepubliceerd dat Antwerpen in handen van de Duitsers is.

We zullen er alleen maar zeker van zijn als een ernstig iemand van Antwerpen zal komen om ons te vertellen dat de moffen de stad hebben bezet.

(vrijdag 16.10.1914).

Mevrouw Maes is terug uit Gent. Zij is teruggekomen langs Nederland. Van alle absurditeiten die ze vertelt, is dat het enige dat we van haar kunnen geloven.<sup>31</sup>

---

<sup>25</sup> Volksvertegenwoordiger voor de katholieken in het arrondissement Leuven, die in 1912 nog te Hoegaarden was geweest bij de inhuldiging van klaslokalen in de broederschool.

<sup>26</sup> Louise voegt er (later? De volgende dag?) een voetnoot aan toe : 'Ce billet était faux' of 'het gaat hier om een valse circulaire'.

<sup>27</sup> Engeland

<sup>28</sup> Hij was apotheker te Brussel, ook al te Hoegaarden in de maand augustus 1914; op pagina 17 van dit nummer drukken we zijn verslag aan het bisdom af van de moord op pastoor Goris van Outgaarden op 18 augustus 1914 aan de Grote Brug te Hoegaarden

<sup>29</sup> Theophile Tomsin was een broer van Irma Tomsin, gehuwd met Emile Vander Velpen ; zij zullen de leerlooierij van de Vander Velpens te Waremmen overnemen.

Het stamfragment Tomsin ziet er als volgt uit:

Hubert Tomsin (Hoeg 30.12.1847-18.02.1901)x te Hoegaarden ca 1879 met

Marie Zénobie Winant (24.01.1856-04.11.1939)

verwierven in 1880 het complex *Willecom in den Struysvoghel* en maakten er een moderne landbouuitbating van (nu sportcomplex Tiensestraat)

hun kinderen waren:

Marthe

Louis, was brouwer op de Vroente en de laatste brouwer van het aloude Hoegaardse bier, vooraleer Pierre Celis, zijn buurman terug het Hoegaardse bier ging brouwen Alice (Hoeg 1882/3-16.11.1943)

Leon (Hoeg 03.06.1884-10.01.1935), veearts en landbouwer in de ouderlijke hoeve

Théophile werd apotheker en vestigde zich te Brussel

Maria (Hoeg 30.09.1887)

Mathilde (Hoeg 07.07.1889-14.04.1915)

Irma

<sup>30</sup> Charles Rosier was norbertijn van de abdij van Park te Heverlee en pastoor van de parochie van het Heilig Hart te Kessel-Lo

<sup>31</sup> Het gaat hier om Maria Maes, de echtgenote van Emile Lodewijckx, geneesheer te Hoegaarden en broer van Clemence Lodewijckx, de moeder van Louise

De kanonnen blijven in het westen bulderen.  
(zaterdag 17.10.1914).

We horen de kanonnen luider, vooral deze namiddag. We zijn tot in het klooster *geweest*. Men heeft er nieuws uit Antwerpen. De koepel van het fort van Bornem is door een obus uit een Oostenrijks kanon in twee gespleten. De officieren die juist aan het dineren waren zijn allemaal gedood, behalve één die zwaar is gewond en door de moffen is gevangen genomen. Zes zeppelins hebben bommen gegooid op Antwerpen dat op tien verschillende plaatsen is beginnen branden. Drie forten langs de kant van Vlaanderen hebben de terugtrekking van de Belgische troepen beschermd. De inwoners zijn gevlucht, de meesten in de

P 28

Richting van Holland. De Duitsers zijn in een verlaten stad binnengedrongen en hebben haar onmiddellijk moeten verlaten om hun rechtervleugel te gaan versterken, die ernstige verliezen lijdt en die zich al in de omgeving van gent bevindt. De linkervleugel van de Duitse troepen heeft zich in het zuiden van België eveneens teruggetrokken. Ik ben van mening dat de Duitsers nog niet zo vlug uit België zullen verdreven zijn.

Jeanne Theelen is gaan dag zeggen in het klooster, maar ze is er nogal stijfjes ontvangen  
(zondag 18.10.1914).

Een Duitse patrouille is deze voormiddag voorbijgetrokken voor ons deur. Ze waren aan het zingen. We horen nog altijd de kanonnen uit dezelfde richting, maar ik heb de indruk dat we ze minder luid horen dan gisteren.  
(maandag 19.10.1914).

De Duitsers te Tienen doen moeilijk als ze een vrijpas moeten geven. Voor Hasselt en voor Diest krijgt men geen doorgangsbewijs en evenmin als men in de richting van Jodoigne moet.  
(dinsdag 20.10.1914).

De voedingswaren (aardappelen, bloem) worden beperkt. De armen krijgen 400 gram bloem en 1 kilo aardappelen per dag en per man. De anderen moeten een voorraad voor 6 maanden inslaan.  
(woensdag 21.10.1914).

Steeds nog dat kanongebulder uit dezelfde richting.  
(donderdag 21.10.1914).

Zelfde kanongebulder als altijd

De familie Putzeys is terug te Hoegaarden vanuit Tienen. De familie Rosier verblijft in Vlissingen. Naar het schijnt heeft kozijn H. twee à drie weken geleden, onze Emile gezien te Oostende. Georges is naar Luik vertrokken.  
(vrijdag 22.10.1914).

Altijd maar dat voortdurende kanongeschut.  
(zaterdag 23.10.1914).

Er zijn vier Duitsers gepasseerd om de paarden op te eisen. Binnen enkele dagen moeten ze naar Wavre gebracht worden om te keuren.  
Het kanongebulder blijft hoorbaar, maar zwakker en niet meer aan één stuk door.  
We zijn naar Jodoigne geweest. Alles is er rustig.  
(zondag 24.10.1914).

Ik hoor geen kanonnen meer; tenminste niet van hier thuis.

Er zijn opnieuw Duitsers geweest. Nu eisen ze 200 zakken haver, die binnen enkele dagen moeten geleverd worden.  
(maandag 26.10.1914).

Georges is terug van Luik, maar hij gaat terug want in zijn atelier wordt er gewerkt.  
Het schijnt dat de paarden door de Duitsers opgeëist, niet moeten geleverd worden.  
Gans de dag kanongebulder gehoord., altijd nog uit dezelfde richting.  
(dinsdag 27.10.1914).

We horen de kanonnen zeer goed vandaag. Er wordt verteld dat er te Kuntich treinen passeren vol met gekwetsten. Er is ook een trein voorbij gekomen met Belgische, Franse en Engelse krijgsgevangenen. Er mocht eten en drinken

gegeven worden aan de Belgen en de Fransen, maar niet aan de Engelse soldaten, zelfs geen glas water mochten ze krijgen. Maar is het wel allemaal waar?  
(woensdag 28.10.1914).

We zijn om boter geweest op de markt te Jodoigne. Ook 'L'Ami de l'Ordre' wordt er verkocht. Oostende zou beschoten zijn.  
Altijd weer dat kanongeschut in het Westen!  
Mevrouw Geens is overleden.  
(donderdag 29.10.1914).

De Duitsers komen bij Evrard al het beschikbare leder halen. Omdat de baas er niet is moet de burgemeester erbij aanwezig zijn.  
Heel de voormiddag hebben wij hevig kanongebulder gehoord. Op de middag was het geschut minder hevig, maar

P.(niet genummerd)  
wat later hebben we het opnieuw luider gehoord.  
Een Duitser is bij L.G. de kelders komen inspecteren; L. was niet thuis.  
(vrijdag 30.10.1914).

Kanongeschut uit dezelfde richting.  
(zaterdag 31.10.1914).

Nog altijd hetzelfde kanongebulder, een beetje minder hevig.  
(zondag 01.11.1914).

Kanonvuur.  
De burgemeester heeft het bezoek gehad van vijf Duitsers.  
(maandag 02.11.1914).

Kanonnen blijven vuren.  
De Duitsers beginnen te Hoegaarden ambras te maken, we zien er elke dag.  
(dinsdag 03.11.1914).

Kanonnades. Deze morgen was er opeens een harde slag.  
(woensdag 04.11.1914).

Kanongeschut.  
(donderdag 05.11.1914).

Van tijd tot tijd horen we kanonsalvo's, maar ik heb de indruk dat er niet meer zonder ophouden gevuurd wordt, zoals de vorige dagen.  
De Duitsers verordenen dat de straten moeten gekuist worden en dat ze moeten proper gehouden worden (En dat in volle bietencampagne!!!)  
Na negenen 's avonds mogen er geen wagens meer op straat zijn.  
(vrijdag 06.11.1914).

We hebben het bezoek gekregen van Ed. Th.; hij is naar hier gekomen in een Duitse auto.  
Gaby is in het klooster de inname van Antwerpen gaan kopiëren. Het is fantastisch!!!  
(zaterdag 07.11.1914).

Kanongeschut.  
(zondag 08.11.1914).

Zelfde kanongeschut.  
De Duitsers hebben nog eens twee nieuwe affiches aangeplakt. De boeren moeten opgeven hoeveel tarwe enz. dat ze hebben. Als ze dat niet aangeven wordt alles aangeslagen. Samen met hun bevelen krijgen we er altijd een bedreiging bij.  
(dinsdag 10.11.1914)<sup>32</sup>.

---

<sup>32</sup> geen dagboekfragment voor de maandag

Twee kozijnen uit Waanrode zijn ons komen bezoeken. Eén van de twee was legeraalmoezenier. De legeraalmoezeniers zijn met verlof gestuurd te Oostende.  
(woensdag 11.11.1914).

Wij zijn naar Tienen geweest. Tienen wordt nog altijd bezet door de Duitsers  
(donderdag 12.11.1914).

P (niet genummerd)  
Geen kanongeschut te horen vandaag.  
Er waait een hevige wind; het is slecht weer.  
(vrijdag 13.11.1914).

Kanonsalvo's, zelfs zeer uitdrukkelijk.  
(zaterdag 14.11.1914).

Het is stil; maar het weder is zeer slecht.  
Het lijk van een Belgisch soldaat is gevonden tussen de puinen van het huis recht tegenover de fabriek.  
(zondag 15.11.1914).

Brr...de Duitsers. Nu wijst de kerktoeren het Duitse uur aan.  
(maandag 16.11.1914).

K(anongebulder).  
Jules Th(eyskens) en Georges Gr(olaux) zijn te voet aangekomen te Hoegaarden (om 9 uur 's avonds), de ene vanuit Verviers, de andere van Luik.  
(dinsdag 17.11.1914).

J(ules Theyskens) is vertrokken naar Rillaar.  
(woensdag 18.11.1914).

Rond de middag was Jules Theyskens terug uit Rillaar. Ook Augusta is aangekomen. Om één uur zijn ze naar Waremmen vertrokken (J.Th., G.G., Ed.Th.)  
(donderdag 19.11.1914).

Kanon.  
(vrijdag 20.11.1914).

Om half twee in de namiddag (Belgisch uur) hebben we een Duits luchtschip gezien, de 'Saksen'.  
We hebben langs War(emme) om nieuws van Emile (Vander Velpen). Op 9 november was hij in De Panne.  
(zaterdag 21.11.1914).

K(anon).  
(zondag 22.11.1914).

Het schijnt dat de zeppelin van vorige zaterdag is teruggevlogen. Het is overgevlogen tussen Tienen en Hoegaarden.  
(maandag 23.11.1914).

Zwak kanongeschut.  
(dinsdag 24.11.1914).

De dagen volgen mekaar op en de ene dag lijkt op de andere.  
(woensdag 25.11.1914).

Al sinds lang willen de Duitsers de IJzer oversteken, maar het schijnt dat ze er niet echt in slagen. Het is toch wel eigenaardig dat sinds de gevechten aan de IJzer begonnen zijn, wij telkens in de officiële Duitse nieuwsberichten lezen dat de moffen altijd maar vooruitgang boeken in Vlaanderen! Ik moet nog gaan geloven dat de IJzer achteruit wijkt naarmate de Duitsers vooruit komen.

(vrijdag 27.11.1914)<sup>33</sup>.

P 30

Nieuwe Duitse aanplakbrieven met hun bevelen.  
(zaterdag 28.11.1914).

Ik heb de indruk dat het treinverkeer nogal intens is dezer dagen.  
(maandag 30.11.1914)<sup>34</sup>.

Kalme dag onder het 'néro-germaanse' juk.<sup>35</sup>  
(dinsdag 01.12.1914).

Vrij hevig kanongeschut.

Onze overweldigers hebben nog wat verordeningen bij aangeplakt. Eén van die affiches heeft ongetwijfeld de bedoeling om de bevolking op te juttten tegen de Russen en vooral tegen de Engelsen.

's Avonds hebben we een brief gekregen van Emile, gedateerd op 15 november. Hij heeft nog altijd geen voet buiten België gezet.

(donderdag 03.12.1914)<sup>36</sup>.

Het is slecht weer.

Ik hoor geen kanonnen meer.

Anna en Georges zijn zopas toegekomen.  
(zaterdag 05.12.1914)<sup>37</sup>.

Charles, Anna en Georges vertrekken. Georges vond zijn valiezen niet te Jodoigne en hij is moeten terugkomen.  
Het weer is slecht; geen gevuur van kanonnen.  
(maandag 07.12.1914)<sup>38</sup>.

Er zijn Duitsers door Hoegaarden getrokken. Ze waren uitgeput, vermagerd en vuil. Het schijnt dat ze uit de omgeving van Ieper komen en dat ze op weg zijn naar Namen. 'Er wordt verteld' dat de Kroonprins het opperbevel van de troepen in Vlaanderen in handen heeft genomen. Ik wens hem nog minder succes toe als aan de generaals die de IJzer hebben wille oversteken.

(dinsdag 08.12.1914).

Er zijn barbaren gelogeed te Hoegaarden. Gelukkig niet bij ons.

Er wordt niet meer gevuurd.

(donderdag 10.12.1914).<sup>39</sup>

Al de Duitsers die te Hoegaarden gelogeed hebben en die door Hoegaarden getrokken zijn, trekken naar Hasselt. Zo wordt er althans verteld. Het schijnt dat er ook veel Duitsers door Leuven getrokken zijn, ook in de richting van Hasselt, en ook zij kwamen uit Vlaanderen.

(vrijdag 11.12.1914).

P31

Er wordt verteld dat Holland de oorlog heeft verklaard aan Duitsland (?)<sup>40</sup> men heeft dit al zo dikwijls gezegd! Het zou nochtans een mooie zaak zijn voor ons en een kleine slag in het gezicht van de wankelende reus!

(zaterdag 12.12.1914).

Nieuwe aanplakbrief van de Duitsers. Alle paarden uit het district Tienen moeten op 16 december te Tienen gepresenteerd worden om 10 uur (Duits uur). Wie te laat komt zal een boete van 20 frank moeten betalen en wie nalaat deze verordening op te volgen zal zwaar gestraft worden.

---

<sup>33</sup> geen notitie voor donderdag

<sup>34</sup> geen notitie voor de 29ste november

<sup>35</sup> er staat : 'sous la domination néro-germanique'

<sup>36</sup> geen notitie voor de woensdag

<sup>37</sup> geen notitie voor de vrijdag

<sup>38</sup> geen notitie voor zondag

<sup>39</sup> geen notitie voor woensdag 09.12.1914

<sup>40</sup> vraagteken tussen haakjes is van de auteur

(zondag 13.12.1914)

Als we de Duitsers zelf mogen geloven zijn ze nog altijd aan de winnende hand en maken ze nog altijd vooruitgang.  
Waarom gaan ze dan uitrusten te Hasselt?

Zwak kanongeschut.  
(maandag 14.12.1914)

Hevig en meer uitgesproken kanongebulder.  
(dinsdag 15.12.1914)

Serieus kanongebulder.  
Bij Gr. heeft men een brief gekregen van R. uit Rozendaal bij Dunken, gedateerd op 18 november.  
(woensdag 16.12.1914)

Kanonnades.  
(donderdag, vrijdag en zaterdag).

Zeer hevig kanongeschut, vooral 's avonds.  
Alphonse is te Hoegaarden aangekomen. De beweging van de Duitse troepen is intenser te Rillaar dan te Hoegaarden.  
Wij leven in de vrees dat er binnen enkele dagen wat nieuws gaat gebeuren. Vanwaar zal dat gaan komen?  
(zondag 20.12.1914)

Er is sinds deze morgen een zeer hevig kanongeschut. Ik denk zelfs dat de kanonnen heel de nacht gebulderd hebben.  
Er zijn twee Ulanen bij de burgemeester geweest;  
(maandag 21.12.1914)

Nog altijd horen we de kanonnen.  
In de avond (rond 7 uur), hevig geschut gedurende een goed half uur.  
(woensdag 23.12.1914)<sup>41</sup>

Stevig kanongeschut.  
(donderdag 24.12.1914)

Ik heb de kanonnen alleen 's morgens gehoord.  
(vrijdag 25.12.1914)

P 32  
Zwak vuren van de kanonnen.  
(zaterdag 26.12.1914)

Ik heb de indruk dat er geen kanonnen meer vuren.  
(zondag 27.12.1914)

Ik hoor niets, alhoewel men er ons van verzekerd dat de geallieerden te Roeselare zijn.  
(maandag 28.12.1914)

Het is slecht buiten, regen en wind.  
Twee Ulanen zijn door Hoegaarden gepasseerd.  
(dinsdag 29.12.1914)

Kanonnade.  
(woensdag 30.12.1914)

Kanonnade.  
Charles en Georges zijn te Hoegaarden aangekomen.  
(donderdag 31.12.1914)

---

<sup>41</sup> geen notitie voor gisteren dinsdag

## Jaar 1915

P 33

Hevig kanongebulder.  
(vrijdag 01.01.1915)

Kanonnade  
(zaterdag 02.01.1915)

Hevig kanonvuur dat in tegenstelling tot de vorige dagen, meer uit het zuiden schijnt te komen. Men heeft de indruk dat er een verschrikkelijk gevecht is begonnen.  
(zondag 03.01.1915)

Georges is terug naar Luik vertrokken. We zijn een brief van J. Th. naar Neervelp gaan brengen. In Kuntich hebben we vernomen dat de Duitsers te Tienen verboden hebben van de brief van de kardinaal te lezen. Mgr. Mercier zou gevangen zijn genomen en samen met hem verschillende andere priesters, en naar alle waarschijnlijkheid zal ook de deken van Tienen binnenkort worden aangehouden.  
(maandag 04.01.1915)

De Duitsers zijn de herderlijke brief van Mgr. Mercier komen opeisen.  
(woensdag 06.01.1915)<sup>42</sup>

Charlotte<sup>43</sup> vertrekt naar Luik. Zij heeft haar trein te Tienen gemist en komt terug.  
Het weer is zeer slecht.  
(donderdag 07.01.1915)

Ik ben met Charlotte terug mee geweest tot Tienen. We hebben een goederentrein gezien die vanuit Luik kwam en met verschillende boten op.  
Ulanen reden op de steenweg van Tienen naar St-Truiden. Er waren er verschillende die twee paarden hadden.  
(vrijdag 08.01.1915)

De herderlijke brief is doorgegaan.  
We horen opnieuw de kanonnen. Er wordt ook verteld dat er een zeppelin is overgevlogen.  
(zondag 10.01.1915)<sup>44</sup>

Het is zeer slecht weer.  
Voortdurend horen we de kanonnen.  
De Duitsers zijn bij mijnheer pastoor geweest om de pastorale brief te halen.  
(maandag 12.01.1915)

De Duitsers eisen alle notenbomen op . Wat gaan ze ons nog komen afnemen om hun eigen land te verrijke ten koste van ons arm België;

P 34

En in plaats van ons te wennen aan hun overheersing, zouden we ze beter elke dag een beetje meer verfoeien, als het mogelijk zou zijn, maar de maat is al lang vol.  
(vrijdag 15.01.1915)<sup>45</sup>

Tijdens de nacht is het zeer slecht geweest, maar ondanks het hondenweer heeft het kanon niet gezwegen.  
Deze voormiddag is het mooi weer, maar het verschrikkelijke kanongebulder blijft aanhouden.  
(zondag 17.01.1915)

Hevig kanongebulder.  
Nieuwe Duitse aanplakbrieven.

---

<sup>42</sup> geen notitie voor dinsdag 05.01.1915

<sup>43</sup> Charlotte Vander Velpen is de echtgenote van Georges Grolaux

<sup>44</sup> geen notitie voor zaterdag 09.01.1915

<sup>45</sup> dinsdag ; woensdag en donderdag ontbreken ; zoals ook zaterdag 16.01 en verschillende andere dagen vanaf nu.

(donderdag 21.01.1915)

Vandaag heb ik geen kanonnen meer gehoord.  
(maandag 25.01.1915)

Er zijn twee brieven van Emile toegekomen; een brief is gedateerd op 27 augustus 1914 te Lier en de andere komt uit Wulveringen 11 januari.  
(woensdag 27.01.1915)

Er is opnieuw geschut van de kanonnen.  
(vrijdag 29.01.1915)

Ik heb niets meer gehoord.  
(dinsdag 02.02.1915)

We zijn te voet naar Leuven geweest. We zijn om 4 uur in de morgen vertrokken en rond halfzes in de namiddag waren we terug.  
's Namiddags het kanon gehoord.  
Zeer mooi weer.  
(woensdag 03.02.1915)

Vandaag wordt er op vraag van de paus een gebedsdag gehouden in heel katholiek Europa. Er zijn nogal wat mensen te communie geweest deze morgen en deze namiddag was er veel volk in het lof.  
(zondag 07.02.1915)

Het is zeer mooi weer; het kanongebulder is zeer intens.  
We hebben een kaartje ontvangen van tante Hélène, gedateerd op 19 augustus 1914. Ze nodigt ons uit in Warneton.  
(maandag 08.02.1915)

Het weer is zeer mooi, men schijnt er ginder achter ook van te profiteren want het kanonvuur is zeer hevig vandaag.  
(dinsdag 09.02.1915)

De kanonnen vuren hevig. Bij oom Em. Is een brief toegekomen van tante Hélène, gedateerd op 22 januari, zij is in Peruwelz. Hier wordt verteld dat Henri gekwetst is. Ik weet niet of het waar is. Tante Hélène heeft al lang van hem geen nieuws meer ontvangen.  
(donderdag 11.02.1915)

Te Hoegaarden is een pater toegekomen om te preken tot aan de gedurige aanbidding. Hij heeft geen schrik van de Duitsers; wat hij vertelt is niet erg flatterend voor de Duitsers.  
(zondag 14.02.1915)

Anna schrijft dat ze nog altijd geen nieuws ontvangen heeft van Emile. Poldine (= Leopoldine) heeft een brief gekregen van Jef, die de groeten overmaakt van Emile.  
(dinsdag 16.02.1915)

Kanonnenlawaai.  
Er is een brief gekomen van Emile, gedateerd op 14 januari.  
(vrijdag 19.02.1915)

Albert heeft een brief ontvangen van Raymond.  
Minder erg kanonnengebulder.  
(maandag 22.02.1915)

Het is zeer koud, maar droog.  
Ik heb geen kanonnen meer gehoord.  
(zaterdag 27.02.1915)

De maand maart is begonnen met een onweer, het heeft heel erg gedonderd deze nacht. Volgens mij is het Sint Jozef die de Duitsers verjaagd<sup>46</sup>. Om halfvier in de namiddag was het zo donker dat we niets meer zagen. Het heeft gebliksemd en gedonderd, maar dit onweer werd vlug minder erg.  
Maandag 01.03.1915)

Het is mooi weer.

Kanongebulder.

Het is toch wel spijtig dat de geallieerden niet sneller voortgang maken dan de tongen van de mensen hen laten voortgang maken, ander zouden ze nu al dicht bij Aarlen zijn. Er wordt trouwens verteld dat Aarlen in brand is geschoten en dat deze brand veroorzaakt is door een bombardement van onze bondgenoten.

Hiermee is mijn eerste schrift vol, maar spijtig genoeg is de oorlog nog altijd niet gedaan.

(donderdag 04.03.1915)

## 2<sup>de</sup> schrift

Heilig Hart van Jezus, zegen onze soldaten

Geef aan ons leger, de overwinning in de strijd

Bescherm onze koning, bescherm ons Vaderland

Uw volk, Heer, knielt en vraagt het U.

Twee Duitsers hebben zich van deur vergist. Zij dachten

P 36

bij de burgemeester te zijn; ze hebben bij ons aanplakbrieven binnengebracht!

Tussen Hakendover en Wommersom is een luchtschip neergestort. Dat is tenminste een goede zaak. Het is lang geleden dat onze landgenoten nog zo content zijn geweest.

Ik ben er dol gelukkig om dat ik mijn nieuwe schrift met goed nieuws kan beginnen.

(vrijdag 05.03.1915)

Het is minder koud geworden, het is zelfs vrij mooi weer;

De ganse dag hevig en aanhoudend .kanongebulder.

Joséphine komt ons vertellen dat de Russen en de Fransen-Engelsen front een front gevormd hebben in de Dardanellen; dat een munitiefabriek ontploft is in Duitsland; dat de Russen zijn doorgedrongen tot in het centrum van Duitsland.

Of dat allemaal klopt weet ik niet. Ik vrees dat voor wat betreft de Dardanellen, men zijn wensen voor werkelijkheid heeft genomen. En het kan best dat de Russen ergens in Duitsland zitten, maar heeft dat te maken met een overwinning? En de bommen die op een munitiefabriek terecht zijn gekomen, hebben die wel echt hun doelwit geraakt?

Al bij al steekt goed nieuws een hart onder de riem en hopelijk is het nog waar ook.

Er wordt ook nog verteld dat de brokstukken van de helse machine die te Hakendover is gevallen, naar Duitsland zijn gestuurd; de moffen van hier hebben niets beter gevonden dan op de wagons in grote letters te schrijven dat het gaat om een gekaapt Frans luchtschip! Ik vind het dom van de Duitsers dat ze dat al op de wagons geschreven hebben te Tienen, waar iedereen ervan op de hoogte is dat het wel degelijk gaat om een verongelukt Duits tuig. En wij zouden de Duitsers moeten geloven? Kijk ook maar eens naar de foto's die ze in hun tijdschriften publiceren en je weet genoeg! Ze zijn bekwaam van deze wrakstukken te fotograferen en dat aan heel Duitsland te tonen en dan onder hun eigen

P.37

wrakstukken te schrijven dat het gaat om een Frans luchtschip! Haal maar eens de waarheid uit een foto!

(woensdag 10.03.1915)

*Er zijn bij Thienen 2 luchtschepen doorgetrokken. Wij hooren nog immer het kanongebulder.*

*Georges is van Luik gekomen.*

*Jeanne Theelen heeft nog eene verschijning in 't klooster gedaan.*

---

<sup>46</sup> De feestdag van Sint-Jozef valt op 19 maart ; deze heilige is al sinds kort na de onafhankelijkheid, meer bepaald in 1834, uitgeroepen tot patroon van België. Hier wordt heel waarschijnlijk door de schrijfster op gealludeerd.

*Het weder was vandaag wonderschoon.*<sup>47</sup>  
(zaterdag 13.03.1915)

Mooi weer.

Nu wordt er weer verteld dat de twee luchtschepen die vorige zaterdag vlakbij zijn doorgetrokken allebei neergevallen zijn. Een in de omgeving van Gembloux en het andere ook in de provincie Namen, maar waar? Wat is er feitelijk gebeurd?

(dinsdag 16.03.1915)

Het blijft mooi weer en wij horen geen kanonnen meer.

(woensdag 17.03.1915)

Het is zeer mooi weer vandaag.

Nu wordt er weer verteld dat die luchtschepen niet verongelukt zijn. Spijtig als ze niet gevallen zijn!

Vroeger zou ik me nooit verheugd hebben over het ongeluk van iemand anders, maar ik ben helemaal veranderd.

Als er een Duitser iets overkomt doet mij dat een zeer groot plezier.

(donderdag 18.03.1915)

Slecht weer.

Feestdag van Sint Jozef, patroon van België.

In de kerk heeft men het beeld van de heilige Jozef heel mooi versierd; ook de Belgische kleuren en de pauselijke emblemen zijn erin verwerkt.

(vrijdag 19.03.1915)

Het is fantastisch mooi weer.

Het aanhoudend kanongebulder is goed te horen.

Gisteren heeft Saph(?) Putz. (= Putzeys) een brief ontvangen van nicht Em., gedateerd op 28 februari. Ze schreef onder andere dat ze de week daarvoor een brief had gekregen van Emile.

(zaterdag 20.03.1915)

P.38

Vrij mooi weer.

Kanongeschut.

Gisterenavond hebben de Duitsers in Hoegaarden geschoten.

(dinsdag 23.03.1915)

Er wordt verteld dat er rond 7u30 een Frans vliegtuig is overgevlogen. Ik heb het geluid van een motor gehoord, maar ik heb de vlieger niet gezien.

(woensdag 24.03.1915)

Tante Hélène heeft geschreven dat ze gaat afkomen.

(vrijdag 26.03.1915)

We hebben Duitse troepen zien voorbij marcheren.

(zaterdag 27.03.1915)

Deze voormiddag zijn tante Hélène en familie aangekomen.

(dinsdag 30.03.1915)

Het kanongebulder herbegint.

Duitse regimenten, wagens, enz. zijn deze nacht voorbijgetrokken op de steenweg van Jodoigne naar Tienen.

(woensdag 31.03.1915)

Mm., T. H., Hél., Gab., El., Jos, J. Lod, Germ. en Paul zijn te voet naar Leuven geweest (heen en weer). Ze hebben geen al te best weer gehad.

(maandag 05.04.1915)

---

<sup>47</sup> Zo staat de tekst er (in het Nederlands dus)

Mijnheer Laur.<sup>48</sup> is hier geweest. Hij vertelt dat de geallieerden 6 mijl hebben moeten prijsgeven in de Argonnes. Maar ik betwijfel dat sterk. De Duitsers hebben niet gefeest.  
(woensdag 07.04.1915)

Saph. heeft een brief gekregen van nicht Emil. Onze Em. zal heel waarschijnlijk voor enkele dagen naar Engeland gaan.  
(vrijdag 09.04.1915)

Er is naar het schijnt goed nieuws op komst. De Fransen rukken op langs alle linies. De Russen zijn over de Karpaten. De Dardanellen zijn overgestoken (?)<sup>49</sup>.  
Wij kregen een brief van Em., gedateerd op 15 maart.  
(zaterdag 10.04.1915)

Er zijn twee Duitsers aan de deur geweest om naar de bijen te komen zien<sup>50</sup>. Ze zijn zonder iets terug kunnen vertrekken; ze hebben niets gezien.  
(zondag 11.04.1915)

Kanongebulder.

Ik heb vandaag een hele kar vol met doodskisten gezien. Ik denk dat ze de Duitsers gaan opgraven die hier gesneuveld zijn; ze gaan ze begraven op het kerkhof.  
(vrijdag 16.04.1915)

P.39

Er wordt nog altijd verteld dat Holland de oorlog heeft verklaard aan Duitsland.  
We hebben een brief van Em. gekregen van de maand augustus 1914.  
(woensdag 21.04.1915)

Zeer zwaar kanongeschut.

Het weer is mooi.

Er wordt gezegd dat de Duitsers over de IJzer zijn getrokken, maar het kanongebulder bevestigt deze geruchten niet.  
(zondag 25.04.1915)

Ik hoor geen kanonnen meer.

Er was zwaar geschut van rond 2 uur tot halfvier.  
(maandag 26.04.1915)

We hebben vandaag om 7 uur 's morgens een luchtschip gezien: de LZ38. Ik wou dat het verongelukte<sup>51</sup>  
(donderdag 29.04.1915)

Men vertelt dat de zeppelin terug is overgekomen rond 7 uur 's morgens.  
(vrijdag 30.04.1915)

Kanongebulder.

In de namiddag waren er ook donderslagen.  
(zaterdag 01.05.1915)

Sinds deze morgen is er kanongebulder.

In de loop van de namiddag was er een onweer.

De maand van Onze Lieve Vrouw begint bijna op dezelfde manier als de maand van Sint Jozef.  
(dinsdag 04.05.1915)

Ik heb het kanon horen bulderen;

Er wordt nog eens verteld dat de Duitsers de IJzer hebben overgestoken.

---

<sup>48</sup> Waarschijnlijk E.H. Laurent, onderpastoor van Hoegaarden.

<sup>49</sup> het vraagteken is geplaatst door de schrijfster.

<sup>50</sup> bedoeld wordt de bijenkorven.

<sup>51</sup> in het Nederlands geschreven.

Ik heb er nu spijt van dat ik niet telkens genoteerd heb wanneer er werd verteld dat de moffen dat bericht hebben uitgehangen in Tienen. Ik zou echt willen weten hoeveel 'Ijzers' er wel zijn, want er moeten er toch meerdere zijn, vermits de Duitsers er voortdurend overtrekken en nooit terugkeren op hun stappen.  
(woensdag 05.05.1915)

Niets buitengewoons te melden. Alleen de geruchtenmolen blijft op gang. Veel mensen beginnen hun moed te verliezen als gevolg van al deze geruchten. Er zijn mensen die denken

P.40

dat de Duitsers uiteindelijk de overwinning zullen behalen. Er is iemand die vertelt dat de moffen bommen gooien gevuld met dodelijk gas, dat zo sterk is dat niemand het kan overleven. Het gaat zelfs zover dat er verteld wordt dat deze nietsnutten bijna in Parijs zijn. En dat wordt allemaal geloofd door een aantal mensen.

De waarheid is dat de Duitsers inderdaad gifgas hebben gebruikt, alleen maar geloof ik niet dat het effect ervan zo desastreus is.

Anderzijds wordt er ook verteld dat de Russen enorme verliezen hebben geleden. Maar wat geeft het dat ze enorme verliezen lijden als ze op bijna alle fronten winst boeken.

Gelukkig maar heb ik ook positief nieuws gehoord.

Ten 1<sup>ste</sup>: het schijnt dat de Fransen Metz bombarderen

Ten 2<sup>de</sup>: Italië staat op het punt de oorlog te verklaren aan Oostenrijk.

Berlijn hoopt nog altijd dat op het laatste moment er een overeenkomst wordt bereikt, dat Oostenrijk genoegdoening zal geven aan Italië, maar ik van mijn kant hoop dat het omgekeerde zal gebeuren. Moge het zo zijn!

(donderdag 06.05.1915)

Deze namiddag hebben we het bezoek gekregen van een jonge man uit de wijk Egypte<sup>52</sup>, die een brief bij had van zijn broer soldaat, gedateerd op 15 april en die Emile heeft gezien.

Hier in Hoegaarden is er een Belgische soldaat ontsnapt, die door de Duitsers gevangen was genomen.

(vrijdag 07.05.1915)

Anna schrijft een kaartje om te zeggen dat ze nieuws ontvangen heeft van Em., R.G., H.G.

(zondag 09.05.1915)

Rond 7u30 deze avond hebben we een zeppelin zien overkomen. Hij vloog in westelijke richting.

(maandag 10.05.1915)

P.41

Sinds gisteren patrouilleren er Duitse wachtposten aan de spoorweg.

(donderdag 13.05.1915)

Ik heb een Duitse brief moeten vertalen.

(vrijdag 14.05.1915)

Het is nu al een hele tijd geleden dat ik nog iets in mijn schrift heb opgetekend, maar sinds mijn laatste notities zijn er geen belangrijke gebeurtenissen meer geweest om op te schrijven.

Wij horen bijna geen kanongebulder meer. Zondag 16 mei, tijdens een wandeling in het bos van Heylisse hebben we de kanonnen nog gehoord, en ook vandaag hoorde ik ze.

De broer van Lizette Persu is in het pensionaat zijn zus komen halen (12 mei). Hij was opgepakt als spion te Koblenz, maar hij werd ondertussen weer vrij gelaten. Hij vertelt dat het voor de Oostenrijkers niet goed aan het aflopen is, er is nog maar weinig te eten. In Duitsland daarentegen is men nog zeer enthousiast, maar niet bij diegenen die terugkeren van het front. Hij weet ook te vertellen dat de geallieerden veel successen boeken.

Wij kregen twee brieven van Emile, één gedateerd op 15 april en één op de eerste mei. Mijn oom Emile heeft ze de 27<sup>ste</sup> mei meegebracht van *Kimkempois*.

Op 24 mei heeft Italië de oorlog verklaard aan Oostenrijk. Er wordt verteld dat de Italianen oprukken in Oostenrijk!!

Men bevestigt ten stelligste dat de geallieerden in Oostende zijn!!

En dat te Metz verschillende forten ingenomen zijn!

---

<sup>52</sup> ze schrijft 'un jeune homme du Gypte', en bedoelt iemand uit de wijk Egypte ,aan de beek, achter het goed van Vander Velpen gelegen.

Als al deze berichten met de waarheid overeenstemmen, zijn het goede berichten, alleen maar heb ik er nog niets van gezien in onze kranten. Maar het is wel zo dat onze kranten gecensureerd zijn. De Duitsers daarentegen beweren dat de Franse kranten zeer streng gecensureerd zijn, zo streng zelfs dat

P. 42

ze nooit een Duitse officiële mededeling mogen opnemen, maar zij, zij plaatsen steeds de Franse communiqués. *Maar ze stooten altoos hunne gebreken op een anders rug* (sic).<sup>53</sup>  
(dinsdag 01.06.1915)

Tante H. heeft post ontvangen van Henri  
(woensdag 02.06.1915)

Wij hebben een luchtschip gezien dat in westelijke richting overvloog. Het was omstreeks halfnegen deze morgen; er wordt verteld dat het vandaag al de tweede is die passeert.  
(zaterdag 05.06.1915)

Er wordt verteld dat de kanonnen gisteren in de avond nogal gebulderd hebben en zelfs de hele nacht door tot deze morgen. Het schijnt dat het luchtschip van gisteren de kentekens "LZ39" droeg. Ik ben gisteren vergeten van te noteren dat ik een lange Duitse vertaling heb moeten maken over een proces. De oorlog en de Duitsers hangen me finaal de keel uit. En toch wens ik niet dat het "overwinning of verliezen" wordt. Neen, ik wil dat wij overwinnen. Maar ik krijg de bibber als ik eraan denk hoeveel mensenlevens die overwinning nog gaat kosten.  
(maandag 07.06.1915)

Het kanongebulder dat gehoord werd tijdens de nacht van de 6<sup>de</sup> op de 7<sup>de</sup> juni, dat waren bomexplosies. Een vijftiental vliegtuigen dropten bommen op een hangar van luchtschepen te Brussel en op een aantal andere gebouwen en natuurlijk hebben de Duitsers teruggeschoten met hun kanonnen. Het schijnt dat één van onze vliegtuigen is moeten landen. Er wordt verteld dat ze veel schade hebben toegebracht aan de Duitsers. Er wordt ook verteld dat al dagen lang heelder treinen die in de richting van Brussel rijden, naar Antwerpen, Gent en Schaarbeek worden gestuurd, terwijl alleen de locomotieven terugkeren.  
(dinsdag 08.06.1915)

P.43

Er wordt verteld dat de Duitsers een huiszoeking hebben gedaan bij Hubert Girouille. De ene vertelt dat ze op zoek waren naar vuurwapens, de andere zegt dat ze de kleren zochten van een gedode Duitse soldaat. Het schijnt dat ze nog meer huiszoekingen zullen doen.  
(vrijdag 11.06.1915)

Er wordt verteld dat de Duitsers bezig zijn met loopgraven te maken in het *Lummendael*.  
(maandag 14.06.1915)

De moffen hebben naar het schijnt een groot gat gemaakt in de berm en dat hebben ze vooraan dicht gemaakt met spoorwegbils. Ook de bovenkant is dichtgemaakt. En het schijnt dat ze nu begonnen zijn met wat verder in het veld loopgraven te graven.  
(dinsdag 15.06.1915)

De Duitsers zijn komen zeggen dat vanaf morgenvroeg om 7 uur niemand nog naar het veld mag gaan; ze gaan schietoefeningen houden en het is te gevaarlijk als men er te dichtbij komt.  
(woensdag 16.06.1915)

Er zijn rond het 'gat' schildwachten opgesteld. Het schijnt dat ze iedereen verhinderen kortbij te komen. Er zijn mensen die beweren dat ze gewerschoten hebben gehoord, ikzelf heb niets gehoord en daarbij vind ik dat dit alles nogal erg mysterieus is. De twee kleine Engelse meisjes die in het pensionaat waren zijn vertrokken. Er zijn nu geen buitenlandse leerlingen meer.  
(donderdag 17.06.1915)

Er wordt verteld dat geallieerde vliegtuigen op verschillende gebouwen te Brussel bommen hebben gegooid.

---

<sup>53</sup> Deze laatste zin is zo in het Nederlands bij de voorgaande Franse tekst gevoegd.

(vrijdag 18.06.1915)

Op een brief die H<sup>é</sup>l. Michel stuurde, waren een paar Duitse woorden geschreven. De mensen hadden al schrik. Het was nochtans niet zo erg. De brief was verdwaald geraakt en was terecht gekomen bij een ‘mof’ van de ‘Torpedoboot D6’

P.44

van Wilhelmshaven, die hem teruggestuurd heeft naar de bestemming met uitleg en een paar lieve woorden;  
(vrijdag 25.06.1915)

Wij horen de Duitsers schieten in het *Lummendaal*.  
(maandag 28.06.1915)

Er is niets speciaal meer gebeurd.

De Duitsers oefenen nog altijd met hun geschut; en nu hebben ze uitgehangen dat het verboden is Belgische kentekens te dragen en dat het nog meer verboden is van kentekens te dragen van landen die in oorlog zijn met de Duitsers. Wie gepakt wordt krijgt een boete en zelfs een gevangenisstraf.  
(vrijdag 09.07.1915)

Wij hebben Anna ontmoet bij Mr. Rosier. We zijn vertrokken om halftwaalf en om 8 uur waren we terug thuis. Anna heeft een foto van Emile en een brief die gedateerd is op 9 juni  
(zaterdag 17.07.1915)

Anna is om 7.30 uur deze morgen vertrokken en ze heeft een tiental verboden brieven mee.  
(dinsdag 20.07.1915)

Vandaag is het nationale feestdag, het is verboden van de driekleur uit te hangen.  
(woensdag 21.07.1915)

Het schijnt dat er een brief van H.God. is te Maastricht.  
(vrijdag 23.07.1915)

In de kerk is het ‘Te Deum’ gezongen voor de nationale feestdag. Ik ben naar de mis geweest en ik heb een grote Belgische vlag meegenomen, ondanks het feit dat er alle zondagen barbaren<sup>54</sup> in de mis zitten. Spijtig genoeg waren ze er nog niet toen ik binnenkwam en ik geloof dat ze voor het ‘Te Deum’ buitengegaan zijn.  
(zondag 25.07.1915)

Wij hebben een brief gekregen van Emile, gedateerd op 4 juli.  
(woensdag 28.07.1915)

Het is nu juist een jaar geleden dat ik begonnen ben met dit dagboek, op 29 juli 1914 om precies te zijn. Drie militieklassen waren die dag opgeroepen. Ik wist toen absoluut niet dat wij enkele dagen later

P.45

in oorlog zouden zijn. En nog minder dat een jaar later België nog altijd bezet zou zijn. De dag van de bevrijding kondigt zich absoluut nog niet aan. Onze soldaten vechten nog altijd dapper verder aan de IJzer. Maar het leven is niet meer hetzelfde van een jaar geleden. Vorig jaar begonnen de troebelen en de verwarring en werd alles onderste boven gegooid en nu is het weer de gewone dagelijkse gang. Ik wil daarmee niet zeggen dat we ons er niet van bewust zijn dat het oorlog is. Integendeel! Wij leven onder het juk van de Duitsers! En dat is erg! Zijzelf beweren dat zij, Duitsers, werken, vechten en zorgen voor het welzijn van de Belgische bevolking en ten voordele van de Belgische economie!!!?? Ik verkies nochtans de Belgische regering, die heel gewoon bestuurt zonder al die volzinnen en affiches. Kortom de tijd dat wij ons vrij voelden bij ons en vrij in ons land, vrij om uit te komen voor onze mening en dat wij konden gaan en staan waar wij wilden. Het is nu pas dat we inzien hoe gelukkig wij toen waren. Ik denk dat de Duitsers soms helemaal getikt zijn, zij weten niet wat ze willen. Ik zal proberen uit te leggen wat ik hiermee bedoel:

---

<sup>54</sup> Duitsers dus

Ten eerste zijn er al meer aanplakbrieven uitgehangen dan ik tot dan toe in heel mijn leven had gezien, voor ze ons zijn komen bezetten; zelfs in de beste verkiezingstijden zijn er nooit zoveel aangeplakt. Nu heb ik er spijt van dat ik ze niet geteld heb. Er zijn dagen geweest dat er tien tegelijk werden uitgehangen.

P.46

En wat wordt er dan verordend! In het begin hebben we ons uur moeten veranderen. Overal is het uur op de openbare uurwerken veranderd. Kwamen de Duitsers een café binnen en het Belgische uur werd er nog gevolgd, dan kreeg men een boete. In de gewone huizen veranderde het uur niet. In alle kerken werden de diensten volgens het Belgisch uur gehouden. Men gehoorzaamt alleen als men er met geweld toe gedwongen wordt.

Andere affiche: nu eens mogen we geen lichten aansteken, dan weer wel. De ene dag mogen we maar op straat zijn tot 7 uur, de andere dag dan weer tot 9 uur. Nu eens is een pas nodig om te voet te mogen gaan, dan weer niet meer, en dan moet je weer geen speciale pas meer hebben binnen bepaalde zones. Fietsen mag niet meer, en dan op eens mag het weer wel, een tijdje later mag het weer niet meer, uiteindelijk moet je een speciale toelating hebben en deze pasjes worden nu eens afgeleverd en dan weeral niet meer, voor de ene lokaliteit krijg je er een en voor een andere plaats, op ongeveer dezelfde afstand, kan je er dan geen krijgen, het hangt gewoon van hun humeur af. Wat kopen en verkopen aangaat van vee, veevoeder, handelswaar en levensmiddelen, dezelfde soep.

Wapens zijn altijd verboden, we hebben ze moeten inleveren op de Kommandantur, ook de munitie; naderhand stond er op een volgende affiche te lezen dat ze voor een bepaalde datum moesten binnengeleverd zijn. Nadat die datum verstreken was kwam er een andere aanplakbrief waarop stond dat men wist dat er nog wapens waren achtergehouden

P.47

en dat als men ze vooralsnog inleverde, men een premie kreeg van 1.50 frank per stuk, deed men het niet dan kreeg men een boete.

Wat boetes betreft, daar kregen we dagelijks mee te doen. Elke affiche eindigde met dreiging van boetes of gevangenisstraf en inderdaad, het regende straffen. We moeten gaan geloven dat de Belgen slechte onderdanen zijn, en zij schamen er zich zelfs niet voor van in de gevangenis gezeten te hebben.

Een ander soort van affiches maakt ons de slechtheid van de Fransen, de Engelsen en de Russen duidelijk en bewierookt al het goed dat de Duitsers doen. Er worden affiches uitgehangen met 'heel cru' de namen van de ter dood veroordeelden of de veroordeelden tot dwangarbeid wegens spionage (volgens hun zegen).

Ten tweede hebben we onze dagbladen. De dagbladen waarop we voor de oorlog waren geabonneerd verschijnen niet meer. Nu hebben we nieuwe dagbladen die door de Duitsers zeer grondig gecensureerd worden en die soms enkele dagen niet verschijnen omdat ze door de Duitsers gestraft zijn omdat ze een of ander artikel hebben ingelast dat de Duitsers stoort, ofwel zijn ze gestraft omdat ze een artikel van de moffen niet willen plaatsen. In het begin kregen we nogal wat Hollandse kranten, maar dat gaat nu niet meer. Ik meen dat er nog 2 Hollandse kranten zijn die de grens over mogen op dagen dat het de moffen past. Zo komt het dat we maar één klok horen; de klok waarvan we niet moeten hebben. Als er dan toch Franse kranten, illegaal, per toeval doorkomen

P. niet genummerd

moet men ze betalen alsof ze van goud zijn, tot 25 en zelfs 50 frank per exemplaar. Zo vertelt men toch. Soms, maar zelden, kan men aan een kleine Belgische krant geraken, gedrukt in Holland.

Als ten derde de moffen goesting hebben om je te fouilleren, dan houden ze je zondermeer tegen. En dat gebeurt zowel in het binnenland als aan de grens. Ze nemen je mee naar één van hun politieburelen, of naar 't is gelijk waar en daar kan je dan het genoegen smaken om grondig gefouilleerd te worden. De huiszoekingen bij particulieren zijn soms zeer talrijk. Ik veronderstel dat zij dat zeer prettig vinden. Zo zie je dat leven onder het juk van keizer Willem en van zijn acolieten alles behalve prettig is. Maar, wees gerust, als een of andere Belg een loer kan draaien aan een Duitser, dan aarzelt hij niet.

Ten vierde is er de levensduurte. Boter kost in de melkerij nu 4.50 frank per kilo. De tarwe heeft het ganse jaar aan een onmogelijk hoge prijs gestaan, tot 80 frank voor 100 kilogram en zelfs meer. De bloem voor de ravitaillering is voortdurend duurder geworden, wij betalen er nu 0.54 frank per kilo voor, maar enfin, we hebben toch bloem.; Ook het vlees wordt steeds maar duurder. De prijs van de varkens ligt al sinds lange tijd zeer hoog en daarbij komt nog dat er bijna geen meer zijn.. Al een hele tijd kosten de eieren 0.13 frank, wat uiteindelijk nog één van de minst dure producten is, terwijl het kippenvoer zo moeilijk te vinden is. Van tijd tot tijd

P. niet genummerd

krijgen we een beetje maïs vast, maar granen zij er niet te koop. Dat de levensmiddelen zo buitenmaat in prijs stijgen is niet verwonderlijk. De 'moffen' eisen zoveel mogelijk op tegen gelijk welke prijs.

(donderdag 29.07.1915)

Er hangt weer een nieuwe affiche uit betreffende de personen die staan onder toezicht van het 'Meldeamt'.  
(vrijdag 30.07.1915)

Er wordt verteld dat Roemenië en Bulgarije de oorlog verklaard hebben aan Turkije.  
(zaterdag 31.07.1915)

Twee nieuwe verordeningen zijn aangeplakt: over Engeland en de oorlog en over het verbod op de spoorlijnen te lopen.  
(zondag 01.08.1915)

Proclamatie van keizer Willem aan zijn onderdanen. Ik heb de indruk dat de kaizer niet meer zo enthousiast is als bij het begin van de oorlog  
(maandag 02.08.1915)

Verjaardag van de oorlogsverklaring. Vandaag werd de verordening gepubliceerd dat de cafés moeten sluiten om 7 uur en dat iedereen moet binnenshuis zijn om 9 uur. Ik vind het een beetje een belachelijke maatregel, maar wij zijn al lang min of meer de grillen van de 'boches' gewoon.  
De roddel houdt ook niet op. Ik heb vandaag verschillende keren horen zeggen dat de 'boches' binnenkort zullen vertrokken zijn.! Was het maar waar! Spijtig dat onze mensen dat dikwijls zeggen, maar dat de soldaten van de keizer niet gehoorzamen.  
(woensdag 04.08.1915)

Er wordt verteld dat de 'boches' gisteravond van 8 tot 11 de ronde van het dorp hebben gedaan om hun grillen te laten respecteren.  
Er is een nieuwe

p. 48  
verordening over de personen die moeten gaan tekenen.  
(donderdag 05.08.1915)

We hebben een kaartje gekregen van Ch.  
Twee nieuwe affiches: het manifest van de Keizer en het reglement betreffende het graan.  
(zaterdag 07.08.1915)

Twee affiches: 1<sup>ste</sup>. Verbod op export van chirurgische instrumenten en farmaceutische producten, zelfde verbod voor geiten, ezels en muil dieren.  
2<sup>de</sup>. Betreffende de mijnwerkers.  
Wij hebben de 21 jultoespraak van de koning gekregen en ik ben ze aan het overschrijven. Als de aasgieren het te weten komen krijg ik een boete van 200 mark.  
Wij zijn gaan wandelen en we hebben zeer goed het kanongebulder gehoord in westelijke richting en vanuit het zuiden.  
(zondag 08.08.1915)

Vandaag geen kanonnen gehoord. Gisteravond hebben de 'moffen' gecontroleerd in de straten. Niemand mag nog op straat zijn na 9 of 10 uur (ik weet het niet zo goed). Er werden zelfs mensen aangehouden.  
Ik wens uit de grond van mijn hart dat dit varken, zijn zonen, zijn dienaars zo vlug mogelijk terug verdwijnen in het niets waar zij zijn uitgekomen.  
Gisteren en vandaag was het zeer warm.  
(dinsdag 10.08.1915)

Er werd verteld dat de militaire beenhouwerij en bakkerij of toch één van die twee zouden overgebracht worden van Gent naar Leuven, maar daar is niets van waar.  
Oom Em(ile) is naar Leuven geweest en er waren niet meer Duitsers dan anders.  
Men vertelt dat de Duitsers te Roubaix zijn. Maar per slot van rekening hoor ik liever aangename leugens vertellen dan slechte feiten.  
Vital Peten is overleden. Melanie is teruggekomen.

p.49

Het schijnt dat Roemenië de oorlog verklaard heeft. Zal het deze keer juist zijn?  
(woensdag 11.08.1915)

Wij hebben van nicht Em. Een brief gekregen die gedateerd is op 13 juni. Zij schrijft dat ze deze morgen een brief ontvangen heeft van Emile van de 10<sup>de</sup> juni. Het nieuws dat Em. ons een tijdje geleden stuurde is nu nog actueler. Nicht Em. denkt dat de scheiding niet lang meer zal duren. Mocht het maar waar zijn!

Vandaag las ik in 'la Belgique' een Duitse verordening over de opeising van haver. Ik las er iets in waarvan ik de slappe lach kreeg. Er stond te lezen dat wie een voorraad haver heeft er moet over waken als een goede huisvader.<sup>55</sup> Binnen enkele dagen zal deze verordening ook hier uithangen en ik zal proberen aan een potlood te geraken om die zin te onderlijnen.  
(donderdag 12.08.1915)

Nieuwe aanplakbrief over een misdaad waarvan die goede moffen werden beschuldigd, maar die , volgens een gerechtelijk vonnis, niet is gebeurd! Maar wij weten het nu al lang dat die moffen (volgens hun eigen zeggen) niet in staat zijn om wie dan ook kwaad te berokkenen.  
(vrijdag 13.08.1915)

Verordening over de haver  
(zaterdag 14.08.1915)

Plechtige hoogmis. De 'Brabançonne' en 'Vers l'Avenir' werden op koperinstrumenten gespeeld.<sup>56</sup>  
(zondag 15.08.1915)

Niets belangrijks te melden.

Er wordt verteld dat een Duits legerkorps ingesloten zit in Riga (Rusland)?  
(maandag 16.08.1915)

Vanaf vanavond worden er bloemen naar het graf van onze helden gedragen.  
(dinsdag 17.08.1915)

Verjaardag van de slag van Hoegaarden en omstreken. Er was een kerkdienst om 7 uur voor de gesneuvelde soldaten. Er was veel volk.

p.50

De graven van onze arme jongens waren bedekt met bloemen. Ook op het graf van de moffen lagen er bloemen, twee Duitse dames en een heer waren te Hoegaarden  
(woensdag 18.08.1915)

Er is een brief toegekomen van René; hij schrijft er onder andere in dat Em(ile) op verlof vertrokken is naar Engeland.  
(donderdag 19.08.1915)

Gisteren hoorden wij 's avonds, zo interpreteerden wij het althans, aan een stuk door rangerende treinen. Rond kwart voor tien 's avonds ging het alarm. Het huis van André stond in brand. Mama heeft van Waremmes een brief en een foto van Em(ile), gemaakt in Engeland, meegebracht. Hij ziet er veel beter uit dan op de andere foto.  
(vrijdag 20.08.1915)

Twee nieuwe aanplakbrieven; over de haver en over de rogge.  
(zaterdag 21.08.1915)

Wij zijn naar Grimde geweest om de graven van onze soldaten te gaan zien.  
(zondag 22.08.1915)

Nieuwe aanplakbrief  
'maandag 23.08.1915)

---

<sup>55</sup> 'd'un bon père de famille' en is onderlijnd

<sup>56</sup> 'Het Belgisch volkslied en 'Naar Wijd en Zijd'

Lizette Persu is sinds vorige donderdag terug in het pensionaat.  
Roemenië is nog altijd niet in oorlog. Zij wachten af om te zien wat de Bulgaren gaan doen.  
(dinsdag 24.08.1915)

Affiche in verband met de rubber.  
(zaterdag 28.08.1915)

De moffen hebben nog een twee of drie affiches uitgehangen.  
Verleden zondag hebben wij acht nummers van de clandestiene '*Libre Belgique*' kunnen lezen.  
(dinsdag 31.08.1915)

De moffen hebben gisteren nog maar eens schietoefeningen gehouden.  
(vrijdag 03.09.1915)

Aanplakbrief betreffende de hondsdolheid.  
(maandag 06.09.1915)

Het is al een hele tijd geleden dat wij nog een luchtschip hebben gezien. Wij hebben het er gisterenavond nog over gehad. En zie, deze morgen om 9 uren kwam er één over uit de

p.51  
richting van Luik en vloog naar Brussel.  
(dinsdag 07.09.1915)

Er wordt verteld dat de zeppelin een ongeluk heeft gehad.  
(woensdag 08.09.1915)

Nieuwe affiche: de moffen gaan ons geldstukken slaan in zink.  
(donderdag 09.09.1915)

Nu zijn we er heel zeker van dat de zeppelin een '*katastrophe*' (sic) heeft gehad.  
(vrijdag 10.09.1915)

Sinds enkele tijd zijn er nog maar eens andere moffen in het station, maar het is pas nu dat ik het verneem.  
(zondag 12.09.1915)

Overall in de streek wordt er gewacht op Duitse troepen, als ze ons maar niet komen lastig vallen, dat is het voornaamste.  
(maandag 13.09.1915)

Aanplakbrief over het haver, de gerst, enz.  
(dinsdag 14.09.1915)

Het schijnt zeker te zijn dat van de 3 zeppelins die tot in Engeland zijn gevlogen er twee zijn neergehaald.  
Er wordt ook verteld dat een munitiefabriek in de omgeving van Antwerpen ontploft is.  
(woensdag 15.09.1915)

Tegen de avond hebben we zeer duidelijk kanongebulder gehoord.  
(vrijdag 17.09.1915)

Soms hoor ik, naar alle waarschijnlijkheid, gebulder van kanonnen.  
Pierre Jadoul heeft naar huis geschreven op 3 augustus en hij moest de groeten doen van Em(ile).  
Vorige zaterdag heeft T(ante) Hël(ène) een portret gekregen van Henri.  
(zaterdag 18.09.1915)

Rond halftwee hebben we een zwaar kanon gehoord.  
In de namiddag zijn we de Duitse loopgraven te Sart-Melin gaan bekijken. Heel de dag kanongebulder.  
(zondag 19.09.1915)

De kanonsalvo's van gisteren rond halftwee kwamen van Brussel; een geallieerd vliegtuig vloog over.

(maandag 20.09.1915)

Groeten van Emile van 12 september  
(donderdag 23.09.1915)

p.52.

Ik hoorde kanonnades uit zuidwestelijke richting.

Eieren kosten nu 0.16 f., boter 4.60 frank.

Men vertelt nog maar eens dat de oorlog niet lang meer zal duren, dat de moffen de winter niet meer zullen doorbrengen in België. Het is allemaal mijn vurigste wens.

(vrijdag 24.09.1915)

Zwaar kanongebulder gisteren en vandaag.  
(zondag 26.09.1915)

Al de nieuwtjes van deze week zijn uitstekend. Het offensief is begonnen, al de troepen die in onze omgeving verbleven zijn in zeven haasten naar het front vertrokken. Zij verkeerden nochtans in een lamentele toestand. Er wordt verteld dat onze geallieerden op vele plaatsen vooruitgang boeken. De Duitsers van hun kant zeggen dat zij op sommige plaatsen één of twee rijen loopgraven hebben veroverd!

(vrijdag 01.10.1915)

Voortdurend kanongebulder.

Treinen rijden zonder onderbreking voorbij.

Affiche over twee ter dood veroordeelden; gefusilleerd.

(zaterdag 02 en zondag 03.10.1915)

Kanonnades

(04.05.06.07.10)

Zwaar kanongeschut houdt aan.

Vandaag kregen we de moffen op bezoek. Papa kwam rond 9 uur zeggen dat de moffen de ronde van het dorp deden om de duiven te controleren. Hij had het duivenhok al dicht gedaan, maar een aantal duiven zaten nog op het dak en het was absoluut onmogelijk hen binnen te krijgen. Papa had nog maar amper zijn verhaal gedaan of Maria Celis kwam binnen, zij was gestuurd door Vie van Frans, om te zeggen dat de moffen hun duiventoer aan het doen waren in de Gasthuisstraat; niet veel later kwam overbuur Zander binnen om te verwittigen over hetzelfde. En wij nog altijd maar verveeld zitten

p.53

met die duiven op het dak. En dan ineens dachten wij er ook aan dat onze duiventil ook niet in orde was, want alle duiven moesten geringd zijn. Gaby stelde voor de duiven te pakken en ze te verstoppen; wij zouden dan aan de moffen vertellen dat we ze verkocht hadden. Zo gezegd, zo gedaan (de moffen waren al bij de 'Witte'-coiffeur).

Franske was ook bij ons en had ons ook het verhaal verteld; hij hielp mee de duiven pakken. Terwijl wij druk bezig waren in het duivenhok kwam Nolle ons nog verwittigen. Uiteindelijk waren onze arme duiven in zakken gestopt en moesten we ze alleen nog maar verstoppen! We besloten ze in de 'kadol' te verstoppen. De duiventil werd opengezet om de andere duiven binnen te lokken en dan te pakken. Heel zacht verjoegen we ze van het dak, maar het hielp niks. En omdat de moffen er nog steeds niet aankwamen dachten we dat we er vanaf waren. Maar rond kwart voor tien zegt papa dat ze in onze straat zijn en enkele minuten later komt er een mof binnen langs het bakhuis, waar wij allen waren: 'Goeien dag, duiven'-'Wijle hemme ter geen'-'Gut'-'En da' en hij wijst naar het dak-'Da zenter geen van aas'-'Gut' en hij vertrekt.<sup>57</sup>

En wij dan naar buiten om te zien wat er zich afspeelt op de straat. Er waren daar nog twee andere moffen, waarvan ene tevergeefs probeerde binnen te geraken, langs de voordeur, bij Millet, en een vierde mof was bij Leander. Eén van de twee was onze duiventil aan het bekijken en komt uiteindelijk vragen of die van ons is of van de burens. Mama antwoordt dat die van ons is.

p.54

Hij wil hem zien. Terwijl ze naar boven gingen vlogen drie duiven, waarvan we niet wisten dat ze binnengekomen waren, weg. Gelukkig waren de drie andere moffen niet meer op straat. De mof inspecteert grondig ons duivenhok, hij vindt geen jonge duiven of eieren, maar wel twee dode duiven en hij zegt dat er wel degelijk duiven geweest

---

<sup>57</sup> zo is de dialoog met de Duitser weergegeven in de tekst

zijn. 'Ja' antwoordt mama, 'maar wij vergaten ze altijd en daarom heb ik ze verkocht'-'Die op het dak?'-'Die zijn niet van ons'. Hij vertrok dan toch, maar was blijkbaar kwaad; hij zal er zich wel van bewust geweest zijn dat wij hem bedotten.

(vrijdag 08.10.1915)

De moffen deden verder hun ronde. Bij Julia Haumont hebben ze alle duiven gedood omdat zij niet in orde was met de verordening. Postbode Pion werd betrapt in overtreding en zal een boete van 20 marken krijgen, zijn duiven waren aangegeven, maar ze waren niet op het hok; ze hadden schoon zeggen dat een kat op het hok was geraakt en dat sindsdien de duiven niet meer binnen kwamen.

Gisteren hebben ze bij ons in de straat er één gepakt bij Tienne Konijn en 4 bij Juleke Nijs, want ze waren er bovenop de aangegeven duiven.

Vandaag hebben ze (de moffen en niet de duiven) de ronde van onze straat gedaan om naar de daken te kijken.

Er is nog altijd kanongeschut.

(zaterdag 09.10.1915)

De moffen hebben ook gisteren controles gedaan op de duiven.

(dinsdag 12.10.1915)

Kanongebulder

(woensdag 13.10.1915)

Kanongebulder

(vrijdag 15.10.1915)

Alle volgende dagen kanongebulder

p.55

Gans de dag kanongebulder.

Wij hebben een brief gekregen van Em(ile) en een van nicht Em. gedateerd op respectievelijk 23 en 29.7

(dinsdag 02.11.1915)

Zwaar kanongeschut. Zoals vandaag hebben wij het nog nooit gehoord.

(vrijdag 05.11.1915)

Ondanks het slechte weer hebben wij voortdurend de kanonnen gehoord.

Ik heb een aantal Duitse papieren moeten vertalen

(vrijdag 12.11.1915)

elke dag opnieuw hevig kanongeschut

(...)<sup>58</sup>

'De kanonnen bulderen nog altijd voort.

Gisteren is hier een heer geweest die portretten vergroot. Hij heeft ook het portret van Emile. Het weder is nog steeds slecht. Wij hebben het nieuws ontvangen dat de reis van Clementine goed afgelopen is! Zoveel te beter!<sup>59</sup>

(vrijdag 03.12.1915)

Wij horen nog dagelijks een hevig kanongebulder.

(woensdag 08.12.1915)

Ik geloof dat het vandaag de laatste dag is dat men paspoorten geeft, er staat weer een massa mensen aan het gemeentehuis aan te schuiven.

(donderdag 09.12.1915)

De twee juffrouwen Geens zijn weergekeerd uit Engeland. Zij zijn de groeten van Em(ile) komen overbrengen. Veertien dagen geleden was hij nog op verlof bij Ros(ier).

(vrijdag 10.12.1915)

---

<sup>58</sup> Sic.

<sup>59</sup> deze tekst staat letterlijk zo in het dagboek, evenals de vermelding bij woensdag 08.12.

11, 12 en 13 december. Kanongebulder en slecht weer .  
(...)

Kanongebulder. Het vriest.  
H. en J. hebben een zepelin gezien rond 1 uur in de namiddag.  
(dinsdag 14.12.1915)

Wij kregen bezoek van twee moffen die olie kwamen vragen.  
Deze namiddag kregen we bezoek van de (vrede)rechter van Tienen, de burgemeester, de secretaris, enz. voor het  
werk van de melkdruppel.<sup>60</sup>  
(vrijdag 17.12.1915)

p.56  
Ondanks het slechte weer blijven de kanonnen bulderen.  
(zaterdag 18.12.1915)

De hele volgende week kanongebulder.  
(...)

De fameuze wapenstilstand van Kerstmis begint met hevig kanongebulder vanaf deze morgen. Tot deze avond  
heeft het kanongebulder aangehouden.  
(zaterdag 25.12.1915)

Er zijn weer nieuwe affiches aangeplakt: 2 affiches over ter dood veroordeelden voor verraad en over  
veroordeelden tot 2 of 3 jaren dwangarbeid.  
1 affiche over...<sup>61</sup>  
1 affiche over de geldhoeveelheid die men bij zich mag hebben op reis.  
1 affiche over de suiker  
(zondag 26.12.1915)

Hevig kanongebulder.  
Het is vandaag de laatste dag van 1915 en wij leven nog altijd onder de Germaanse dominantie. Onze tirannen zijn  
het nog altijd niet beu ons te tiranniseren.  
Bijvoorbeeld: te Orp-le-Grand werden de deken, de twee onderpastoors, de burgemeester, de secretaris en 19  
andere personen aangehouden. Ik zou er heel waarschijnlijk kunnen aan toevoegen dat het voor spionage en  
verraad is.  
Ziehier wat er dienaangaande verteld wordt. De onderpastoor had al veel jonge mannen helpen de grens  
oversteken. Op een mooie dag arriveren er twee vreemdelingen in een bepaald huis en ze zeggen Fransen te zijn  
en niet te weten tot wie ze zich moeten wenden om de grens over te steken en het leger te verwoegen. Ze spraken  
wel degelijk perfect Frans. Men verwijst hen naar de onderpastoor. Zij er naartoe

p.57  
en ze worden er goed ontvangen. Er wordt over koetjes en kalfjes gesproken met de onderpastoors en zij vertellen  
hen dat ze veel goed doen met deze jonge mannen te helpen, enz. enz., één van de twee onderpastoors, rechtuit en  
vrank als een echte Belg, zonder achterdochtig te zijn over kwade bedoelingen en Germaanse valsheid, vertelt hen  
alles wat hij al gedaan heeft. De moffen (want dat waren het) kregen een onderkomen voor de nacht; de volgende  
dag heeft de onfortuinlijke onderpastoor kennis kunnen maken met de keerzijde van de medaille. Er wordt verteld  
dat één van de twee onderpastoors en de secretaris gefusilleerd zijn. Het is niet uitgesloten omdat op het laatste  
affiche een zekere Parant ter dood was veroordeeld omdat hij talrijke soldaten had geholpen om over te lopen naar  
de vijand, dat hij in contact was en veel inlichtingen had doorgespeeld aan Franse spionnen en dat hij er één van  
onderdak had verschaft. En omdat onze onderpastoor die zozegde Fransen onderdak heeft verschaft, is hij in  
staat om alles te doen voor de Fransen en dat is al voldoende om gefusilleerd te worden.  
(vrijdag 31.12.1915)

*In deze droef omstandigheden  
Is vervlogen het gansche jaar  
En nog immer zooals't verleden*

---

<sup>60</sup> de voorloper van het huidige Kind en Gezin (Kinderheil).

<sup>61</sup> niet ingevuld.

## Jaar 1916

p.58

Ik heb deze morgen het kanongebulder gehoord.

De beste kranten, deze die de beste nieuwtjes geven zijn zeker de tongen van de mensen. Naar wat er gezegd wordt hebben de moffen nog slechts munitie voor hooguit drie maanden!

Affiches over de graangewassen en de suiker. (zaterdag 01.01.1916)

Deze morgen is Jules tot bij ons gekomen. Om 10u15 gisterenavond was hij tot aan ons hekken geweest. Hij moet naar Turnhout gaan.(zondag 02.01.1916)

De dames van 'Den Melkdruppel'<sup>63</sup> zijn samengeroepen op het gemeentehuis. (maandag 03.01.1916)

Er wordt verteld dat Nederland in oorlog is met Duitsland. Gaan de legendes herbeginnen?!!  
(dinsdag 04.01.1916)

De moffen zijn de kelders aan het inspecteren op zoek naar aardappelen. Al enkel dagen hoor ik geen kanonnen meer. (woensdag 05.01.1916)

Wij zijn voor het werk van 'Den Melkdruppel' naar Tienen geweest. (donderdag 06.01.1916)

Vorige zaterdag is een mof onze aardappelen komen inspecteren, hij vond dat we er geen genoeg hadden voor 9 personen.

Het schijnt dat er in de nacht van zondag op maandag 2 zeppelins zijn overgevlogen.

De laatste dagen hoorden wij nog weinig de kanonnen, maar vandaag is hun geschut nogal hevig herbegonnen.

Het was ook al even geleden dat de moffen nog affiches hadden uitgehangen, maar vandaag zijn er 2 aangeplakt.

Eén met de namen van 25 veroordeelden, 1 ter dood,

p.59

verschillende tot levenslange dwangarbeid, anderen tot meerdere jaren of enkele maanden gewone gevangenisstraf. Onder de veroordeelden is er een jezuïet, een Brusselse onderpastoor, een andere priester en enkele vrouwen. Het andere affiche vermeldt de namen van 9 veroordeelden. Gezien de zeer jonge leeftijd van de voornaamste beschuldigde zal ze de verdiende doodstraf niet krijgen; zij krijgt wel levenslange dwangarbeid!  
(woensdag 12.01.1916)

Anna zegt ons dat Em(ile) zijn Kerstverlof doorgebracht heeft bij P. Genicot.  
Kanongebulder. (zondag 16.01.1916)

Het werk van 'Den Melkdruppel' begint vandaag. (maandag 17.01.1916)

Wij hebben een brief van de Belgische bisschoppen gekregen, gericht aan de Duitse bisschoppen.

Een Belgische verrader zou 'vermoord' zijn te Brussel. De Duitsers zoeken de schuldigen; de stad Brussel is gestraft omdat er nog verboden wapens zijn. Het zijn slechte tijden. De onrechtvaardigheid gebeurt in volle dag en ongestraft, terwijl het recht eigenlijk in het geheim zou moeten geschieden. Geef eens enkele voorbeelden aan de verraders en de moffen, ze verdienen het. (dinsdag 18.01.1916)

Ik heb geen kanonnen meer gehoord.

We hebben een aantal exemplaren van 'Libre Belgique' gehad om te lezen.

Deze namiddag hoorde ik de kanonnen wel. (donderdag 20.01.1916)

Voor de eerste keer ben ik naar 'Den Melkdruppel' geweest (vrijdag 21.01.1916)

Wij hebben een zeppelin gezien. Germ. heeft er 8 gezien.

Het kanongebulder houdt aan.

---

<sup>62</sup> deze vier versregels in het Nederlands beëindigen het jaar 1915.

<sup>63</sup> De voorloper van het latere 'Kinderheil' en van het huidige 'Kind en Gezin'.

6 nieuwe affiches (zondag 23.01.1916)

De moffen zijn naar de notenboom van onze buurman komen kijken.

p.60

ik heb vertaald uit het Duits<sup>64</sup>.

Weer een nieuwe affiche erbij. (woensdag 26.01.1916)

Drie nieuwe affiches: 2 over de reglementering van de aardappelen. De andere gaat over straten en wegen die vrij moeten zijn voor het troepentransport en regelt de verlichting van voertuigen. (donderdag 27.01.1916)

Hevig kanongebulder. (zaterdag 29.01.1916)

Twee nieuwe affiches: de 1<sup>ste</sup> betreft de wol, de 2<sup>de</sup> gaat over de koffie, de cacao en de thee. (zondag 30.01.1916)

De voorbije dagen zijn er weer een aantal affiches aangeplakt: 3 over de aardappelen, 1 over een ter dood veroordeelde, 1 over een andere veroordeelde, 1 over de suiker, 1 dat gaat over het handeldrijven.

De voorbije dagen was er ook zeer hevig kanongebulder. Er waren ook troepenbewegingen. (zondag 13.02.1916)

Heel de week zeer hevig kanongebulder.

Vorige zaterdag zijn er 3 affiches verschenen.

(zaterdag 26.02.1916)

Er is nog heviger kanongebulder geweest dan vorige week.

Nog eens drie nieuwe affiches deze week. (zaterdag 04.03.1916)

Vorige woensdag zijn de Duitsers komen zien of we geen varkens hielden. Hélène heeft negatief geantwoord, maar vijf minuten later stonden ze daar terug en wilden ze de varkenskoten zien!!....

2 nieuwe affiches. (zaterdag 11.03.1916)

Deze week zijn er 4 of 5 nieuwe affiches geweest. (zaterdag 18.03.1916)

2 of 3 affiches deze week.

Vorige donderdag zijn de Moffen naar onze aardappelen komen zien. Ik heb moeten vertalen uit het Duits<sup>65</sup> (zaterdag 01.04.1916)

We leven nog altijd onder de Teutoonse dominantie

p.61

en zoals altijd voelen we het zeer sterk.

Vorige donderdag zijn we met 6 naar Scherpenheuvel geweest: B. en J.L.-G.G.-He.-Gaby en ikzelf. We zijn om 11u 's avonds (woensdag) vertrokken en om 4u30 in Scherpenheuvel aangekomen. Er is onderweg geen incident geweest, noch in het opgaan, noch in het weerkeren. Alleen waren we zeer moe. We zijn om 4u uit Rillaar vertrokken en om 10u 's avonds waren we terug in Hoegaarden. (zaterdag 24.06.1916)

Nog een zeer fameuze dag was de 4<sup>de</sup> juli. Anna en ik zijn naar Brussel geweest. Anna had een brief ontvangen van Em(ile), gedateerd op 23.03.1916.

Op de trein vertelde Anna van het bezoek dat de keizer gebracht had aan Maredsous en aan de Benedictinessen. In een hoek van het compartiment luisterde een dame mee. Ze was zeer verwonderd dat wij dat nieuwtje al vernomen hadden. Zij was mevrouw Prüm van Luxemburg en kwam terug van het klooster van de Benedictinessen waar zij haar dochter was gaan bezoeken.

Er wordt verteld dat het algemeen offensief is begonnen. Wij horen de kanonnen.

De 27<sup>ste</sup> mei is de zoon van de stationschef gesneuveld<sup>66</sup>. Vorige maandag was er te Hoegaarden een lijkdienst.

Wij hebben ook het nieuws ontvangen van de dood van Constant<sup>67</sup> van Nerm, eveneens gesneuveld, op 24 april 1916. (zaterdag 07.07.1916)

---

<sup>64</sup> zij schrijft: 'j'ai traduit du boche'

<sup>65</sup> '...traduire du boche'

<sup>66</sup> Delft Georges, gevallen aan de IJzer op 27.05.1916.

<sup>67</sup> Stockmans Constant, gevallen aan de IJzer op 24.04.1916.

Sinds enige tijd zien we redelijk veel 'zeppelins'. Eergisteren voor acht dagen zagen we er 3. Gisteren avond hebben we er 1 gezien en een tweede gehoord. De 3<sup>de</sup> werd gehoord

p.62

rond 10u 's avonds, maar het schijnt dat hij terugkeerde in de richting vanwaar de anderen gekomen waren. Gewoonlijk vliegen ze de zaterdag voorbij als het mooi weer is en altijd vliegen er meerdere voorbij na mekaar. Auto's zijn zeldzamer. Er één zien passeren is een mirakel.

Vorige woensdag ben ik met mama naar Brussel geweest, waar die dag een geallieerd vliegtuig op bezoek is gekomen. Ze gooiden een bom op de kazerne van Schaarbeek, maar we weten niet of de Moffen schade hebben geleden. Ze zeggen er niets over en ze verbieden de plaats van de ramp te naderen. Ongelukkiglijk zijn een tiental burgers gedood en vielen er een vijftigtal gewonden. Dit schijnt het gevolg te zijn van de schrapnels van de moffen die niet ontploft zijn in de lucht, maar ontploften op het moment dat ze de grond raakten. De Moffen hadden foute obussen mee. We zagen het vliegtuig want we zaten nog op de trein op een redelijke afstand van Brussel. Het was 8 uur 's morgens. Het was lang geleden dat ik nog een vliegtuig had gezien, misschien is het wel het eerste vliegtuig dat ik zag dit jaar.

Vandaag vloog er hier een vliegtuig over. Een beetje later heeft mama er een tweede zien overvliegen. We horen ook al enige dagen zwaar kanonnengeschut. Vooral gisteren was het gebulder zeer hevig. Het lawaai was zeker zo luid als bij de slag rond Leuven,

p.63

alleen maar klonk het geluid nu anders. Nu horen we een zeer luid gebulder dat zonder ophouden voortduurt met daartussen soms nog luidere slagen, maar we horen ook dat het van zeer ver komt. Bij de gevechten rond Leuven hoorden we meer de afzonderlijke salvo's. (maandag 02.10.1916)

Het tweede vliegtuig dat mama zag was eigenlijk het eerste dat terugkeerde. Het schijnt dat het bommen is gaan gooien op de spoorlijn in de omgeving van Landen, maar tussen Hoksem en Kuntich heeft de piloot een noodlanding moeten maken. De piepjonge Engelsman, hij was 18 à 20 jaar, heeft zich in veiligheid kunnen brengen. Al de inwoners van Hoksem die dicht bij de landingsplaats waren wilden de piloot helpen. Gelukkig zijn diegenen die de gelegenheid hebben zo een reddingsoperatie te mogen uitvoeren! (maandag 03.10.1916)

Vorige zondag zagen we drie vliegtuigen overvliegen. Er wordt verteld dat het die van Hoksem is die komt kijken naar de plaats van zijn noodlanding. Er wordt nogal wat afgespeculeerd!

Vorige donderdag was er de tweede opeising van paarden. Deze keer hebben de moffen er veel gestolen. Gisteren en vandaag hoorde ik de kanonnen weeral. (zaterdag 14.10.1916)

De laatste dagen niets dan kanongebulder.

De Moffen eisen de lijst van de doppers. Het schijnt dat ze naar Duitsland zullen moeten gaan.

Er wordt nog altijd over de piloot verteld. Vorige week deden de moffen een huiszoeking in het kasteel van Meldert. Ze kregen een naamloze brief

p.64

waarin stond dat de piloot zich schuil hield in het kasteel. Maar natuurlijk waren de Moffen eraan voor de moeite. Er wordt ook verteld over hun politiehond. De Moffen dachten dat ze slimmer waren dan hun hond en ze wilden vooral sneller zijn dan hun dier. Het gevolg was een grote stommiteit, waardoor de piloot kon ontsnappen. Het weer is prachtig. (zaterdag 21.10.1916)

Deze nacht was er een felle kanonnade te horen (gerommel en salvo's), rond 11 uur. Veel mensen hebben er hun nachtrust voor gelaten. (dinsdag 07.11.1916)

Vandaag moesten alle mannen van Nivelles, tot de leeftijd van 90 jaar, zich verzamelen op de grote markt van hun stad. Ze moesten een pak bij zich hebben met hemden, ondergoed, enz... De Moffen zullen waarschijnlijk een groot deel van hen naar Duitsland sturen. (maandag 18.11.1916)

Kanongebulder vandaag. 800 mannen van Nivelles en 700 van de omliggende plaatsten zijn naar Duitsland gestuurd. (maandag 13.11.1916)

---

De mannelijke inwoners van Jodoigne moeten zich vandaag aanmelden. Er wordt verteld dat Hoegaarden maandag over acht dagen aan de beurt is. (vrijdag 17.11.1916)

Deze nacht zijn de Moffen affiches komen brengen per auto. De mannelijke inwoners van Hoegaarden moeten zich maandag melden te Tienen. Iedereen loopt er verbijsterd bij. Dit nieuws werd slechts volgende week verwacht. Het kanongebulder houdt aan. (zaterdag 18.11.1916)

Er wordt nog maar alleen over de slavenmarkt gesproken, terwijl een hevig kanongebulder alles overstemt. Alle mannen maken hun plunjezak klaar. (zondag 19.11.1916)

Terwijl ik in het lokaal van de 'Melkdruppel' dienst doe zie ik een onafgebroken rij mannen en vrouwen, beladen met pakken voorbijtrekken. Er lopen mensen tussen met monsterpakketten.

Louis Goidts is rond zeven uur 's avonds uit Tienen weergekeerd. Het schijnt dat er in Tienen heel wat mensen opgepakt zijn, maar Hoegaarden is er deze keer goed aan ontsnapt. (maandag 20.11.1916)

De Moffen hebben gisteren nog heel wat mannen opgepakt uit de dorpen rond Tienen. Er was ook hevig kanongebulder en het schijnt dat er 's avonds een zeppelin is overgevlogen. (woensdag 22.11.1916)

Drie mannen van Hoegaarden zijn niet teruggekeerd: een Sweerts van Nerm<sup>68</sup>, één van Rommersom en een man die op de Vroente woont, bijgenaamd *Kaçak* (zijn echte naam ken ik niet). Dat is alles op een totaliteit van 1.500 à 1.600 mannen. De andere dorpen hebben veel minder geluk gehad. Van Bost werden er 11 mannen weggevoerd op 400 inwoners, dus op 100 à 150 mannen. Van Boutersem zijn er 55 of 56 vertrokken, te Tienen 600, enz. Er is vandaag nogal wat kanongebulder. (donderdag 23.11.1916)

Gisteren en vandaag hevig kanongeschut. (maandag 27.11.1916)

Deze nacht hoorde ik een zeer hevig kanongeschut. (dinsdag 28.11.1916)

Aanplakbrief: Wij hebben de toelating van Meneer von Pissing (Bissing!) om rapen te eten als we niet toekomen met onze 150 gr. aardappelen! Rapen zijn een waardig alternatief voor aardappelen! (vrijdag 30.11.1916)

Nogal hevig kanongebulder. (zaterdag 02.12.1916)

p. 66

Voordurend en hevig kanongebulder. De keizer van de Moffen heeft deze week aan alle mogendheden die in oorlog zijn gevraagd om binnen de kortst mogelijke tijd vrede te sluiten; hij deed dat in zijn eigen naam en in naam van Oostenrijk, Turkije en Bulgarije. Dit nieuws hebben de Belgen met heel veel scepticisme ontvangen, alhoewel wij niets beters wensen dan eindelijk de vrede te kennen. De enen vragen zich af wat die bandiet van een keizer nu weer in het schild voert want alles wat hij zegt is verdacht. Anderen beweren dat Duitsland ten einde krachten is, munitie en levensmiddelen ontbreekt, en nochtans zijn ze aan het overwinnen als we de woorden van kanselier Bethman-Hollweg mogen geloven en ontbreekt het hen aan niets. In elk van zijn redevoeringen worden de Engelsen en de Russen aangeduid als de aanstokers van de oorlog. Er zijn ook nog andere geruchten in omloop. De keizer zou de vrede vragen, maar onder voorwaarden die onze vrienden nooit kunnen aanvaarden en als deze andere voorwaarden voorstellen, wees er maar zeker van dat Duitsland ze niet zal aanvaarden en alleszins zal de 'kaiser', onschuldig aan het vergoten bloed, eens te meer proclameren dat hij een bewijs heeft dat hij de vrede wou! Maar weinig mensen, ik denk zelfs niemand gelooft dat we nu direct de vrede gaan kennen,

p. 67

eigenlijk geloven ze dat de oorlog niet meer zolang zal duren als hij tot nu geduurd heeft en dat wij er toekomend jaar zullen van verlost zijn. En dat ondanks alles, het recente innemen van Boekarest, de redevoeringen van de kanselier die het over winnende legertroepen heeft, enz., geloven we dat de ineenstorting van Duitsland begonnen is. (zaterdag 16.12.1916)

---

<sup>68</sup> 'Er is maar één werkmans weggevoerd, **Henri Sweerts, zoon van Jacobus Sweerts**, dank aan de tussenkomst van onze geneesheer **Doktor Stes**. De zoon Sweerts is rond het jaar weggeweest, kreeg er meer slaag dan eten en heeft door overwerk een oog verloren.' (AAM, Verslagen van de eerste wereldoorlog, Hoegaarden)

Ondanks de vredesvoorstellen gaat de oorlog door. Niemand staat er verwonderd over en niemand is er door ontgoocheld. (vrijdag 22.12.1916)

## 1917

Op 26.12.1916 hebben we een brief ontvangen van Em(ile), gedateerd 10.12.16, de brief is over Zwitserland gekomen.

Op deze eerste dag van het jaar is er kanongebulder. Ik hoop dat dit het laatste jaar is. Het leven begint lastig te worden. Volgens de Moffen zouden we maar 150 gr. aardappelen per dag mogen consumeren, wat veel te weinig is, want het brood is ook al gerantsoeneerd. Vlees is, als naar gewoonte, te duur om er te kunnen eten. Gelukkig mest bijna iedereen hier op de buiten een varken vet. Het is verbazingwekkend. Mensen die nooit ook maar iets gekweekt hebben, die worden nu boer. Zij houden konijnen, mesten varkens vet, planten aardappelen, enz.

De Moffen doen hun ronde aardappelcontrole. Pas op als je er verstopt hebt en ze vinden ze, of als je er meer hebt dan uw 150 gr. Ik geloof niet dat ze er bij ons zullen meenemen, want we hebben er zelf nauwelijks genoeg! We zullen met moeite toekomen, ook als we er de verstopte bijtellen.

We hebben al een varken geslacht en we hebben er nog eentje om volgende maand te slachten, wat voor de Moffen een misdaad is. Ze laten wel toe dat je een varken hebt, maar twee dat vinden zij schandelijk overdreven! De laatste tijd kost de boter altijd 7 frank en half en nu al 9 frank. Vlees kost 5 frank per kilo, varkensvlees 10 à 12 frank. De laatste tijd kosten de eieren 0.5 frank en zelfs meer. Voor een zak tarwe, bijna niet te krijgen, zou men 70 à 140 frank neertellen<sup>69</sup> (er staat geen prijs op omdat tarwe niet mag verkocht worden). De koffie die aan 15 frank stond is nu in prijs verlaagd tot 10 frank. Bij de ravitaillering hebben we hem kunnen kopen aan 4 frank het kilogram (ongebraad). Ook de suiker heeft bij de ravitaillering ongeveer dezelfde prijs als voor de oorlog. Wij hebben nog altijd genoeg suiker. Ik denk dat dit het enige product is dat, in vergelijking met de rest, niet in prijs gestegen is, maar nu zijn de Moffen er zich ook mee aan het moeien. Dat betekent dat ze alles zullen aanslagen en het op hun manier zullen verdelen, we zullen dus binnenkort ook te weinig suiker hebben; en het overschot zal, zoals alles richting Duitsland gaan. (maandag 01.01.1917)

Gisteren hebben we een vliegtuig gezien, vermoedelijk een toestel van de geallieerden. Hoog in de lucht en zeer snel vloog het toestel in de richting van Diest; ik had het voor een eendekker genomen, maar anderen waren zeker dat het een tweedekker was. Het vliegtuig was spierwit met een rode vlek onder de vleugels. Het schijnt dat er meerdere toestellen overgevlogen zijn. (maandag 12.02.1917)

Sinds de 12<sup>de</sup> II. zijn er nog vliegtuigen overgevlogen. Er zijn mensen die beweren

p.70

dat ze van Moffennationaliteit zijn, ook al vliegen ze zo hoog. Sinds een week al verwachten we soldaten te Hoegaarden. Overall in de omgeving zijn er Moffen. Ik kan aan die bonte mengeling niet aan uit. Alle mogelijke soorten wagens zijn er, grote en kleine paarden, mooie en lelijke, witte en zwarte. Het merendeel van de mannen zelf is jong. Zelf zien ze er fris uit, wat niet gezegd kan worden van hun uniformen. Die zijn vuil en versleten, en zoals het ook is bij de paarden, zijn ze allesbehalve eenvormig.

Zondag kondigde 'België' een Moffen arrest af: op bevel moeten alle scholen sluiten, zowel de instellingen geleid door particulieren als de staatsscholen, onder voorwendsel dat er moest bespaard worden op steenkool; het is inderdaad zeer koud geweest, maar het weer is omgeslagen, en het zou misschien wel kortelings mogelijk zijn om aan de kinderen les te geven zonder verwarming, en er zijn trouwens verschillende scholen die nog steenkool hebben. Onze gemeenteschool heeft vorige week nog een levering steenkool gehad, maar de klassen zijn sinds maandag gesloten. In het klooster hebben ze nog altijd brandstof. Het externaat is er dicht sinds dinsdag. In het pensionaat blijft men verder onderwijzen. De heer directeur is naar Brussel geweest om te overleggen met de inspectie en zelfs, als het enigszins mogelijk is, met de kardinaal. Zal het internaat moeten sluiten???

In het college te Tienen zal men blijven les geven zolang

p.71

er niet het formele verbod komt.

Ge begrijpt toch zeker wel wat dat hier allemaal is, er wordt nog alleen over de troepen gesproken, de klaslokalen en het aanhoudende gebulder van de kanonnen, en zoals altijd leiden de mensen hier eruit af dat de positie van de Moffen niet rooskleurig is.

Ik had schoon schrijven dat het college voortging met zijn lessen, deze morgen; toen ik deze regels aan het schrijven was zijn onze jongens zoals elke dag naar het college vertrokken, maar tegen elf uur stonden ze terug thuis met al hun schoolboeken!!! (donderdag 22.02.1917)

---

<sup>69</sup> Een zak tarwe is 100 kg.

Ook in het pensionaat wordt er in de klassen geen les meer gegeven, maar men krijgt les of herhalingen in de refter, in de speelzaal, enz. De klaslokalen zijn er dus toch gesloten!

Er worden hier vandaag 200 Moffen verwacht, ze gingen aankomen tegen 4 uur, het is nu half zes en ze zijn er nog niet. Er zullen er twee gelogeed worden bij mijn oom Em(ile). en 2 bij L.G.<sup>70</sup>, maar er zal bij ons geen enkele komen, als ze tenminste zelf ons huis niet weten te vinden. Ik hoop alleszins van niet!

Er zijn er al ingekwartierd in Lumay, Outgaarden, Geest, Meldert, Sluizen, Hoksem, Oorbeek, Hauthem Sinte Katrien, Sint-Margriet Houthem, Bunsbeek, Kuntich, enz., enz. in alle dorpen van de omtrek! Het schijnt dat ze nog veel mondvoorraad hebben; er zijn meer paarden dan manschappen, maar ze hebben weinig kanonnen bij.

p.72

Het schijnt dat veel manschappen en kanonnen in de moerassen van Roemenië gebleven zijn.  
(zaterdag 24.02.1917)

De Moffen hebben inspectie gedaan om na te kijken of de logementplaatsen voor hun spitsbroeders in orde zijn. Ze zullen binnen enkele dagen toekomen. (zondag 25.02.1917)

Deze morgen om half vier in de ochtend reed er een auto door onze straat en stopte bij de burgemeester. Tegelijkertijd is er een bende Moffen aangekomen. (woensdag 28.02.1917)

Opnieuw zijn er moffen toegekomen. (donderdag 01.03.1917)

Dat is dan de derde nacht op rij dat er Moffen toekomen in kleine groepen! Tot nu toe hebben wij er nog geen in huis en wij verwachten ook niet meer dat dit zal gebeuren. Tenzij ze uit eigen beweging komen. De generaal logeert bij **mevrouw Dumont** en dineert bij **mevrouw Vigneront**<sup>71</sup>; er zijn officieren bij mevrouw **Al. Loriers**, bij **Godin**, bij mevrouw **G. Loriers**, bij **Stockmans**<sup>72</sup>, bij mijnheer **Van Eynde**<sup>73</sup>. De telefoon staat bij **Verbist**.<sup>74</sup>  
(vrijdag 02.03.1917)

Te Hoegaarden logeren nog altijd dat handsvol Moffen, die, hoe weinig in aantal ze ook zijn (ongeveer 150), aangekomen zijn in drie keer. Eergisteren hebben ze met machinegeweren geoefend op de '*Katerhof*'<sup>75</sup>. Gisteren kregen we een kaartje van Gretly, en een kaart van een Belgische gevangene in Duitsland die ons de groeten, overbrengt van onze neef Emile.  
Het was al lang geleden dat wij kanongebulder hoorden. Sinds gisteren is het weer present,

p.73

maar vanuit onbestemde richting. (zaterdag 10.03.1917)

Rond half drie hebben we een tweedekker zien overvliegen. We hebben geen kanonnen meer gehoord. Ed(uard) Th(eyskens) is langs geweest en vertelde dat er in Rillaar geen Moffen meer waren.  
(zondag 11.03.1917)

Het is nu twee uur in de namiddag. De Moffen oefenen weer eens met de machinegeweren. '*Varkens*'<sup>76</sup> hebben bij oom Em. Huiszoeking gedaan voor Alb. (donderdag 15.03.1917)

De kanonnen hebben de laatste dagen nogal gebulderd. De Moffen zijn nog altijd in het dorp. Vandaag beginnen we met de zuinige maaltijden.<sup>77</sup> (vrijdag 30.03.1917)

Deze week horen we geen kanonnen meer. Het heeft de ganse dag gesneeuwd. De Moffen zijn hier nog altijd.  
(woensdag 04.04.1917)

Deze namiddag was er hevig kanongebulder. (donderdag 05.04.1917)

---

<sup>70</sup> Louis Goidts.

<sup>71</sup> In de Koffiestraat (Putzeysstraat nu).

<sup>72</sup> In de Pastorijsstraat, echtpaar Stockmans-Sweerts.

<sup>73</sup> Één van de onderpastoors, woont op de Grote Plaats.

<sup>74</sup> Herberg in de Pastorijsstraat; waar ook het genootschap der apostelen toen zijn lokaal had.

<sup>75</sup> (sic) Ze bedoelt Kouterhof.

<sup>76</sup> Des cochons.

<sup>77</sup> Les repas économiques.

Nog altijd zeer hevig kanongebulder. M. O. Em(ile) is hier geweest met een Moffen krant. Er stond in grote letters een oproep in, gericht aan het Moffenvolk. *'Denkt eraan'<sup>78</sup> dat de Engelsen onmogelijk de oorlog kunnen winnen met de wapens, dat zij kinderen, vrouwen en ouderlingen uithongeren. – Dat de Fransen, zoals dieren in mensenhuid, hun zonen, broers en vaders vermoorden. – Gedenk wat de Kozakken in Oost-Pruisen hebben uitgericht. –; Aan de Italiaanse en Roemeense verraders. – Aan het neutrale Amerika dat zijn relaties verbreekt. – Aan de behandeling die de Moffen krijgsgevangenen moeten ondergaan in de vijandelijke landen.'* – En dan komt de bedoeling eraan, het gaat om een nieuwe oorlogslening.

p.74

op de volgende pagina staat er een reclame voor de lening, elk gegeven miljard is een stap dichterbij de vrede! Ze hebben het dus niet meer over overwinning. (zaterdag 07.04.1917)

Wij hebben een Antwerpse krant in de bus gekregen over een zaak van diefstal. Verschillende dieven zijn opgepakt te Antwerpen en beschuldigd van 21 diefstallen waaronder misschien ook de diefstal bij ons gepleegd in 1911. (maandag 09.04.1917)

Wij kregen bezoek van (mevrouw) M. L., zij heeft ons de droevige mededeling gedaan dat Leopold aangehouden is aan de Hollandse grens. De Moffen die in Hauthem lagen zijn vertrokken (zondag 15.04.1917)

Vandaag was er hevig kanongebulder. Enkele zeer luide knallen. (dinsdag 17.04.1917)

Er vloog een tweedekker over en de Duitsers hebben erop geschoten met het kanon, (ik denk vanuit Oorbeek), maar ik hoop dat ze hem niet geraakt hebben. Gisterenavond bulderde het kanon extreem luid. Het schijnt dat onze vriend de gouverneur von Pissinge (Bissinge) overleden is. (zaterdag 21.04.1917)

Het was vorige maandag prachtig weer, en ook de piloten hebben ervan geprofiteerd; we zagen 4 vliegtuigen, maar het schijnt dat er 11 overgevlogen zijn; dinsdag zijn er ook een aantal overgevlogen. De meeste Moffen zijn uit Hoegaarden weg; 't is te zeggen die van de Stoopkensstraat<sup>79</sup> en van de Tiensestraat; maar het hoofdkwartier op de Pastorijstraat is er nog. We horen voortdurend de kanonnen, de ene dag luider dan de andere. (donderdag 26.04.1917)

Sinds zondagmorgen zijn de laatste Moffen vertrokken. Het is nu mooi en stabiel weer; we zien dikwijls vliegtuigen nu, maar het schijnt dat het de toestellen van het vliegveld van Diest zijn. (woensdag 02.05.1917)

Verleden donderdag was Gabrielle terug uit Luik, zij had een brief van Em(ile) bij gedateerd op 30 maart. (zaterdag 05.05.1917)

Het is nu al een hele tijd geleden dat ik nog wat geschreven heb, alhoewel er genoeg gebeurd is in die tussentijd. De zondag voor Pinksteren zijn we te voet naar Scherpenheuvel gestapt, dat was op 20 mei (Bibi, Lili, Lélé, Jos, B.L., J.L., Ad. V.d.M. en ik).

De havik heeft de aap opgevolgd; het is er niet op verbeterd, integendeel. Zijn eerste affiche verbood van de nationale kleuren te dragen of ze tentoon te stellen in openbare plaatsen, scholen, enz. Hij gaat ons al onze matrassen afnemen, al ons koper en nog veel andere zaken, te veel om op te sommen. Hij is even knap in het opstellen van verordeningen als von Bissinge (Bissinge).

Arme, ongelukkige havik, gij werkt veel te hard voor het goed van de Belgen. Rust wat meer, anders zult ge weldra overspannen zijn en sterven als uw voorganger, want geen enkele van onze zo geliefde gouverneurs leven lang, de Belgen zijn voor u nukkige kinderen, ze doen u zoveel leed aan dat ge misschien wel zult sterven van verdriet. Wij zien

p.76

nog dikwijls vliegtuigen, maar niet meer zoveel als toen de Moffen hier waren ingekwartierd. De Moffen gaan nog altijd door met de frontstreek te evacueren. De laatste tijd was het Menen en de omgeving van Kortrijk die werden ontruimd. Hier zijn er nog altijd geen vluchtelingen, ook al zijn er zowat overal: te Waremmes, rond Brussel, Nivelles, Aarschot enz.

Er is een brief toegekomen van Em(ile) op 17 juni en hij was gedateerd op 15 mei.

---

<sup>78</sup> 'Denkt dar an'

<sup>79</sup> 'Stupkensstraat et de la rue de Tirlemont...rue de la Cure...'

Mgr (?) Heylen beweert dat de oorlog in augustus zal gedaan zijn. Iedereen hoopt dat en het is onze vurigste wens, maar weinigen geloven er echt in.

Er waren onlangs een twintigtal Belgische gevangenen te Gent. De zoon van Fille Sorce<sup>80</sup> van Hoegaarden was erbij. De ouders hebben hem mogen gaan bezoeken. Dat was nu eens iets dat mij verbaasd heeft, en het was nochtans zo. (maandag 09.07.1917)

De Moffen komen het koper ophalen. Hier bij ons zijn ze zowat overal gaan rondneuzen, maar ze hebben natuurlijk niets kunnen vinden. (maandag 10.07.1917)

De flamingantische betoging in Tienen zal volgende zondag doorgaan. De verraders maken propaganda met strooibriefjes en kleine boekjes. (donderdag 18.07.1917)

Dat maakt twee maanden dat ik niets heb opgeschreven. En ik kan nog geen echt groot nieuws meedelen. De oorlog duurt nog altijd voort.

Wij horen voor het ogenblik nogal sterk kanongebulder.

p.77

De laatste berichten over Emile kregen we vorige week, het was Gretly die ons schreef dat hij een tiental dagen in verlof was geweest bij Ros(ier) en dat hij bevorderd was.

Ik heb de indruk dat Duitsland nog altijd vrede zou willen, ze (de Moffen) spreken over niets anders.

Het is nog altijd onrustig in Rusland. Het zijn alleen de Engelsen en de Fransen die onbuigzaam de oorlog verder voeren.

Ook de paus heeft vredesvoorstellen gedaan. Maar dat zijn voorwaarden die voor Frankrijk bijna niet te aanvaarden zijn.

De Moffen hebben de graanmolens voor anderhalve maand gesloten. Sinds zaterdag mag er opnieuw gemalen worden. Het is nu natuurlijk een stormloop en aanschuiven de voorbije twee dagen. De meeste mensen hadden geen meel meer en zij maalden hun graan in de koffiemolen. Wat een heerlijke tijd beleven we toch! (maandag 17.09.1917)

Gisterenavond hadden wij te doen met zo een hevig kanongebulder dat het zelfs nog in de keuken was te horen als wij kabaal maakten. En vandaag blijft het gebulder aanhouden. (woensdag 19.09.1917)

Te Rillaar heeft men nieuws ontvangen van Clém, die ook schreef over A. en H.L.-H.G.-R.Gr.- en over Emile die een pluim op zijn hoed mag steken. (vrijdag 21.09.1917)

De Moffen komen voor de zoveelste keer naar koper speuren. (zaterdag 22.09.1917)

p.78

Soms zou men denken dat de Belgen goed overeenkomen met de Moffen; maar niets is zo eigenaardig en droevig, als het dan al niet amusant is, dan deze heimelijke oorlog tussen Belgen en Moffen, hier, in dit bezette land. Maar ongelukkiglijk zijn het hier, zowel als elders, de Moffen die de macht hebben; maar de doortraptheid komt soms zeer goed uit voor de Belgen. Zo mogen we geen graan laten malen zonder toelating van onze meesters. Om ook maar de miniemste hoeveelheid tarwe te vervoeren, rogge, gerst, haver, aardappelen, enz., moeten we een 'geleitschein' hebben en dat 'geleitschein' kunnen we maar bekomen onder bepaalde voorwaarden. Bijvoorbeeld kunnen de boeren er één bekomen om hun 'rantsoen grammen' te laten malen, of wanneer ze hun 'taks' moeten gaan kwijten; voor de aardappelen om ze te gaan rooien en dan nog krijgt men er alleen toestemming voor als die aardappelen vroeger werden aangegeven en geplant werden in dezelfde gemeente of een aangrenzende gemeente. Dikwijls lopen hier Moffen in burgerkledij rond om iedereen te controleren die met een grote of een kleine tas op straat loopt. Wee diegenen die smokkelwaar bij hebben. En nochtans moeten we frauderen. Het zou zeer moeilijk leven zijn; als we moesten bestaan op onze grammen van het comité of op wat we mogen houden van onze eigen voortbrengsels.

p.79

Per persoon en per jaar mogen we maar 90 kg aardappelen hebben; dat is minder dan 250 gr per dag en 250 gr is nog geen 3 ongeschilde middelgrote aardappelen en hier of daar zit er dan nog een rotte aardappel tussen, zodat

---

<sup>80</sup> Sors Edouard Jean-Baptiste (Meldert), was gehuwd met Barbara Bills (Willebringen); hij was dagloner en ze woonden Nerm 46 toen; het echtpaar had vijf kinderen, het moet hier gaan om één van de twee oudste zoons: Clément (°1890) of Guillaume (°1894)

we het moeten stellen met twee aardappelen per dag, tenminste dan toch voor wie er zelf kan planten; wie zijn aardappelen moet hebben van het comité heeft er niet eens twee per dag.

Van het comité krijgen we 225 gr bloem per dag. Al wie werkt en minder dan 1.800 F per jaar verdient krijgt een supplement van 50 gr. De boeren mogen 7.8 kg. tarwe per maand en per kop laten malen, wat 260 gr per dag betekent. Dat levert je per dag drie kleine boterhammen op.

Boter krijgen we ook: 100 gr per persoon en daar moeten we dan 2 weken, soms 3 weken of nog langer mee toekomen. Smeer dan maar boter op je boterhammen!

Het is al lang geleden dat het comité nog rijst of vet heeft bedield. Tussen haakjes: het schijnt dat we er binnenkort terug zullen krijgen.

Bij dit alles komt nog 750 gr suiker per maand en een goede portie kunsthoning (ik weet niet juist hoeveel<sup>81</sup>, dit krijgen we van de Duitsers; hier zie je eens te meer hoe goed de Moffen voor ons zorgen).

In restaurants mag drie dagen per week geen vlees worden opgediend, gelukkig zijn er niet genoeg Moffen om dat te controleren bij de particulieren

p.80

en de beenhouwerijen waar de verkoop van vlees nog niet fatsoenlijk gereguleerd is. Het is alleszins verboden van een voorraad vlees in huis te hebben, en vergeet niet dat een kilogram vlees hier 10 F kost, in Tienen 13 F en te Brussel 18 F. Varkensvlees is er niet meer.

Ik geloof dat we zonder beperkingen groenten mogen kopen, maar ze staan excessief duur geprijsd. Eieren zijn nog altijd zeer duur, 0.50 F, en ze zijn niet altijd te koop.

En nu een overzicht van wat wij dagelijks mogen eten:

's Morgens: een hele kleine boterham met een beetje boter en een beetje honing.

's Middags: twee aardappelen met nogal wat vlees of eieren als je genoeg geld hebt en als je thuis eet, en nogal wat groenten als je er in de tuin hebt of wanneer je er, mits contant geld, hebt kunnen kopen.

In de namiddag: één kleine boterham met een beetje boter en een beetje honing; om te drinken is er water, gekleurd met koffie, een beetje melk en een beetje suiker<sup>82</sup>.

's Avonds: hetzelfde; maar als je geld hebt kan je nog vlees kopen, maar roep het dan niet van de daken of verklap het niet aan de Moffen, want tweemaal vlees eten per dag is een misdaad.

Ziezo, het menu van een rijkard.

De armen eten:

Hun kleine boterham enz. 's morgens.

Hun twee aardappelen met een bord volksoep 's middags.

De twee kleine boterhammen in de namiddag en 's avonds.

En dan zijn ze nog verplicht hard te werken om genoeg geld te hebben om die 'grammen' te betalen. Er is dus geen andere mogelijkheid dan frauderen.

Zonder een 'permis' is het verkopen, kopen of vervoeren van aardappelen een 1<sup>ste</sup> misdaad;

Zonder 'permis' kopen, verkopen, vervoeren en malen van graan is een 2<sup>de</sup> misdaad;

Zonder toelating of aangifte een varken vetmesten of een reserve vlees hebben is een 3<sup>de</sup> misdaad;

Zonder 'permis', of beter tegen het reglement in granen branden om er...koffie van te zetten is een 4<sup>de</sup> misdaad. (Er zijn nog veel meer misdaden tegen de voedselvoorschriften).

De aardappelen die gaan wij kopen, die gaan wij 's avonds of 's nachts halen en als wij er veilig mee thuis komen, dan verbergen we ze.

Graan laten malen is niet moeilijker, wij gaan de molen binnen langs de achterkant, langs de weide om te zien of er geen Moffen aanwezig zijn, dan gaan we binnen, laten malen en bevestigen het 'geleitschein' van iemand anders op onze zak, ingeval de Moffen zouden binnen komen tijdens het malen. Als je onderweg geen Moffen tegenkomt en als ze je niet in de molen betrapten zonder 'geleitschein', dan heb je bloem. Wie een 'geleitschein' heeft kunnen bemachtigen, gebruikt tweemaal

p.82

het papiertje, maar als je terugkomt van de molen en je hebt het ongeluk Duitsers te ontmoeten met een toelating die niet door de molenaar afgetekend is, ben je strafbaar en wordt je bloem altijd geconfisqueerd.

Vorig jaar was het zo dat wie minder dan 1 ha ging aren lezen of minder dan 1 ha bewerkte, een kleine hoeveelheid meer mocht laten malen per maand (maar ik weet niet of dat nog geldt voor dit jaar).

Ziehier ter lering een kleine dialoog tussen de gemeentelijke overheid en grote eigenaar, zelf niet landbouwer:

'Mijnheer, geef mij een toelating om 50 kg tarwe te laten malen'

'Waar komt dat graan vandaan?'

'Ik heb het van één van mijn huurders gekocht.'

---

<sup>81</sup> Ze schrijft in voetnoot onderaan de pagina: 550 gr.

<sup>82</sup> In voetnoot schrijft ze: suiker 25 gr per dag, honing 18 gr.

'Heel waarschijnlijk zijt ge niet op de hoogte van het feit dat ge geen granen moogt kopen, ge moogt alleen zelf zaaien en oogsten ofwel gaan aren lezen., ge hebt geen grond bewerkt, want ge hebt er geen aangifte van gedaan!' 'Excuseer mij meneer, maar ik heb mijn tarwe bijeen gelezen!'<sup>83</sup>

Rogge mag niet gemalen worden.

Er gaat iemand een '*geleitschein*' vragen voor rogge.

'Rogge toch niet! Dat moogt ge niet hebben, zet tarwe op het briefje.'

'Maar ik heb geen tarwe'

'Maak van uw rogge tarwe.'

Die persoon hoort het in Keulen donderen!

'Ga hier of daar wat tarwe halen en zet dat bovenop de rogge'

En het '*geleitschein*' voor tarwe werd afgeleverd.

p.83

Nu ik toch bezig ben met de kleine moeilijkheden op te schrijven, de kleine ongemakken en de kleine plantrekkerij van het leven van vandaag, zal ik nu een paar scènes beschrijven.

Wat ik gezien heb op de tram: Vanaf Hammille<sup>84</sup> zaten we met vier in een compartiment; mama en ikzelf, en nog een dame uit M. en haar echtgenoot. Maar onder een bank stond een korf zonder eigenaar. Mama wees me er op en zei: 'Kijk een korf die blijkbaar werd vergeten, verwittig de conducteur.' 'Hé maar, dat is zeker boter die moet gesmokkeld worden' antwoordde ik. 'Of aardappelen' 'Wie weet'. Aangekomen in Sint-Joris-Weert, nadat de tram al enkele minuten stil stond, komen er als een wervelwind 4 of 5 plezante mannen binnen, gaan direct op de korf af, zetten hem boven op de bank en nemen er pakjes uit en stoppen ze in hun zakken. 'Pak aan, wil jij ook een spaarcentje' vraagt één van die mannen aan een andere. Aan die man was te zien dat hij geen beroepsbedrieger was. 'Ik zou het niet kunnen verstoppen.' 'Steek het in je zak, je riskeert er niets mee, het weegt maar een pond.' De andere houdt het pakje onder zijn vest vast. 'Zeg, steek dat eens wat beter weg, zet het in de zak van je vest.' Er blijven in de korf twee andere pakken liggen, heel waarschijnlijk hun boterhammen, ze vertrekken met hun boter... ik bekijk mama. Zonder twijfel zal er een Mof komen inspecteren; en inderdaad komt er 2 minuten later

p.84

een Mof ons compartiment binnen (de tram stond nog altijd stil), en vraagt wat er in onze tas steekt:

'Boterhammen'

'*Offenen*'

'*Nein, nein*, niet open, het zijn boterhammen'

'Ah' zei hij nog in het Duits, maar heel beschaamd 'Ik had verstaan dat het boter was'

Dat was nu een van die Mofsen die wij hier een goede noemen, maar in realiteit is het een soort van aap, zonder verstand, met de wil van een rund, het hart van een straathond, en een parkietentong, alles verpakt in een mensenhuid.

Die Mof is in ons compartiment gebleven en de vijf hebben plaats genomen in het compartiment ernaast, juist op het moment dat de tram zich terug in beweging zette. Pas toen we in Brussel toekwamen zijn ze hun korf komen ophalen.

Overal in Brussel, zelfs bij de meest wildvreemden, spreekt men u aan over de boter die niet te krijgen is tenzij aan 28 F per kilo, over de aardappelen die 2.75 F per kilo kosten, vlees dat 15 of 18 F kost, ajuin die 3 F kost, enz. Bij de terugkeer van Brussel heeft mijn opgekropte woede voor de Mofsen zich een beetje kunnen manifesteren, en wel op de volgende manier:

Om een goede plaats op de tram te kunnen bemachtigen was ik vooraleer de tram stopte, ter hoogte van de deur van een wagon gaan staan; naast mij stond een 'Pruisisch officier' die de deur langs de andere kant vasthield. Ik kreeg dat in het oog en ik wou opstappen vooraleer de mensen die wilden uitstappen dat konden;

p.85

de Mof had het gezien en stapt tegelijk op de tram; volledige blokkade van ingang was het gevolg; ik gee" f hem een duw om eerst te zijn, hij antwoordt '*ich muss erst*'. Daardoor ontsteek ik in vlamme woede en ik geef hem een ferme stomp in de rug. Hij geeft mij twee felle elleboogstompen terug, die mij zeer deden; ik antwoord met nog twee of drie vuistslagen, maar hij bleef duwen zonder acht te slaan op mijn vuistslagen die wel niet veel pijn zullen gedaan hebben aan een zo ruwe borstkas, ik sloeg nochtans hard en hij wrong zich binnen voor mij! De kracht overwon! Ik vond een plaats rechtover dit soort adelaar met al zijn eretekens.

Nu een ander geval:

---

<sup>83</sup> Nadat de oogst van het veld was mocht wie wou het achtergebleven graan gaan oprapen tot eigen profijt, dat nomen we 'aren lezen'.

<sup>84</sup> Hamme-Mille.

Enige tijd geleden was er hier te Hoegaarden iets dat ontregeld was aan hun spoorweg. De gemeente moest 2 à 3.000 marken betalen als schadevergoeding of boete, maar zij weigerde, en sindsdien moeten elke dag twee Hoegaardiërs de spoorweg dag en nacht bewaken. In geval zij hun wacht niet optrekken komen de Moffen ze bij henthuis uithalen om hen met geweld naar hun job te brengen en zij, de Moffen, bewaken gedurende die tijd onze molen. Dat noemen ze de omgekeerde wereld.

Enige tijd geleden hadden de veldwachters van Hoegaarden een 'smokeleer' (sic) aangehouden die een veertigtal zakken witte bloem in een treinwagon had geladen,

p.86

de bloem werd naar het lokaal van het plaatselijk comité gebracht, maar ik denk dat de Moffen toch wel ruim hun deel gehad hebben; 2 dagen later kwam men dezelfde smokkelaar tegen geflankeerd door twee Moffen. Ongeveer hetzelfde heeft zich voorgedaan eergisteren tijdens de nachtelijke uren. Veldwachters van de gemeente hebben een smokkelaar met bloem aangehouden, maar omdat hij vergezeld was door 2 Moffen kon de bloem niet aangeslagen worden, maar er werd wel proces verbaal opgesteld. 't Is toch wel erg dat wij tekort hebben en zoveel moeten zien afpakken door de Moffen.

Wanneer de Moffen hun ronde doen om koper, granen, aardappelen, enz. te komen halen bieden wij hen een boterham of een likeurtje aan, of een glas bier of wijn en dan vergeten ze van rond te zoeken! Arme Moffen, die zich zo gemakkelijk laten verleiden!

Daar is nog wat anders, namelijk de bedwelming van de marken! Opnieuw een voorval op de tram. Wij zitten in de wachtzaal! Een koopman heeft een varken gekocht van een kleine boer voor 1.575 F, en dat kon geen vet varken zijn.

Deze boer was van het type van de kleine een beetje onnozele pachter, hebzuchtig en wantrouwend. Hij had een mager, bleek en langwerpig hoofd en een geprononceerde kin. De koopman was het type van de plezante makker en had een rond en rood gezicht, geld bleek voor hem op eerste gezicht van geen tel te zijn, maar toch zal hij proberen zoveel mogelijk winst te maken en hij zal daarvoor alle truckjes gebruiken.

p.87

Daar zitten ze dan aan een tafel in een hoek van de wachtzaal, de pachter recht en stevig op zijn stoel; de koopman, nonchalant half op de zijne. Er heeft zich een kring van toehoorders gevormd. De koopman telt 1.575 F neer in biljetten van 20 en 50 mark. Ons boertje kijkt naar het geld, dan weer naar de handelaar en zo verschillende keren; met een ferme greep neemt de koopman de briefjes terug op en hertelt ze een tweede, en dan een derde maal en nog een vierde keer voor de onnozele die nog altijd niet weet of de rekening klopt, maar dan toch, zonder iets te zeggen de biljetten opraaft en naar de toeschouwers kijkt die met hem de aap houden. Hij draait zich om en zoekt een vrije tafel; hij vindt ze aan de overkant in de hoek en daar gaat hij dan zijn geldbriefjes mooi gelijkstrijken, steekt ze zijn portefeuille en steekt hem zo diep mogelijk in een binnenzak van zijn jas. Dan gaat hij naar het buffet, en terwijl men hem vraagt om te trakteren, neemt hij uit zijn vestzakje juist genoeg centen om voor zichzelf een glas te betalen. Hij beweert niet meer op zak te hebben en dat hij toch geen briefje van 'twintig frank' kan wisselen om te trakteren.

Al die koopmannen spelen kaart op de tram met briefjes van 2 mark, en die vliegen er nogal door, de gescheurde briefjes gooien ze op de grond, ze worden terug opgeraapt, verder weggegooid enz. Het is er goed aan te zien dat de marken nu aanzien worden als geen waarde hebbend, dat komt

p.88

omdat het leven zo kostelijk en moeilijk is en omdat zij die geld willen verdienen, hetzij met de Moffen, hetzij door de arme Belgen af te persen die ondanks alles willen leven, nu op één dag meer verdienen dan vroeger op een gans leven. Hun vingers trekken de marken aan en ven vlug glippen ze er weer uit!

Roza is donderdagmorgen betrapt met 25 kg rogge die ze wou laten malen. Maar vrijdag heeft ze een 'permis' gekregen voor 25 kg en ze is vijfmaal met dezelfde toelating terug naar de molen geweest! Zij heeft dus minstens 125 kg laten malen in plaats van 25 kg!

Vorig jaar zijn de Duitsers bij alle landbouwers haver gaan opeisen, de Moffen hadden de zakken verzegeld, maar ze lieten ze bij de boeren staan tot zij ze nodig hadden. Op het einde van het seizoen stonden al die zakken nog bij de kleine boeren, die zelf geen eten meer hadden voor hun vee, ze hebben die zakken dan zonder toelating open gemaakt en daarvoor moeten ze nu naar de 'Kommandantur'. Daar worden ze ondervraagd. De eerste vraag gaat erover of ze katholiek of liberaal zijn, daarna of ze rijk zijn, of ze onroerende goederen bezitten en de vraag over de haver komt laatst.

Een landbouwer uit Nerm had geantwoord dat zijn haver

p.89

niet droog genoeg was en dat hij, om te verhinderen dat het begon te gisten, de zakken had geopend en de haver op de houten vloer had uitgegoten, maar dat de ratten het eten gevonden hadden, en, dan was de kat er door gelopen,

en dan had hij de haver door de molen gedraaid om ze te zuiveren en door ze te drogen ook nog, was er gewichtsverlies, en zo kwam het dat hij veel minder haver had, of misschien had hij wel niets meer over. Al deze zaken zijn voor de Duitsers winstgevend. Ge zult wel zeggen dat ge de boetes niet betaalt, maar de Moffen hebben middelen genoeg om te doen betalen. En ge zult betalen! (zondag 23.09.1917)

Een (Duitse) ballon van papier is deze morgen neergekomen in het station. Diegene die van wacht was heeft hem naar de burgemeester gebracht. (maandag 24.09.1917)

Wat een ineenstorting van de prijzen! Boter die enkele dagen geleden nog 20 F per kilo kostte is er nu nog 10 waard. De varkens zijn afgeslagen van 18-20 F per kilo tot 12. Drie weken gelden moesten we 60 F neertellen voor één kilo koffie, nu kost hij nog 20 F de kilo. Cichorei is 7 frank goedkoper geworden en kost nog 5 F. En dat allemaal op enkele dagen tijd; zolang als het duurt zal alles aan normale prijzen te krijgen zijn. Sommigen zeggen dat dat de voorbode is van vrede; maar is het niet eerder een kunstmatige correctie! Het is nu wel zo dat er nogal

p.90

over vrede wordt gepraat; maar praten is één ding en echte vrede nog wat anders, dat is het probleem. (woensdag 26.09.1917)

Ik heb hier ergens vooraf geschreven dat wij 250 gr. aardappelen per dag hadden, maar het is maar 190 gr. Met een affiche maken de Moffen ons duidelijk dat het onze fout is als we en tekort aan levensmiddelen hebben. Het is omdat wij er een zwarte markt op nahouden en door het gebrek aan solidariteit van de Belgen. Zij bezorgen ons inderdaad, of beweren het toch, onze grammen te bezorgen, maar wie kan daarvan in leven blijven? Dus is de zwarte markt nodig, maar ik heb niet gezegd dat er geen misbruiken zijn. Er is zelfs een enorm misbruik! door de hamsteraars enz. Maar als de Moffen onze handel nu eens zouden vrij laten en niets van ons zouden roven voor zichzelf, dan zouden de prijzen nooit zo uit de pan gerezen zijn.

De Duitsers kondigen nu al aan dat steenkool deze winter zeldzaam zal zijn. Om er aan te geraken zullen we nog stappen moeten zetten en een pak reglementen vervullen. Zo zie je duidelijk dat als de Duitsers hier niet zouden zijn er absoluut geen steenkool zou zijn, want steenkool is iets zeldzaams in België, vooral sinds wij door de Moffen geregeerd worden. (zaterdag 29.09.1917)

Zij hebben ons van het comité 7 kilo bloem per week afgetrokken, omdat we tarwe en rogge op onze grond gehad hebben. Vorig jaar mocht al wie minder dan

p.91

één hectare bewerkte die opbrengst bij zijn rantsoen voegen. Nogal wat mensen hebben natuurlijk granen gezaaid om wat supplementaire grammen te hebben. Deze mensen zijn nu ontevreden, zij beweren er beter vanaf geweest te zijn indien zij niets zouden gezaaid hebben, maar frauduleus zouden gekocht en gemalen hebben. Zij zouden de moeite niet moeten doen hebben om grond te bewerken en aangifte te doen (en opnieuw aangifte te doen, op elk willekeurig moment, om op het einde de opbrengst toch niet te krijgen als supplement. Wijzelf hebben nog niet de gelegenheid gehad om ons graan te laten dorsen en toch trekt men ons elke week al 7 kilo bloem af. Papa heeft een beetje gedorst met een stok en wij malen elke avond de korrels met de koffiemolen. Deze week is de molen van Geens open en wij zouden een toelating kunnen krijgen om te malen, maar onze hoeveelheid gedorst graan is te klein voor de toelating die we zullen krijgen. Het is dus nutteloos van naar de molen te gaan, want we zouden ons evengoed alles kunnen afnemen onder voorwendsel dat het niet het graan van de toelating is, omdat de hoeveelheid veel te klein is.

Vandaag heb ik de oorlogskroniek van de 'Wochenschau' van gisteren gelezen. Volgens deze kroniek maken de geallieerden geen enkele vooruitgang. De Fransen staan op zeer zwaar rantsoen.

p.92

Ze krijgen per maand maar 550 gram suiker? Ook het brood is gerantsoeneerd, ze krijgen slechts 500 gram, maar de Moffen 'Wochenschau' schrijft er niet bij of dat per maand, per week of per dag is.

Onze koning, als we tenminste toch die kroniek mogen geloven, is een dwaas, omdat hij niet gebruik maakt van de gelegenheid die de Moffen hem bieden om vrede te sluiten en terug te keren naar België waar, sinds de drie jaren dat de Moffen ons regeren, er een grote welvaart heerst. Maar het is niet Duitsland dat aan België schadevergoeding moet betalen, maar België moet Duitsland schadeloos stellen voor de Duitse militaire verwoestingen in België. België heeft zich immers niet aan zijn neutraliteit gehouden, België mocht niet mee vechten, maar volgens zijn neutraliteit moest zij de legers van de Moffen laten doortrekken! Van welvaart gesproken!

En toch was er welvaart. Bij de openbare verkoop van M. Sweerts is alles zeer duur gegaan.

De oude effecten waren aan fabelachtige prijzen en waarom eigenlijk 'Welvaart'? Er zijn toch genoeg merken in België naar het schijnt om dat allemaal te betalen. Maar als er nu meer nieuwe dingen zouden zijn en meer levensmiddelen dan zouden er niet zoveel merken nodig zijn. Is dat welvaart, elke dag zwart brood eten, altijd te weinig eten, graan malen in een koffiemolen, in lompen te moeten rond lopen, de wol van onze matrassen te moeten spinnen, met hout stoken in de plaats van met steenkool, klompen dragen en geen laarsjes, dekens kleuren om overjassen van de maken, met ossen het land bewerken en niet met paarden, steenkool aan de mijn gaan ophalen met een kruiwagen, een brood lenen als niet genoeg heeft, bieten eten in de plaats van aardappelen, enz., enz. (maandag 15.10.1917)

Sinds een week horen we hevig kanongebulder. Er vliegen geregeld vliegtuigen over. Aan het westelijk front schijnt alles goed te verlopen, maar in Rusland en Italië loopt het niet op wieltjes.

Laatst heb ik geschreven over een grote prijsdaling voor alles, maar dat was maar een licht briesje! Om ons graan te malen hebben we nu een kleine molen die ons 60 F gekost heeft en het is een soort grote koffiemolen, die voor de oorlog een tiental frank kostte.

In wat voor tijd leven we toch!

Laatst was op een avond Joséphine aan het spinnen en ik was aan het malen. Er komt iemand binnen en ik gooi vlug een laken over mijn molen en laken op haar spinnewiel. Twee heren kwamen papa ophalen om patrijzen te gaan jagen! Heren die gingen stropen! Op dat ogenblik komt ook de secretaris binnen om zijn karabijn op te halen, dat hij in het begin van de oorlog bij ons had achtergelaten.

p.94

Weinig later verdwenen de stropersspullen, maar de secretaris zelf bleef in de andere plaats om zijn karabijn voor iedereen verborgen te houden! We zijn bezig met de tijd door te brengen met allerlei zaken te verstoppen en de verschillende huishoudelijke ambachten te verstoppen. (vrijdag 16.11.1917)

Een flamingantische bijeenkomst was voor vandaag aangekondigd.

Ziehier het relaas: het uur was vastgesteld na de hoogmis, de plaats, aan de deur van de kerk. Zoon Stes begon een discussie met de flaminganten om als eerste het woord te mogen nemen. Als zij hem het woord niet hebben gegeven heeft hij het alleszins genomen. En hij heeft van leer gegeven tegen de activistische flaminganten en tegen de Moffen; tegen hun acties en tegen hun werken, terwijl hijzelf bevestigde altijd Vlaming te willen blijven, maar vooral ook Belg. Hij werd regelmatig onderbroken door applaus. Toen hij gedaan had kreeg hij weer applaus en de toehoorders vertrokken samen met hem. De flaminganten zijn op de kleine muur geklommen; ze waren omringd door enkele kinderen, terwijl overal op de Grote Plaats, op grote afstand van de flaminganten, groepjes stonden die de flaminganten uitjouwden en uitfloten. Nooit van mijn leven heb ik zo een kabaal meegemaakt om iemand uit te jowen.

p.95

Ondanks alles hebben ze hun zeg gedaan, al was het dan voor de kinderen, maar voortdurend hoorde men van de ene hoek en dan weer van de andere hoek van de Grote Plaats gejuw of een fluitconcert; het was een prachtige en geslaagde tegenbetoging. Iedereen heeft vandaag plezier gehad. En zeggen dat er zich zulke scènes voordoen in alle Vlaamse steden en gemeenten. Het is spijtig dat in Wallonië, zoals in de andere landen de Vlamingen allemaal aanzien worden als flaminganten! (zondag 18.11.1917)

Gisteren in de avond heb ik nog iets moois meegemaakt. In de loop van de namiddag had men twee geschreven documenten van de moffen gebracht. Eén van die twee had de pretentie van in het Vlaams te zijn opgesteld, maar dat Vlaams zou heel moeilijk begrepen worden door een Vlaming die nooit een woord Duits zou gelezen of gehoord hebben. Ik heb de slappe lach gekregen toen ik het las. Volgens dit document had Fille Louis de Rom., toen de Moffen zijn aardappelen kwamen wegen 1.087 kilo slechte aardappelen en maar een kleine hoeveelheid goede, in de 400 of in de 200 kilogram, maar dat weet ik niet meer zo goed. Om kort te zijn, hij had 470 kilo aardappelen tekort om de hoeveelheid te hebben die hij mocht houden voor zijn eigen consumptie en die zou hij gewild hebben van de gemeente. Onze man dus; ging

p.96

gisteren in de namiddag naar de burgemeester en deze bezorgde mij de documenten. Nadat ik ze gelezen had, zette ik ze opzij want hij vroeg ze maar terug tegen de volgende morgen. 's Avonds werd er aangebeeld, het was de meid van de burgemeester om de papieren terug te halen. Ik zei haar dat ik ze nog niet vertaald had, maar ze had de opdracht van ze zo terug mee te nemen. Twee minuten later kwam de knecht om mij op te halen. De Mof was daar en in alle staten, zei hij. Ik ging de woonst van de burgemeester binnen; De Mof zag rood van woede, het zweet druppelde van zijn voorhoofd. De burgemeester begon met mij te ondervragen, hij vroeg mij waarom die papieren bij mij waren enz., maar de Mof vond het eigenaardig dat de Vlaamse brief moest vertaald worden. Ik legde dan

uit waarom de burgemeester dit Vlaams niet goed verstond; die Mof luisterde naar mij zonder te onderbreken. Na mijn uitleg vroeg hij of ik 'onderwijzerin' (sic) was en dan liet hij verstaan dat hij de auteur van dat document was en dat hij over een zekere macht beschikte en officier was, heel waarschijnlijk om mij te imponeren. Maar de burgemeester kwam er tussen: 'Nu dat ge een beetje rustig zijt, luister eens naar mij' en hij begon uitleg te geven over die aardappelen en het verdwijnen van de papieren.

p.97

De Mof luisterde maar met een half oor en als de uitleg over de helft gegeven was onderbrak hij de burgemeester en hij zei: 'Dat moet ik allemaal niet weten, maar ik zou willen weten waarom ge mij een 'smeerlap' (sic) genoemd hebt. Daarop sprong de burgemeester ineens recht uit zijn zetel en antwoordde: 'Als ik dat ooit gezegd heb, mag ik direct dood neervallen, trouwens zoiets was zelfs niet in mijn hoofd opgekomen en trouwens Fonsine was hier en heeft alles gehoord wat ik gezegd heb'. Fonsine (= Alphonsine) protesteerde ook en zij wendde zich tot mijn en zei: 'Juffrouw, gelooft gij dat ik zoiets zou durven zeggen hebben?' en ik heb fijntjes geantwoord; 'Dat de burgemeester u zo zou genoemd hebben moet ge niet geloven, hij zal het nooit doen, maar als ze u ooit komen vertellen dat ik u zo genoemd heb, zou u het mogen geloven'. Ik weet niet of de Mof zal begrepen hebben dat ik niet alleen de Mofpen met die naam aanspreek, maar dat ik ze ook echt aanzie als zo zijnde; een Mof heeft een beperkt verstand. De Mof vond dat wij tegen hem waren uit vooringenomenheid, hij verzekerde ons dat hij niet bang was, dat hij het was die de macht had om te laten veroordelen en zelfs te laten fusilleren! En zo werd er maar verder gediscussieerd. De burgemeester en de Mof waren de hoofdrolspelers, maar iedereen deed zijn zegje; ofwel

p.98

was het de echtgenote van de burgemeester die er tussen kwam als een kleine furie, ofwel de meid die haar uitleg traag en met een gedecideerde stem brengt, en dan was er nog een zekere Mil, die er als een filosoof zijn zegje tussen plaatste, ofwel zei ik wat terwijl ik binnenpretjes had. Toen de discussie minder hevig werd ben ik vertrokken en misschien zal hij de Mof getraakteerd hebben om hem helemaal voor zich te winnen, maar de aardappelen, die waren al beloofd!

Deze morgen ben ik de burgemeester tegen gekomen en hij zei: 'Awel, jufvrouw, hebt ge ooit zulk eene beest gezien!' (sic) Ik zou ook aardappelen mogen krijgen.

Nog altijd hevig kanongebulder.

(maandag 26.11.1917)

Er wordt verteld dat er hier aan het front een wapenstilstand is!

(zondag 16.12.1917)

We wordt met de minuut mooier. Er zou aan het front grootscheeps verraad zijn uitgebroken.

(maandag 17.12.1917)

## 1918

Ik heb op mijn eentje de jaarwisseling gevierd. Om elf uur 's nachts begon een zeer hevig kanongebulder. Maar om middernacht waren de salvo's nog heviger. Om 11 uur of het middernacht van de Mofpen was het hun nieuwjaarswens en om middernacht was het de wens van de geallieerden.

(dinsdag 01.01.1918)

In elk huis wordt er een bericht gebracht om het koper in te leveren. Ik ben er zeker van dat veel mensen nog altijd schrik zullen hebben! Vandaag hebben we de kachel van ons salon verstopt en de koperen stangen van de trap. Het enige koper dat we hier nog zichtbaar hebben is de waterpomp die we elke dag gebruiken, de krukken van de ramen en de carbuur lamp.

(donderdag 17.01.1918)

Gisteren was het leveringsdag. Het schijnt dat de dorpsgenoten redelijk veel koper hebben binnengebracht. Het is schandalig! 'Zij' doen vandaag hun ronde. Ik had een schort aan het keukenraam gehangen. De Duitser ging er direct de schort afhangen, maar hij zei niets. Dan keek hij naar de lamp en vroeg of we die gebruikten. Natuurlijk antwoordde ik bevestigend. Hij stond stil bij de piano en omdat al het koper weg was, vroeg hij of wij het binnengebracht hadden. Ik heb ferm geantwoord dat het inderdaad het geval was, gelukkig vroeg hij niet

p.100

om het bewijs te tonen en ik zij natuurlijk niet dat we ons koper aan een schuilplaats hadden geleverd. In het salon begon hij op het doek te kloppen dat de opening van de schouw verborg. Hij wou ook nog boven gaan kijken, maar

ik zei dat er boven niets was. Toch wou hij gaan zien. Terwijl hij de trap opging bekeek hij heel goed de traploper niet was vastgehecht. Boven deed hij alleen de deur eens open rechtover de trap en weg was hij na het noteren van ons huisnummer. Als ze de volgende keer komen zullen de venstergrepen ook verdwenen zijn.

Bij Ros(ier) was er een kleine overal aan het rond zoeken, hij had de cidervaten gevonden en beweerde dat er dus ook tinnen maten moesten zijn. Tin, tin, tin. Al wie ik vertelde dat ik gezegd had dat het koper van de piano was binnen geleverd, vonden mij onvoorzichtig. Ikzelf vind het laf van koper naar de Moffen te dragen onder voorwendsel dat ze dan minder huiszoekingen zouden doen. Waarom schrik hebben als ge het goed verstopt hebt. Weet men dan niet dat het onmogelijk is van grondige huiszoekingen te doen, zeker op de buiten en dat deze soldaten zich gemakkelijk laten omkopen! Al het koper dat men hen gedragen heeft, dat hebben ze zeker en ik kan niet geloven dat wie niets geleverd heeft meer moeilijkheden zal krijgen dan de anderen. Het is nu drie jaren dat we onder het juk van de Moffen leven en toch zijn er nog zoveel mensen die schrik hebben.

p.101

Het is belachelijk! Er zijn ook mensen die veel koper in huis laten liggen en wanneer de Moffen komen laten ze het allemaal meenemen zonder te protesteren.

(zaterdag 19.01.1918)

We hebben El. Naar Dongelberg gebracht. Op de steenweg naar Jodoigne hebben we veel kruiwagens gezien met steenkool. Wat een miserie! Arme mensen toch die met de kruiwagen naar Charleroi moeten om wat steenkool te hebben; en nu kan men profiteren van het mooi weer. Gisteren zijn een dertigtal Hoegaardiërs vertrokken.

(Vrijdag 01.02.1918)

Sinds enkele tijd hebben de activisten de regering van Le Havre 'afgezet' en wij hebben nu ministers hier in het land! Minister van het leger, minister voor de marine enz.!! en het schijnt dat de president van onze republiek prins Ruprecht van Beieren is.

Gisteren hebben de activisten een meeting willen houden te Tienen, maar ze zijn zo hevig uitgejouwd en uitgefloten dat ze zelfs niet uit de kazerne zijn durven komen, dan op het uur van vertrek, en dan hebben de Moffen, hun trouwe waakhonden, hen naar het station gebracht. Het schijnt dat er zelfs te Leuven troebels waren. Zo ontvangen de Vlamingen hun activistische afgevaardigden! Ik denk dat het zo ook verlopen moet zijn in Polen toen de Moffen er het koninkrijk geïnstalleerd hebben.

We verwachten dat er deze week vluchtelingen zullen toekomen.

(maandag 11.02.1918)

p.102

Ik heb de waarheid geweld aangedaan. De activisten zijn niet alleen uitgefloten geweest, ze hebben ook nog een rammeling gehad zodat er twee geneesheren zijn aan te pas gekomen om hen te verzorgen. Hun gezicht was helemaal bebloed; de ene was een stuk van zijn baard kwijt, de andere zijn schedel lag open enz. Eén van deze flaminganten was minister Tack no wel, hij kwam uit het station als de stoet van de anderen al vertrokken was; er was zoveel volk op straat dat hij niet gerust was en hij ging tussen twee Moffen officieren stappen, die ook de straat begonnen af te wandelen, maar de Moffen wilden er zich niet mee moeien en maakten rechtsomkeer. Minister Tack stond nu alleen op de straat en hij werd direct aangevallen door een groep en het regende harde slagen, tenslotte kon hij ontkomen en vlak bij een schildwacht gaan staan. Hij dierf zeggen; 'Lafaards, duizend tegen één, dat zijn geen mensen meer dat zijn beesten;' (sic) In hun redevoeringen spreken zij in naam van 4 miljoen Belgen, maar als het er op aankomt van te overtuigen en tegen diezelfde Belgen te vechten, dan zijn er duizend tegen één!

Sinds gisteren horen wij weer hevig kanongebulder.

(woensdag 13.02.1918)

Gisteren tegen de avond was er zeer hevig kanongebulder, vandaag horen we ze niet meer. Sinds de 24<sup>ste</sup> februari zijn de Em. terug, ze hebben 5 of 6 weken gevangenis achter de rug, maar het schijnt

p.103

dat ze al terug aan het werk zijn sinds maandag.

(maandag 04.03.1918)

Er is dikwijls hevig kanongebulder, en we zien ook vrij dikwijls vliegtuigen, meestal hoog in de lucht. De Moffen brengen dikwijls munitie aan in het station hier. Ik denk dat er voor het ogenblik nog altijd is.

Sinds enkele tijd al komen de Moffen de wol van de matrassen ophalen, daarom verstopten heel wat mensen hun wol en sliepen ze op stro. De Moffen hebben er zeker lucht van gekregen want nu hangt er een affiche waarop

staat dat het verboden is op stro, op hooi of op 'kaf' te slapen, tenzij men kan aantonen dat men al op stro sliep voor de oorlog.

Sinds enkele tijd is er ook beslag gelegd op de kerkklokken.

Verleden dinsdag zijn er geallieerde krijgsgevangenen door Tienen gestapt, het ging om een honderdtal Engelsen en 4 Belgen waartussen een Truyens van Hoegaarden.

(dinsdag 16.04.1918)<sup>85</sup>

Al enkele dagen is het grote offensief van de Moffen aan de gang. Ze hebben terreinwinst gemaakt en het schijnt dat ze soms Parijs bombarderen van op 100 à 120 km. Maar is het wel waar? Toen men hier dat nieuws vernam was men weer eens gedeprimeerd, maar niet voor lang, het vertrouwen in de overwinning is aan het terugkomen.

p.104

Maar de meeste mensen denken toch dat de oorlog dit jaar nog niet zal gedaan zijn, tenzij er een revolutie uitbreekt in Duitsland.

(maandag 01.04.1918)

Vorige zaterdag zijn de Moffen voor de zoveelste keer naar koper komen zoeken, nu kwamen ze voor de venstergrepen. Wij hadden ze nog niet afgevezen en dus staan we opgeschreven voor negen vensters en gisteren hadden we onze 18 grepen moeten binnen leveren, maar ze hangen hier bij ons nog altijd aan de ramen. Ik ben benieuwd wat er gaat gebeuren; gaan ze zelf ze komen aftrekken? Of gaan we boete moeten betalen? De toekomst zal het uitwijzen.

Paul G(odin)<sup>86</sup> is al vertrokken sinds 20 april, maar acht dagen later is mijn oom Henri naar de Kommandantur in Tienen moeten gaan. Daar werd hij ondervraagd. Paul was opgepakt! Op Ons Heer Hemelvaart is Germ. aan de Moffen gaan vragen waar Paul werd vastgehouden. 'Ze' hebben naar Leuven getelefoneerd en daar zegden ze dat hij er in de gevangenis zat en dat wij hem kleren en levensmiddelen mochten brengen op vrijdag in de voormiddag. Dus gaan tante H. en J. de volgende dag naar Leuven. In de gevangenis vragen ze naar Paul Godin. De Moffen kijken in een register en zeggen dat hij er inderdaad is, alleen maar had Germ. ook de naam gezien en in de plaats van P. Godin was het Paul Godart.

Een hele uitleg volgt en ze worden naar de geheime politie gestuurd. Ze vragen er naar Paul Godin en de Mof antwoordt hen direct dat hij bij hen in de gevangenis zit, maar om alle verwarring te vermijden zeggen ze dat het wel degelijk om Paul Godin gaat en niet om Paul Godart, en dat verandert de zaak dan. Paul Godin is opgepakt in Limburg en zal dus in Hasselt gevangen zitten, ze telefoneren en vinden Paul. De woensdag mogen we hem pakjes brengen. Maar verleden zondag krijgen ze een kaartje van Paul die schrijft dat hij in de gendarmerie van Maaseik is opgesloten als burgerlijke gevangene, het kaartje was gedateerd te Maaseik op de 3<sup>de</sup> mei. Germ. gaat met de kaart direct naar Tienen. De Duitsers telefoneren naar Maaseik en beweren dat hij nog altijd daar is. Deze reis is heel wat moeilijker. In elk geval vertrekken tante H. en Germ. de dinsdagmorgen naar Hasselt. Ze gaan er naar de gevangenis, om er zeker van te zijn dat hij ondertussen niet is over geplaatst. In de gevangenis weten ze van niets. Ze worden naar mevrouw Joli (meen ik) gestuurd, een dame die zich onledig houdt met de gevangenen. Deze beweert dat er in Hasselt een genaamde Paul Godin is geweest, maar dat hij twee dagen later is vertrokken naar een onbekende bestemming. Mevrouw Joli en tante H. gaan naar de geheime politie. Daar vertelt men hen dat Paul Godin vertrokken is en in Holland zit. Bingo! Holland!

p.106

De Hollanders beweerden dat hij op hun territorium was, hij was nog maar voorbij een draadversperring, 'maar we moesten hem uiteindelijk laten gaan' zei de Mof 'hij was trouwens slechts 15 jaar en we hebben de 2 jongens terug naar Holland gebracht'. Dat noemt men nu geluk hebben; in de klauwen van de Moffen vallen en dan brengen ze je zelf naar de grens. Mevrouw Wieleman is er niet zo goed vanaf gekomen, zij was ook bij de groep, het was een groep van een twintigtal personen. Haar dochter van 11 jaar was al op Hollands grondgebied, maar ze werd gepakt met Paul en nog een andere. De Moffen wilden haar niet lossen, zij beweerden dat ze nog helemaal op Belgisch grondgebied was, enfin, dat was niet verwonderlijk, madame Wieleman had 10.000 op zak!

Laatst hebben ze te Rillaar een brief en een gesmokkeld portret van Clément gekregen door middel van een Mof. Wij hebben begin april ook een portret van Em(ile) gehad langs Zwitserland om. Em(ile) heeft er niets opgeschreven.

(donderdag 15.05.1918)<sup>87</sup>

---

<sup>85</sup> Vermits de volgende dagboeknota gedateerd is op 1 april, kan het ook gaan om zaterdag 16 maart.

<sup>86</sup> Paul Godin (1900-1939), zoon van Hélène Lodewijckx (Hoegaarden 1869-1939) en Henri Godin (1866-1939), Hélène was zus van de dokters Jules en Emile Lodewijckx.

<sup>87</sup> Donderdag 16 mei 1918 is de juiste datum.

Vandaag een brief ontvangen van Em(ile), gedateerd te Zurich op 12 mei.  
(zondag 19.05.1918)

Bij tante H el(ene) hebben ze gisteren een brief ontvangen van Henri en bij Grol(aux)   n van René. Verleden donderdag zijn we te voet naar Scherpenheuvel geweest (heen en weer). We waren met vijf: Bertha, Jeanne, Gabrielle, Joséphine en ikzelf. Geen avonturen of incidenten onderweg. We hebben die dag de hele dag vliegtuigen gezien die opstegen van het plein van Diest.  
(maandag 03.06.1918)

Woensdag is iedereen met de honden naar de controle moeten gaan te Tienen. Papa was met de onze niet gegaan, maar 's avonds was er al een veldwachter om te zeggen dat hij de volgende dag om 8 uur 's morgens te Tienen moest zijn. Papa is dan toch maar geweest, maar omdat onze hond mankt en al 12 jaar oud is riskeerde hij niet veel.

Al een tijd loopt het gerucht dat Hindenburg zelfmoord gepleegd heeft. Dit nieuws geloofde ik niet, maar het schijnt toch ernstig te zijn.  
(zondag 23.06.1918)

Vandaag zijn de Moffen om de venstergrepen gekomen. Zij hebben er 16 afgedaan en ook de klink van de deur van onze kamer meegenomen. 18 grepen waren opgeschreven, ze hebben de twee aan het keukenraam gelaten. Omdat ze totaal onverwachts waren gekomen hadden we er niet aan gedacht van de klink van onze deur te vijzen, ook al was dat alles behalve moeilijk. Het zijn de eerste dingen die de Moffen ons ontnemen, maar ik hoop ten stelligste dat het de laatste zijn, want het is mij teveel geworden. Elke keer als er zoiets gebeurt begint mijn bloed te koken en voel ik nog beter mijn onblusbare haat.  
(vrijdag 12.07.1918)

p.108

veel mensen beweren voor de zoveelste maal dat de oorlog nog dit jaar zal eindigen. Het is het klassieke refrein van de laatste vier jaren. Op dit moment baseren de enen hun bewering op profetieën en de anderen op de politiek, nog anderen op de levensmoeilijkheid. Het leven wordt met de dag inderdaad altijd maar duurder en moeilijker. Een kilo boter kost nu al 35 F; de eieren 1.30 F per stuk, tarwebloem gaat 17.5 F voor 1 kilo. Voor een bloemkool betaalt men 2.5 F en voor een savooikool met veel slechte blaren moet men 0.40 F per kilo neerleggen. Suiker staat bij het comité aan 3.12 F per kilogram, honing kost 1.50 F en de bloem 0.86 F per kilo (denk ik toch), varkensvet kost 5 F, rijst staat aan 1.50 F, c r aline 1 F, boter 9.50 F, maar van alles krijgt men te weinig. Het schijnt dat het vlees afgeslagen is; kalfsvlees dat men 22 F moest betalen kost er nu nog 18. Dat is alleszins de prijs te Hoegaarden, in de stad kost het veel meer. Hier moet je 1 F betalen voor een liter melk. Ik kan niet begrijpen hoe dat men in de stad nog kan leven. De stedelingen klagen, vermageren, meer mensen sterven, en toch gaat het leven verder. Voor het ogenblik is er overal een nogal erge opstoot van 'de Spaanse griep', of 'koorts' of 'Spaanse hoofdpijn'. Wat voor een soort ziekte is dat? Ik weet het niet. Het schijnt zeer besmettelijk te zijn,

p.109

dat men er direct dodelijk ziek van is, maar dat men er van af is na enkele dagen bedrust, het is dus nog zo erg niet. Het is de enige besmettelijke ziekte die er door de oorlog is gekomen, we kunnen er de Voorzienigheid zeer dankbaar voor zijn, want ik kan niet begrijpen dat er niet meer mensen sterven, gezien het gebrek aan zowat alles al lange tijd zeer groot is, vooral in de stad, maar ook op de buiten voelen we het.  
(zaterdag 13.07.1918)

Sinds enkele tijd horen we de kanonnen terug, het schijnt tdat voor de zoveelste keer er een offensief is begonnen en zoals elke keer wordt erbij gezegd dat de Duitsers oprukken. Tegen deze berichten over de oorlog sta ik altijd zeer sceptisch, want al deze wapenfeiten eindigen toch met wat terreinwinst of herwinst van de ene of de andere tegenstander, en de oorlog, zo meen ik toch, wordt er niet door versneld of verlengd. De oorlog zal blijven duren tot zolang de grootmachten niet willen overeenkomen, of tot God tussenkomt om de vrede te laten heropleven. Mochten wij eindelijk onze vrijheid terug omarmen!  
(zaterdag 20.07.1918)

De kanonnen horen we niet meer. Maar er wordt gezegd dat de Fransen en de Amerikanen herwonnen hebben wat de Moffen hadden genomen, en dat moet gebeurd zijn toen we de kanonnen zo hevig hoorden. Als wij de kanonnen horen is dat dus een goed teken voor ons. Het goede nieuws is nog eens aan onze kant.

p.110

Vorige woensdag hebben we vernomen dat Jules in de gevangenis zit, heel waarschijnlijk tot het einde van de oorlog. Clément heeft nog eens een brief geschreven, of beter gezegd, men heeft te Rillaar een brief van Clément ontvangen. Vrijdag heeft Albine twee foto's gekregen van haar echtgenoot met onze Em., wij hebben er een gekregen.

In Hoegaarden wordt er nog alleen over de oogst gesproken, over de diefstallen op de velden, het waken enz. Daar waar de boeren aan het oogsten zijn moet er dag en nacht gewaakt worden, en dan stelen de andere mensen nog zoveel mogelijk. Maar wat wilt ge? Niemand heeft genoeg eten met zijn grammen. Wie geld heeft, veel geld, kan zich 'supplementen' kopen, maar wie geen geld heeft kan niet anders dan stelen en het eten nemen waar zij kunnen, anders ga je dood van ellende, van gebrek of van de honger. Wij hier bevinden ons zo wat tussenin, wij zijn geen landbouwers maar we bewerken toch een beetje grond; wij zijn niet rijk maar we hebben toch een beetje geld. De grammen die we hebben van ons land zouden voldoende zijn om bij het rantsoen van het comité te voegen, maar spijtig genoeg worden die afgetrokken. En dus bevinden we ons uit noodzaak bij de groep van de 'protesteerdere'. Want ook wij willen

p.111

leven tot het einde van de oorlog, en misschien nog veel langer, maar om in leven te blijven moet je eten en om te kunnen eten moeten wij de tarwe die we gezaaid hebben kunnen houden. Bij Van Autgaerden hebben ze de rogge geoogst. Ze waren op hun land, zonder twijfel met stokken gewapend en er waren ook twee veldwachters, maar als tegenstanders waren er ongeveer 300 inwoners van Hoegaarden of van Tienen; 300 uitgehongerde mensen en 'smokeleers' (sic) en terwijl een volgeladen wagen vertrokken was, hebben die 300 uitgehongerden, 'smokeleers' en dieven de rest opgeladen (2 wagens naar het schijnt) en zij ze zijn naar huis getrokken met hun buit, onder de verbijsterde ogen en de machteloze armen van de eigenaars en de veldwachters. Het schijnt dat de oude mevrouw en de oude juffrouwen de ganse nacht gewend hebben. Per slot van rekening is het geen zwaar incident, want die mensen zullen altijd genoeg brood hebben en zelfs wit brood als ze dat willen; zij zullen nu wel vrijgesteld worden van hun verplichte levering, dat graan zal hen ongetwijfeld nog veel opbrengen, en ze weten toch niet wat doen met hun geld, en nu zullen ze tenminste niet moeten wakker liggen om hun geld aan de hoogste intrestvoet geplaatst te krijgen. Wat het ergste is bij dit soort van gebeurtenissen is dat de mensen veel te goed leren stelen.  
(maandag 29.07.1918)

Gisteren heb ik een vlugschrift in handen gehad dat door een geallieerde piloot was uitgeworpen,

p.112

ze willen ermee de Moffen opjutten tegen hun regering. Het schijnt dat de Moffen achteruit trekken; weer eens goed nieuws dus. Maar voor hoelang?  
Het schijnt dat onze kardinaal dringend naar Rome is geroepen, en dat de Moffen hem alle faciliteiten geleverd hebben om te vertrekken en dat hij al op weg is. Zal hij even gemakkelijk kunnen terugkeren? En zal hij ons dan ernstig goed nieuws te vertellen hebben?  
Gisteren ontvingen wij een kaart van Gretly geadresseerd aan Anna.  
(vrijdag 02.08.1918)

Het goede nieuws blijft ons bereiken. Ik weet nog altijd niet of de kardinaal nu al vertrokken is naar Rome, de enen beweren van wel, anderen zeggen dat het niet waar is. Het weer is prachtig en het zou goed zijn moest het aanhouden want de geallieerden zijn nu aan het vorderen.

Onze 'grammen' zijn nog eens verminderd, wat we nu nog krijgen om te eten is verschrikkelijk weinig. Veel mensen zijn al fel vermagerd, dikke mensen worden zeldzaam!

In Diest en omstreken heersen erge besmettelijke ziekten. Het einde van de oorlog is nu meer dan nodig, want België zou een nieuwe ramp kunnen ondergaan.

(maandag 12.08.1918)

Vorige vrijdag heeft de burgemeester zijn overtollige tarwe verdeeld; men zegt dat het gaat over ongeveer 100 zakken.

p.113

Bijna heel het dorp was in feest. Alle gemeentebedienden hebben 50 kg gekregen, al wie helpen dorsen heeft ook 50 kg, zijn huurders van de kleine huizen 25 kg, die van de Fabriekstraat, Grote Plaats, Koffiestraat 25 kg, de gemeentearbeiders 25 kg en buiten al deze gelukkigen heeft hij nog aan anderen meegedeeld, maar zijn tarwe was natuurlijk niet onuitputtelijk en er zijn mensen die natuurlijk niets hebben gehad en dus was er ook een beetje kritiek, maar toch niet al te veel, heb ik de indruk.

Donderdag is een Duitser komen zien naar de fabriek of er geen Belgische gevangenen zouden kunnen in onder gebracht worden. Wat brengt dat nu op voor de Duitsers van Belgische krijgsgevangenen naar België te brengen?

En nu een artikel dat ik toevallig gelezen heb in 'La Belgique' van 19 juli 1918, zesde kolom; ik kopieer letterlijk:  
NIET OVERGENOMEN IN DEZE VERTALING!

p.115

Germ. Heeft mij een gedeelte van het artikel gedictieerd en terwijl ze aan het dicteren was zei ze 'Wat een stomme 'Belgique'. Dat denk ik er ook van. Het kan wel zijn dat dit bijzonder geval van de groentetelers niet klopt; ik weet er tenslotte niets over; maar het kan wel doorgaan als een tafereel van het leven in bezet België.  
(zondag 18.08.1918)

Vandaag was te Hoegaarden de herdenkingsdienst voor de gesneuvelde soldaten. Er was veel volk en een massa bloemen op de katafalk.  
(maandag 19.08.1918)

'La Belgique' wordt interessant, want ik ga er nog wat uit vertellen. Vorige vrijdag was er een bijlage met de toespraak van Hindenburg tot zijn troepen, en moest het een erg vriendelijke toespraak zijn geweest, dan zou ik er nu niet over beginnen. Hij waarschuwt zijn soldaten voor de pamfletten die heel onnozel uit de lucht vallen, zegt hij, zo maar tussen de soldaten. Die pamfletten zijn een vergif voor de geest van zijn soldaten; tijdens de maand juli zijn er 300.000

p.116

van deze papiertjes in de handen van de Duitsers gevallen, die ze lezen en er zonder twijfel te ernstig over nadenken volgens Hindenburg; want deze grote generaal houdt zich veel te veel bezig met de kwade trouw van de geallieerden die een aanslag durven plegen op het gezond verstand van zijn soldaten, die tot dan altijd zo volgzzaam waren. En zij, de geallieerden, die toch niet kunnen overwinnen met de wapens, gebruiken nu slinkse middelen, ze hitsen die goede Duitsers op om in opstand te komen, ze plegen een aanslag op hun moreel en brengen zo aan het roemrijke leger een onherstelbare schade toe. Dit waren niet de letterlijke woorden van Hindenburg, maar hij sprak wel in die zin. De redevoering was veel te lang om hier neer te schrijven en na de oorlog zullen we ze desgevallend nog wel ergens terugvinden. Ik denk dat Hindenburg de nederlaag voelt en ziet aankomen, en deze nederlaag moet gerechtvaardigd worden. De geallieerden winnen alleszins terrein, en nog geen klein beetje. De Duitsers geraken gedemoraliseerd en als het zo verder gaat dan zouden wij wel eens binnen afzienbare tijd de zoete en glorierijke dageraad van de vrede aan de horizon zien geboren worden.  
(maandag 09.09.1918)

Groote is vandaag teruggekomen van Rillaar. In de trein zat ze in hetzelfde compartiment als een priester, al lang krijgsgevangen in Duitsland en nu overgebracht naar een gevangenis in Vilvoorde. Ondanks een escorte van verschillende Moffen begon hij een gesprek met de medereizigers. Hij vertelde breeduit over zijn lijdensweg

p.117

voor zijn veroordeling, en over de Duitse gevangenis en over de terugkeer naar België, en over de gevangenisstraf die hem nog restte; maar toch was hij blijmoedig. Hij vond dat de oorlog een schone zaak was, want de oorlog laat sublieme opofferingen en zoveel heldendaden ontstaan.

Jules zit nog altijd gevangen en hij wordt er angstvallig bewaakt, maar de barbaren doen hem elke dag de meest wrede folteringën ondergaan, zij hebben hem ooit geslagen tot hij neerviel, alles met het doel hem aan het praten te krijgen. Moge de goede God hem de kracht geven zijn beproevingen dapper te doorstaan zolang als nodig en moge Hij zijn lijden verzachten!

(dinsdag 10.09.1918)

Vorige maandag hebben de Hoegaardiërs hun wol moeten inleveren. Het schijnt dat er ongeveer 400 kg is geleverd, wat niet zoveel is voor een dorp met ongeveer 1.000 huisgezinnen en waar elk huishouden minstens één wollen matras heeft! Te Tienen zijn verschillende brigades bezig met elk huis grondig te doorzoeken. Binnen enkele dagen zal het hier van hetzelfde zijn.

(zondag 23.09.1918)<sup>88</sup>

Gisteren morgen zijn de Moffen bij Charl. Geweest. Ze hebben 3 kg wol gevonden die verstopt zat in het bedje van Elisabeth.

Het is mooi weer vandaag.

---

<sup>88</sup> Zondag was het de 22<sup>ste</sup>.

Zondagavond heb ik veel kanongebulder gehoord. Er wordt alleen nog goed nieuws verteld. Er zijn hier zelfs vluchtelingen uit Metz of omgeving doorgetrokken. Er wordt rondverteld dat er twee forten gevallen zijn.  
(woensdag 25.09.1918)

De nieuwsjes worden altijd maar optimistischer. Bulgarije

p.118

heeft zich onvoorwaardelijk overgegeven. Aan het front bij ons maakt men overal vooruitgang. Belgen, Engelsen, Fransen, Amerikanen, ze zijn allemaal aan het winnen.

Vandaag heeft de garde uitgehangen dat Hoegaarden nog 3.418 kg wol moet gaan leveren in het station, in ruil voor bonnen. De wol van wie niet spontaan levert, zal aangeslagen worden.

3.418 kg! Dat is minder dan 1kg per kop. Hadden ze het zo voorgesteld, ze zouden er misschien aangeraakt zijn, maar nu zullen ze op niet veel moeten hopen. Ik denk dat onze mensen nu gemakkelijker durven weigeren. Overlaats was er een Mof die alle boerderijen afliep waar er te weinig haver was geleverd (ik ben er zeker van dat er geen enkele andere boerderij was), om overal de boetes te gaan innen en ze hebben allemaal geweigerd van te betalen.

De mensen worden anders door al dat goede nieuws, we zien overal blij en contente gezichten. Zo zien we ook dat het merendeel van onze mensen in hun hart vaderlandslievend zijn. Wat niet wegneemt dat het grootste deel bestaat uit passieve vaderlanders, een slecht bericht ontmoedigd direct, en zij verheugen zich bij elk goed nieuws en ze durven zeker niet openlijk tegen de vijand ingaan. Ongelukkiglijk zijn er ook mensen die hun vaderland niet graag zien, zij houden veel meer van hun rijkdom, ze werken samen met de vijand, vermeerderen hun fortuin, en nog wel nu,

p.119

als over het algemeen de medeburgers gebukt gaan onder tekorten op elk gebied, zij noemen vaderlandsliefde een loos begrip, maar ik ken er geen enkele tussen die uitblinkt in moed, want ook al doen ze alles naar de zin van de vijand, ze hebben er schrik van, en nu dat er zoveel goed nieuws is, nu wij hopen van binnenkort onze dappere Belgen en hun bondgenoten terug te zien, nu hebben ze ook nog schrik van het leger dat gaat aankomen. En zoals men graag zijn wensen voor werkelijkheid neemt, menen ze dat de oorlog nog minstens een compleet jaar zal aanslepen, en dat tot dan de Mofen nog hier zullen zijn, terwijl de anderen geloven dat het binnenkort zal gedaan zijn, of tenminste dat de Mofen zullen verder teruggedreven worden, of op de voorbode van de vrede. Maar er zijn buiten die Belgen, de echte patriotten, sterke karakters, dappere karakters die zelfs hier dikwijls hun vaderland kunnen dienen, of toch, als ze in de onmogelijkheid zijn van goed te doen, tenminste op straat durven komen met opgeheven hoofd en dapper de Mof trotseren. Nogal een verschil hé!

We hebben een brief van Jules gekregen, het is nu al meer dan twee maanden dat hij opgesloten zit in een cel van 2m op 4 en waar hij onder geen enkel voorwendsel uit mag; zijn cel is zijn slaapkamer, en wat voor een, het bed bestaat uit wat stro en zeegras en de rug van een omgekeerde stoel is zijn oorkussen, en hij vindt dat hij er goed kan slapen. Zijn cel dient ook tot bureau,

p.120

want ondanks zijn opsluiting studeert hij 4 uur per dag. Zij is ook eetplaats en het voedsel zal er ongetwijfeld overvloedig zijn, zij dient ook als ontspanningsruimte. Dat hij weinig voedsel behoeft verwondert mij niet, want de eetlust moet er vast zeer aangescherpt zijn! En toch klaagt hij niet; hij schrijft wel dat hij lijdt, maar kan dat anders? Maar hij vindt dat lijden een schone les, want wie het lijden niet ondergaan heeft kent niets van deze aardse wereld.

En ik wijs nog eens op het verschil tussen deze hier die zolang zucht in de kerker, terwijl die andere tot de hoogste sport van de sociale ladder is opgeklommen, zich alle geneugten des levens kan kopen, alle luxe en het geld langs deuren en ramen uitsmijt omdat er meer binnenkomt dan hij kan uitgeven. Ikzelf heb bewondering voor het lijden en ik veracht rijkdom die gewonnen is op het ongeluk van de medemens.

(vrijdag 04.10.1918)

Duitsland heeft een nota aan president Wilson overhandigd door bemiddeling van Zwitserland, om een wapenstilstand te land, ter zee en in de lucht te vragen. Zij aanvaardden het veertien puntenplan van Wilson. Oostenrijk-Hongarije doet hetzelfde.

De nieuwe Duitse kanselier is voor de hervorming van de Rijksdag. Iedereen hier loopt over van geluk, het is alsof de vrede al gesloten is!!

Laten we hopen dat de geallieerden willen onderhandelen, anders zal dat hier nogal een ontgoocheling worden.

p.121

Het is bijna zoals bij het begin van de oorlog, mensen troepen samen, maar nu zijn ze gelukkig en toen waren ze verbijsterd. Zelf denk ik ook dat we vrede zullen hebben voor het jaar uit is, enkele weken vroeger of later zullen de dikte van de koe niet maken. Ik geloof dat weldra ook de prijzen van de koopwaren zullen kelderen.  
(maandag 07.10.1918)

Vandaag trekken er vluchtelingen door Hoegaarden, ze zijn op weg van Jodoigne naar Tienen. Enkel dagen geleden heeft Wilson antwoord gegeven aan de Duitsers. Hij vraagt bevestiging op verschillende punten en de bezette landen moeten ontruimd zijn voor er een wapenstilstand kan komen en nu zijn het de Moffen die aan zet zijn. De bezette landen ontruimen, dat is voor hen niet mals! Hier bij ons wisselen hoop en vrees af.  
(zaterdag 12.10.1918)

Er is nog geen vrede. Wilson weigert vrede te sluiten met Wilhelm; er moet een nieuwe regering gevormd worden in Duitsland. De geallieerden winnen sprongsgewijs terrein, Lille, Roubaix, Tourcoing, Oostende, Roeselare, Menen, enz. zijn heroverd. Sinds een week passeren er elke dag bijna 2.000 vluchtelingen, allemaal van de kanten van Douai en Cambrai. Ze doen deze reis in etappes, te voet of per kar. De juffrouwen van de Melkdruppel, en voor deze gelegenheid hebben we allemaal de Franse en de Belgische kleuren opgespeld<sup>89</sup>.

p.122

Ze zijn allemaal heel content koffie te krijgen en ook omdat ze hun kleuren zien. Ze verblijven altijd te Jodoigne en vandaar gaan ze tot Tienen, waar ze ook blijven logeren. Van Tienen trekken ze naar Sint-Truiden. Alle sociale klassen en leeftijden zijn vertegenwoordigd. Vandaag zijn er zelfs mannen tussen 17 en 55 jaar gepasseerd, geëvacueerd uit Doornik, Antoing, enz.

Gisteren in de namiddag hebben de zusters van het klooster bevel gekregen Mariadal zo vlug mogelijk te ontruimen. Sinds gisteren zijn de leerlingen aan het inpakken en vertrekken; de zusters hebben gevraagd om te mogen blijven! Hoe zal dat aflopen?

Sinds vorige maandag zijn de Moffen hun ronde aan het doen om wol op te halen. Maandag, dinsdag en woensdag deden ze: de Grote Plaats, de Koffiestraat, de Pastorijstraat, de Doelstraat, de Tiensestraat, de Stoopkensstraat; bij ons thuis zijn ze nog niet geweest en het toppunt is nu dat ze woensdag overal waar ze wol gevonden hadden, gaan zeggen zijn dat die wol niet moest geleverd worden. Maar de dagen dat ze gezocht hebben, moeten ze zich goed geamuseerd hebben; dat zal ik op een andere dag vertellen! Als ik er goesting voor heb.  
(zaterdag 19.10.1918)

Dinsdag avond hebben de zusters, naar het schijnt, bevel gekregen om het klooster te verlaten. Maar ze blijven toch. Zij hebben overschot van gelijk. Sinds maandag zijn de Moffen bezig met het klooster vol te stoppen met hun bagage en meubels.

Woensdag kwamen er te Hoegaarden ongeveer 500 Moffen toe,

p.123

en de volgende dagen kwamen er nog altijd bij, wij hebben er sinds gisteren drie te logeren. Twee Moffen waren naar de kamers komen kijken en omdat er twee vrij waren wilden ze er vier plaatsten, toen ze weggingen was het voor 2, die een uur later toekwamen. Zodra ze buiten waren zijn we begonnen met de mooie meubels te verhuizen, en inplaats van te kunnen slapen in een 'schöne Zimmer' hebben ze een doodgewone kamer gekregen; een ressort zonder matras, geen dekens, zij hebben tenslotte zelf dekens. Er is zo een lange bij dat hij telkens moet bukken om in zijn kamer te gaan, het is een acteur van een Munchens theater.

De geëvacueerde Fransen trekken nog elke dag voorbij.

Vandaag heeft men in de kerk de namen van de 13 overledenen van deze week uitgehangen, en er zijn nog zoveel zieke mensen dat de dodenlijst nog niet zal kunnen afgesloten worden. Het is de epidemie, nu op het einde van de oorlog.

(zondag 27.10.1918)

Twee van onze Moffen zijn vertrokken, zij waren hier te goed gelogeed.

Jules is de 21<sup>ste</sup> ontslagen uit de gevangenis; gisteren is hij in de loop van de namiddag te Hoegaarden toegekomen. Ik heb de indruk dat alle Moffen vertrekken. Ik heb deze morgen regimenten zien over de Grote Plaats trekken.

De epidemie blijft woeden.

(vrijdag 01.11.1918)

---

<sup>89</sup> Deze zin is niet helemaal uitgeschreven, we vermoeden dat er moet staan dat de dames van de Melkdruppel zich inzetten voor deze vluchtelingen, door zoals in de volgende zin staat te zorgen voor kopjes koffie.

Nu moeten wij verschillende Moffen soldaten logeren, ze zijn in het magazijn ondergebracht. Bij hun aankomst hebben ze zich eerst gewassen,

p.124

dan zijn ze naar het appel gegaan en nu zijn ze bezig hun matras te maken.

Elke dag komen er colonnes Moffen voorbij, ze nemen de richting van Tienen en Goetsenhoven. We ontvingen vandaag een brief van Emile, gedateerd op 8 oktober; de brief is langs Zwitserland gekomen.

Er wordt verteld dat de geallieerden harde vredesvoorwaarden hebben gesteld.

Gisteren was er hevig kanongebulder.

(maandag 04.11.1918)

Alle dagen horen wij geweersalvo's, machinegeweervuur en vandaag ook nog kanongebulder dichtbij. Het zijn de kleine Moffen die hier in garnizoen zijn en die zich oefenen. Er zijn vandaag ook nogal wat vliegtuigen overgevlogen.

Parlementsleden van de Moffen zijn aan het westelijk front. Ik denk dat wij hier binnen enkele dagen ons leger hier gaan zien als overwinnaar.

'Baardje' (sic) is hier nog altijd ingekwartierd. Gisteravond zei hij dat hij vandaag moest vertrekken, maar zijn compagnie heeft tegenbevel gekregen. Morgen zal het twee weken zijn dat hij hier is en omdat wij zijn naam niet kennen hebben we hem de bijnaam 'Baardje' gegeven omwille van zijn sterk geprononceerde kin.

(vrijdag 08.11.1918)

Onze Mof is op zijn Duits vertrokken. Hij heeft hier twee weken gelogeed, natuurlijk waren wij niet extreem vriendelijk, maar wij zijn toch altijd beleefd geweest en

p.125

hij heeft toch zijn kamer gehad, bed zonder matras, maar hij had onderdak, en die kleine diensten die hij vroeg hebben we toch ingewilligd, t.t.z. hij heeft dekens gekregen, soms warm water en we hebben hem elke avond binnen gelaten. Alles bijeen was dat niet veel, maar genoeg voor een beschaafd man om te danken; maar ja, een Mof is niet beschaafd, hij is alleen maar '*kulturé*' (sic). Hij is dus op zijn Mofs vertrokken, zonder tromgeroffel, zonder afscheid of bedanking. Vaarwel dus! Georg Solinger! We zullen je vuile troep opkuisen en je brieven verbranden.

Vliegtuigen hebben gisteren Tienen en Leuven gebombardeerd, de bommen zijn op huizen gevallen in plaats van op het station.

Onze kleine Beieren zijn ook weg. Ik zeg kleine, niet uit vriendelijkheid, maar omdat zij de indruk geven van geen 18 jaar oud te zijn en zij waren inderdaad klein van stuk. Ze zijn direct vervangen door anderen, het was maar een inkwartieringswissel.

(zondag 10.11.1918)

Tienen en Leuven zijn op zondagavond nog eens gebombardeerd. Ik denk dat er deze keer veel schade is toegebracht aan de spoorweg. Gisteren had ik in de voormiddag een kleine Belgische vlag aan een struik op de koer vastgemaakt naast een Engelse en een Franse vlag, en wanneer onze Moffen arriveerden

p.116<sup>90</sup>

hebben ze gelachen, maar een beetje later hadden ze zelf Beierse vlaggen gemaakt en ook een rode vlag met in een hoek de Beierse kleuren (van de republiek), en om ons in verlegenheid te brengen hadden ze een Turkse vlag op onze struik geplaatst, maar ik heb hen die teruggebracht en ik heb op hun deur een Pruisische geplakt. Toen ze Pruisische vlag zagen hebben ze haar direct afgetrokken en verscheurd.

In de namiddag is '*Jef de garde*' (sic) in onze straat gepasseerd en hij zei dat Tienen helemaal bevlagd was, de wapenstilstandsvoorwaarden waren ondertekend. Enkele minuten later hoorde ik op de straat zeggen dat bij Goidts de Belgische vlag uithing, een beetje later zijn we op de Grote Plaats gaan kijken, heel de Koffiestraat was bevlagd, op de Grote Plaats hingen ook al wat vlaggen uit en dan zagen we dat bij Haubourdin de vlag werd uitgestoken en dan bij onderpastoor Van Eynde, op het gemeentehuis, bij Nijs, zo werd het ene huis na het andere bevlagd. Wat is dat toch prachtig! Zo aan de huizen onze kleuren zien wapperen terwijl de Moffen er nog zijn. Een beetje later begon de 'dikke' klok te luiden en tegen de avond wapperde de vlag aan de kerk. We zijn heel het dorp rondgewandeld met een brede tricolore strik. Wat ziet ons dorp er opgewekt uit met overal die waaiende vlaggen; de Moffen zelf zijn ook content dat ze terug naar hun land mogen en al glimlachend

---

<sup>90</sup> Vanaf hier herbegint Louise haar nummering van de bladzijden vanaf 116 enz., waar ze moest verder te gaan met 126 enz.

p.117

kijken ze naar onze kleuren.

Deze morgen zijn er al meer dan dertig vliegtuigen overgevlogen. Ik heb er tien tegelijk gezien.

Gisterenavond heb ik geen bombardement meer gehoord, geen voorbijrijdende treinen, de wapenstilstand is er dus.

Binnen de twee weken moeten België en Frankrijk geëvacueerd zijn.

Deze morgen zijn 'zij' nog komen kijken om een plaats te krijgen. De twee kamers die al bezet geweest zijn zullen terug bezet worden.

Deze namiddag is er uitverkoop. De Moffen verkopen heel hun hebben en houden, dekens, jassen, maskers, scharen, enz. enz.

(dinsdag 12.11.1918)

Nu zijn we goed af! De Pruisen hebben ons 4 kamers afgepakt. Ze zijn meester in heel ons huis, we hebben schoon onze wil op te dringen, er is niets aan te doen. Hun ordonnansen moeten in een plaats op het gelijkvloers logeren. Er staan hier twee paarden die ze onderweg van een burger hebben afgenomen, deze wou wegluchten met zijn paarden, hij heeft het tweemaal geprobeerd, maar is er niet in gelukt; de Moffen hadden het in het snuitje.<sup>91</sup> Heel onze koer staat vol karren. Het is nogal wat! Gelukkig zal het niet voor lang zijn. Tegen de 25<sup>ste</sup> van deze maand moeten ze België verlaten hebben.

De dagen volgen mekaar op, maar het is steeds wat anders. Nu zijn ze bezig met munitie op te blazen. Wat een lawaai! Iedereen heeft zijn vlaggen terug moeten binnenhalen. Het schijnt dat onze dierbare kleuren tot oproer aanzetten.

(woensdag 13.11.1918)

p.118

Deze morgen zijn de Pruisen en de Beieren vertrokken. De goede Beieren hebben als souvenir van hun eerlijkheid deze nacht een jonge haan en twee pullen gedood en opgesmuld. Ze waren al weg toen we hun diefstal ontdekten.

Na hun vertrek was heel ons huis, de koer, de gebouwen die bezet zijn geweest, in een lamentabele toestand. Alles is vuil en stinkt! Heel de voormiddag hebben we gekuist, en nog ruiken wij overal de Mof. Hoe rumoerig de dag van gisteren ook was, zo kalm is het vandaag. De Moffen zijn deze morgen zeer vroeg vertrokken en heel de dag hebben we er geen enkele gezien of gehoord. Het is de 1<sup>ste</sup> dag dat wij volledig vrij zijn sinds de 26<sup>ste</sup> oktober.

(donderdag 14.11.1918)

Vandaag ben ik naar het werk van de Melkdruppel geweest. Rond 11u30 kwam de burgemeester binnen met een veertigtal Engelsen. We hebben hen voorzien van soep en daarna kregen ze een koek met een biefstuk. Het was plezierig.

Deze namiddag hebben we een deel van de wol en een partij koper uit de schuilplaatsen gehaald. Er wordt verteld dat morgen alle Moffen moeten weg zijn uit Brussel en dat volgende dinsdag onze koning zijn blijde intrede zal doen.

(vrijdag 15.11.1918)

p.119

Er logeren nu twee Engelsen bij ons, het zijn krijgsgevangenen die bevrijd zijn. Ze zijn allebei Londenaars. Het is nog al een verschil Engelsen op logies te hebben in de plaats van Moffen. Het is eraan te zien dat het vrienden zijn!

Er passeren nog weinig Moffen, we kunnen besluiten dat hun doortocht zo goed als gedaan is.

(zaterdag 16.11.1918)

Verleden zondag zijn we naar het pensionaat geweest. Er waren daar nogal veel Engelsen en verschillende van het dorp waren er op bezoek. Het was hartverwarmend van hen te zien zitten rond de kachel. Er was een Schot bij in een rokje; wat is dat grappig. Ze hebben muziek gemaakt, ze zongen. 's Avonds zijn we naar huis gebracht door een aantal Engelsen.

Maandag was een rustige dag, maar dinsdag zijn er meer Duitsers doorgetrokken dan ooit. Wij zijn op straat gaan kijken naar de aftocht van het overwonnen leger, het zal de laatste keer zijn dat wij Moffen te zien zullen krijgen. Twee groepen speelden muziek en hier en daar werd er gezongen, maar er waren er zeer veel die geen geweer meer hadden, maar een wandelstok, om gemakkelijker te kunnen stappen, wat een vreemd zicht was.

p.120

---

<sup>91</sup> Les boches l'ont dans le 'snuf'.

Ze liepen niet meer in de pas. Veel zagen er afgemat uit. Maar de rode vlaggen waarmee hun wagens de vorige dagen waren versierd, die heb ik niet meer gezien. De revolutie is nochtans niet afgelopen in Duitsland. Keizer, koningen en prinses, ze zijn allen moeten vluchten.

Woensdagmorgen zijn de laatste Duitse troepen voorbijgekomen en de laatste twee zijn een beetje na de middag voorbijgekomen. Die dag heb ik er geen enkele gezien.

Th. Br. was bij hem thuis tegen de avond. Er waren berichten over redelijk veel soldaten van Hoegaarden. Hij zei dat onze Em(ile) te Brussel was. Vanaf deze dag is er begonnen met de huizen te versieren, triomfbogen op te trekken, enz. want elke dag worden de Belgische of de geallieerde troepen verwacht. Veel huizen zijn mooi versierd, maar andere ogen belachelijk, maar uiteindelijk tonen de mensen hun goede wil, als ze geen stof of papier in de juiste kleuren konden vinden, is dat niet hun fout. Het schijnt dat Tienen zo prachtig versierd is.

Wij hebben deze week hard gewerkt, we hebben onze matrassen terug in orde gebracht, en daarna ons salon, een groot deel van het koper is bovengehaald; zo kunnen we veel beter onze soldaten verwelkomen, als ze zouden komen

p.121

logeren in Hoegaarden. Zij zullen goed gelogeed zijn, het zal nogal wat anders zijn dan voor de Moffen. Morgenvroeg zullen we de huisgevel versieren. Ik heb een chronogram gemaakt. Gabrielle heeft vlaggen gemaakt. Gisteren heeft het Tiense gepeupel<sup>92</sup> te Tienen de huizen van de activisten en van diegenen die tijdens de oorlog voor de Moffen hebben gewerkt geplunderd. Er wordt verteld dat ze vandaag naar Hoegaarden zullen afzakken. De indruk die ik nu over die oorlogsjaren heb is precies alsof het een kwade droom was; ik heb de indruk dat het dagdagelijkse leven nu verdergaat waar het voor de oorlog was blijven stilstaan. En die vier jaren schijnen als een ver verleden van een simpel slecht moment. Is het omdat toen niets natuurlijk leek? Ik weet het niet. Heel die tijd deed het onrecht zich voor bij daglicht; men ging walgen van het leven, van de mensen en de dingen. Gelukkig komen met de vrede ook de mooie dingen terug, of nog beter gezegd, die komen terug met onze soldaten en onze regering.

Daar is noch hier, noch in Tienen al een regiment toegekomen en nochtans ziet men overal al

p.122

Belgische soldaten; het zijn militairen die tamelijk kort bij huis gelegen zijn en van één of soms twee dagen profiteren om even dag te gaan zeggen thuis. Wanneer zullen wij Emile terugzien? We kijken er allemaal erg naar uit.

De prijzen van de levensmiddelen gaan in dalende lijn, het vlees wordt aan 4.5 of 6 F per kilo verkocht. En al de rest volgt de dalende trend. Weldra zijn we echt in vreedstijd en zal het leven ongeveer hernemen zoals voor de oorlog. Ik zal dus weldra mijn dagboek kunnen afsluiten.

(vrijdag 22.11.1918)

Vandaag logeren we twee Fransen. Veertien dagen geleden waren het nog Moffen en verleden zaterdag Engelsen, vandaag Fransen, wat zal de volgende zaterdag ons brengen? Even voor het middaguur zijn Franse regimenten te Hoegaarden toegekomen. Wat een enthousiasme toen we de eersten zagen toekwamen. De ganse namiddag hebben wij er aan besteed. Er zijn er die hier 2 of 3 dagen zullen blijven.

Deze voormiddag hebben we de gevel van ons huis versierd.

(zaterdag 23.11.1918)

Al de Fransen die te Hoegaarden logeerden zijn nogal vlug vertrokken deze morgen. Het schijnt dat de Moffen Luik niet willen ontruimen en dat ze de huizen plunderen en vernielen.

p.123

Vandaag nochtans moest België ontruimd zijn. De dappere Fransen moeten nog maar eens ter hulp snellen. Gisteren is de mis van 10 uur gezongen door de Franse militairen, het was de Franse aalmoezenier die celebreeerde en een mooi sermoen hield. De officieren zaten in het koorgestoelte. Het was een emotioneel, imposant en mooi gebeuren.

Gisteren in de namiddag zijn we naar Tienen geweest, de stad is mooi bevlagd. We hebben er veel Belgen zien passeren per fiets of wandelend met hun familie. Zij hebben permissie.

Deze morgen zijn de Engelsen die hier nog waren moeten vertrekken.

(maandag 25.11.1918)

Vandaag zijn Louis Lories en Jules Gilis, waarvan men zei dat hij overleden was, teruggekeerd.

Belgische regimenten zijn vandaag door Tienen getrokken, maar in Hoegaarden was alles rustig.

---

<sup>92</sup> Le peuple tirlémontois.

(dinsdag 26.11.1918)

Wij hebben Franse regimenten zien doortrekken. Nogal wat Fransen logeren vandaag te Hoegaarden. Henri Lodewijckx is vandaag teruggekomen en nu gaat hij terug vertrekken naar Duitsland. Van Emile hebben we nog geen nieuws.

p. 124

De broer van Saphyr is overleden. Emile Rosier zal volgende zondag op verlof komen. En zo komen onze soldaten de ene na de andere weer thuis. We mogen weer dichtgeplakte brieven versturen en we moeten er maar 10 ct meer opplakken. De laatste weken hadden de Moffen de taks op de brieven opgetrokken tot 20 ct.  
(vrijdag 29.11.1918)

Alb(ert) L(odewijckx) en Paul G(oidts) zijn vanaf vandaag voor een week in verlof. Deze morgen hebben we nog Franse troepen zien voorbijkomen. Zij hadden veel bootjes bij en ze hadden ook veel muilezels bij.  
(zaterdag 30.11.1918)

Emile is gisteren om zes uur kwart s' avonds thuisgekomen! Maria was hier sinds eergisteren namiddag tot gisteren morgen. Anna was sinds zondag hier en is sinds eergisteren morgen (dinsdag) vertrokken. Moest Emile sinds zondag terug thuis zijn, dan zou hij al hel de familie gezien hebben.  
(donderdag 05.12.1918)

Franse troepen hebben een concert gespeeld op de kiosk, gisteren in de namiddag. Er was een massa volk. Het was bijna zoals met de kermis.  
(maandag 09.12.1918)

Emile is vertrokken. Hélène, die sinds zaterdagavond hier was is sinds dinsdag in de voormiddag vertrokken.

p.125.

Elise is sinds vrijdag bij ons geweest tot vandaag.

De Franse troepen die sinds vrijdag hier zijn zijn er nog.. Sinds dan hebben we een twintigtal soldaten en een onderofficier. Het is veel ngenamer onderdak te geven aan Fransen dan aan Moffen, maar er zijn toch wel ongemakken aan. Wij kunnen onmogelijk nog naar het t... gaan<sup>93</sup> Gisterenavond zijn we naar een goede Franse zanger gaan luisteren bij tante J.  
(woensdag 11.12.1918)

De manschappen van het 159<sup>ste</sup> Alpin. 3<sup>me</sup> Cie, 1<sup>ère</sup> section, die een week bij ons gelogeed hebben zijn deze middag vertrokken. Het is één bataljon van het 159<sup>ste</sup> dat van Hoegaarden vertrokken is naar Tienen. Onze officier, onderluitenant Jos. Chatard van Hennes en zijn ordonnans Jean Malet van Biarritz zijn ook vertrokken. Er zijn dus bij ons geen Fransen meer.  
(dinsdag 17.12.1918)

Onze Fransen zijn nog maar juist vertrokken of er zijn al anderen bij ons, en nu zijn het deugnieten. Niet verwonderlijk, want het zijn de gestraften; het oude hoofdkwartier dient nu als politiekantoor. Op de straat staat een schildwacht en op de koer aan de deur van het magazijn staat er een tweede.  
(woensdag 18.12.1918)

p.126

De koning heeft zijn triomfantelijke intocht in Tienen gehouden samen met prins Leopold. We zijn gaan kijken. Het weer was niet schitterend en dat was spijtig. De koning zelf heeft verschillende Franse officieren en verschillende Belgische soldaten gedecoreerd. Na het defilé van de Franse en de Belgische troepen was er een receptie op het stadhuis en toen de koning terug in zijn auto was gestapt liep iedereen er naartoe om hem een hand te geven.  
(vrijdag 20.12.1918)

Hier bij ons is de gevangenis, maar dat is nogal een gevangenis! De gevangenen lopen bijna altijd op straat, ondanks de schildwacht, maar die gaat soms mee naar café, ofwel is één van de schildwachten of zijn ze allebei in de gevangenis terwijl de gevangenen op wandel zijn.  
(zondag 22.12.1918)

---

<sup>93</sup> Il nous est impossible d'aller au c...

Het bataljon van het 159<sup>ste</sup> is naar Hoegaarden teruggekeerd en onze onderofficier is zijn oud logement terug komen opeisen.

## 1919

p.127

Op twee januari zijn de Franse troepen uit Hoegaarden vertrokken.  
(zondag 05.01.1918)

Sinds de zesde van deze maand is een Canadese transportcompagnie, de 'Canadian Engineering M.T.Coy' te Hoegaarden gelegerd. Wij hadden een sergeant en een sergeant-majoor; de sergeant is na een week vertrokken naar Branchon tegen Ramillies en vorige vrijdag is onze sergeant-majoor Alex Greig van Winipeg ook weggegaan, hij verblijft nog altijd in Hoegaarden, maar hij heeft ten huize Nijs de kamer van de zijn adjudant genomen, die met permissie vertrokken is. Als ze nog hier zijn wanneer de adjudant terug is, zal hij terug bij ons komen logeren. Ik voeg erbij: 'Pet êt, pe't êt' pas'<sup>94</sup>, zoals zij zich uitdrukken. Al die Canadezen zijn eigenaardige types, men zou beweren dat zij maar half beschaafd zijn. Wat het 'savoir vivre' aangaat verschillen zij als dag en nacht met de Fransen. En of het officieren of soldaten zijn, ze zijn allemaal hetzelfde op dat vlak. Bij Lories maken ze het eten klaar voor de officieren, de kapitein gaat aan het venster kijken terwijl ze bij Lories aan het eten zijn. De officier die bij Goidts logeert blijft tot 3 uur 's nachts weg zonder verwittigen en dan komt hij binnen

p.128

langs het raam of zoals enige dagen geleden, dan hadden ze een ruit ingeslagen. De sergeant-majoor die wij de eerste dag hadden zei papa en mama en ons sprak hij aan met onze naam. Twee keer heeft hij een tolk meegebracht uit de Verenigde Staten, die heel zijn jeugd in het college en de universiteit had doorgebracht, hij is ingenieur; voor de oorlog was hij vier jaar in Frankrijk en meer dan een jaar in België en toch heeft hij nog altijd die ongemaniërdheid van de Amerikaan. Maar het meest waren we verbaasd over hun opvatting over de familie. Ze trekken allemaal zeer jong het huis uit en vragen nooit meer naar hun broers en zussen en zelfs niet meer naar hun ouders.

Terwijl de Canadezen hier waren hebben wij ook tweemaal Fransen gelogeed.  
(zondag 23.02.1919)

Sinds de 2<sup>de</sup> mei zijn de Canadezen vertrokken. Sinds die dag is het eindelijk rustig te Hoegaarden.  
(maandag 12.05.1919)

De soldaten die in verlof zijn hebben vorige zaterdag bevel gekregen om hun regiment te vervoegen. De studenten milicieu moeten hun eenheid morgen (woensdag) vervoegen. Gaat de oorlog herbeginnen?  
(dinsdag 27.05.1919)

De 28<sup>ste</sup> juni is de vrede getekend. Binnenkort zullen al onze militairen terug thuis zijn!  
Met deze grote overwinning van de geallieerden sluit ik mijn dagboek af.

p.129

Emile heeft zijn diploma van licentiaat behaald op 29 juli. De andere neven zijn gedemobiliseerd op 14 'St'.<sup>95</sup>

---

## Nieuwjaar 1915.

Een grijze, grauwe wolk is uit het Oost gestegen.  
Een woeste stormwind waait over ons landje heen.  
Een sterke vijand valt 't onzijdig België tegen.  
Ten velde moet ons volk! 't Is rap en rasch te been.

Het dierbaar Vaderland, zijn diep geschonden oorden  
Roept, moeder, uwen zoon, en vrouw, uw echtgenoot!  
En zonder angstgegil en zonder bittre woorden

---

<sup>94</sup> Sic, 'misschien, misschien ook niet'.

<sup>95</sup> 14 september.

Met heldenmoed beziëld strijdt hij voor landgenoot.

Droeve tranen rollen over uw wangen, moeder  
Wanneer gij denkt aan hem die strijdt voor 't vaderland.  
Samen laat ons bidden den goeden Albehoeder  
Dat hij beschermen zou de helden van ons land.

En mocht het nieuwe jaar dat wij zijn ingetreden  
Ons brengen 't zoet genot, de zal'ge rust van 't hart,  
Het spoedig eind der ramp, de ongestoorde vrede,  
De vrijheid van ons land, het eind van pijn en smart.<sup>96</sup>

---

p.130-131

Février 1918

Le Rouet.

Depuis plus de trois ans notre libre Belgique  
A dû courber le front sous un joug dur, inique.  
Les hordes barbares d'un maudit oppresseur  
Conquirent notre sol, semèrent la terreur.

Et marquant un sillage à son règne éphémère  
Il ruina, le maudit, un commerce prospère,  
Il répandit partout ou la haine, ou la mort  
Et régnait en tyran par le droit du plus fort.

Ses odieuses lois fermèrent nos usines  
Le sol qui fut fécond produit seul des épines.  
Il fallut revenir aux métiers de jadis,  
Et chacun, en secret, travaillait au logis.

Ainsi le vieux rouet, secouant sa poussière,  
Reparut au château et dans l'humble chaumière.  
La jeune fileuse fredonnant sa chanson  
File au joli rouet la laine du mouton.

Tourne, tourne toujours, à navette joyeuse  
Que toujours s'enroule la laine si soyeuse  
Charmante fileuse travaille avec ardeur  
Soutiens un peu de vie par ton patient labeur.

Par ton ardent courage soutiens l'espérance,  
Par ton joyeux entrain adoucis la souffrance,  
Et vaillante toujours par ces temps malheureux  
Sois le vif exemple du belge courageux.

X X X X X X  
X X X X

Mais un jour glorieux des armes vengeresses  
Raviront au tyran ces immenses richesses  
Donneront au crime la juste punition  
Ce jour, ce jour béni, s'élève à l'horizon.

Quand nos vaillants soldats forceront la victoire.  
Reviendront au pays tout rayonnants de gloire  
Quand ils auront vaincu, harcelé le tyran  
Quand nous aurons repris la liberté d'antan,

---

<sup>96</sup> Letterlijke overname.

Sur les ruines alors de la libre Patrie  
Tu resters debout comme un germe de vie  
Et ce germe puissant ce beau germe fécond  
Aux enfants donnera la nouvelle moisson.

Ma bonne et tendre Jos, ma sœur chérie,  
S'il 't arrivait plus tard dans le cours de ta vie  
Une pénible épreuve, un malheureux tournant  
Oh! alors souviens-toi de ton rouet charmant.

Lève ton cœur au ciel, sois toujours courageux  
Fais toujours ton devoir, soit bonne et généreuse.  
C'est là le vrai bonheur, le bonheur sans égal  
Qui te prépare au ciel un sublime idéal.

---

Dédié à ma sœur Joséphine

L. des Fleppes